

C:\Users\Plazma\Desktop\Knhy pdf\Hesse_Herman-Petr_Camenzind.pdb

PDB Name: Hesse_Herman-Petr_Camenzind

Creator ID: REAd

PDB Type: TEXt

Version: 0

Unique ID Seed: 0

Creation Date: 24.10.2008

Modification Date: 24.10.2008

Last Backup Date: 1.1.1970

Modification Number: 0

Hermann Hesse Petr Camenzind
překlad Vratislav Slezák

1

Na počátku byl mýtus. Jako veliký bůh básnil a zápasil o výraz v duších Indů, Řeků a Germánů, stejně tak dennodenně znovu básnil v duši každého dítěte.

Jaká mají jména jezero a hory a potoky mé domoviny, to jsem ještě nevěděl. Viděl jsem však, jak se v slunci rozprostírá modrozelená hladká jezerní pláň protkaná drobnými světélky, kolem ní věnec srázných hor, v jejich proláklínách až úplně nahoře zářezy s třpytivým sněhem a drobounké vodopády, a dole na úpatí hor světlé svažité pastviny poseté ovocnými stromy, chalupami a šedými alpským kravami. A že má ubohá dušička čekala tak prázdná a tichá, duchové jezera a hor do ní vpisovali své krásné smělé činy. Strmé stěny a skály tvrdošíjně a s úctou hovořily o dobách, jejichž jsou dětmi a jejichž jizvy na sobě nesou. Vypovídaly o někdejší, kdy Země pukala a svíjela se a v kvílivých bolestech rození vyháněla ze svého mučeného těla vrcholky a horské hřbety. Skalní masy se s řevem a rachotem draly vzhůru, až se na samém vrcholu s praskotem bezúčelně rozlomily, dvojice hor zápasily v zoufalé nouzi o prostor, dokud jedna nezvítězila a nevyšvihla se, neodvrhla sestru stranou a nezlomila ji. Od těch dob vysoko ve stržích stále ještě tu a tam visely ulámané vrcholy, odvržené a rozčísnuté skály, a při každém tání sněhu srážel vodní příval dolů balvany jako dům veliké, tříštil je jak sklo či je mohutným úderem zarážel hluboko do měkkých lučin.

Vedly stále stejnou řeč ty skalní hory. A bylo snadné jim porozumět, když se člověk zadíval na ty jejich strmé stěny, vrstvu po vrstvě, pozulámané, zkroucené, puklé, v každé plno zejících ran. "Strašně jsme si vytrpěly," říkaly, "a trpíme stále." Avšak říkaly to hrdě, stroze a zarytě, jako staří nezdolní bojovníci. Ano, bojovníci. Viděl jsem je bojovat, s vodou a vichřicí, za strašlivých nocí v předjaří, kdy jim kolem starých hlav burácel rozlí-cený fén a řítící se voda potoků jim vytrhávala čerstvé, obnažené kusy z boků. Stály za oněch nocí se vzpurně zat'atými kořeny, temně, bez dechu a zarytě, nastavovaly vichrné bouří své rozryté návětrné stěny a rohy a ve schýleném, soustředěném vzdoru napínaly veškerou sílu. A při každém poranění dávaly hrůzným zaduněním najevo svůj vztek i strach, a jejich hrůzné sténání se zlomeně a hněvivě ozývalo až z nejbzdálenějších kamenných lavin.

A viděl jsem pastviny a svahy a zeminou vyplněné skalní štěrbiny porostlé travou, květinami, kapradím a mechem, jimž lidový jazyk dal podivuhodná, netušená jména. Žily tu na svém místě jako děti a vnuci hor, barvitě a nevinně. Dotýkal jsem se jich, díval se na ně, čichal jejich vůni a učil se jejich jménům. Vážněji a do větší hloubky mě zasahoval pohled na stromy. Viděl jsem, jak každý z nich vede svůj oddělený život, jak tvoří svou zvláštní podobu a korunu a vrhá svůj osobitý stín. Připadalo mi, že jsou jako poustevníci a bojovníci s horami blíže spříznění, vždyť každý strom, zejména z těch, které rostly výš, sváděl s větrem, počasím a kamením o svou existenci a růst tichý, urputný zápas. Každý musel nést své břemeno a pevně se připoutávat a odtud si odnášel svou vlastní podobu i zvláštní rány. Byly tam sosny, kterým vichřice dovoľovala mít větve pouze z jedné jediné strany, i takové, jejichž rudé kmeny se kolem skalních převisů vinuly jako hadi, takže strom i skála se vzájemně k sobě tiskly a tak odolávaly. Dívaly se na mě jako nějakí válečníci a budily v mém srdci ostych a úctu.

Muži i ženy u nás byli stejní jako ty stromy, byli tvrdí, měli přísné vrásky a mluvili jen málo, ti nejlepší nejméně. Proto jsem se naučil dívat se na lidi jako na stromy či skály, přemýšlet o nich a o nic méně je ctít i o nic víc je milovat než ty tiché borovice.

Naše vesnička Nimikon leží u jezera na trojúhelníkovém plochem svahu sevřeném dvěma horskými výčnělkami. Jedna cesta vede k blízkému klášteru, druhá do sousední obce vzdálené čtyři a půl hodiny, do ostatních vesnic ležících při jezeře se dostáváme po vodě. Naše domy jsou vystavěny ze dřeva ve starém stylu a nemají nějaké určité stáří, skoro nikdy se tu nevyskytne novostavba, staré domky se podle potřeby kousek po kousku opravují, letos síň, jindy kus střechy, a leckterý půltrám či lat', co kdysi měly své místo třeba na stěně světnice, se teď najdou jako krokve ve střeše, a když už ani tam nemohou sloužit, ale jsou pořád ještě příliš dobré na spálení, využije se jich příště pro vysprávky v chlévě či seníku anebo jako příčné latě na domovní dveře. Podobné je to i se samotnými obyvateli; každý hraje svou úlohu, dokud stačí, poté se váhavě zařadí mezi nepotřebné a nakonec se vytratí do tmy, aniž to způsobí moc rozruchu. Kdo se k nám vrátí po dlouhých letech v cizině, s žádnou změnou se nesetká, leda s tím, že pár starých střeš je spravených a pár nových zvetšelo; starci z někdejší doby jsou sice už ti tam, zato jsou tu starci jiní, co

bydlí v týchž chalupách a mají stejná jména a hlídají stejnou tmavo-vlasou drobotinu a od těch mezitím zemřelých se podobou i chováním skoro neliší.

Naší obci se nedostávalo častějšího přílivu čerstvé krve a života zvenčí. Obyvatelé, obstojně statné plemeno, jsou téměř všichni navzájem co nejúžeji spříznění a z dobrých tří čtvrtin se jmenují Ca-menzind. To jméno zaplňuje stránky církevní matriky a stojí na hřbitovních křížích, skví se na domech vyvedené v olejových barvách anebo hrubě vyřezávané a můžete si je přečíst na povozníko-vých vozech, na vědrech ve chlévech i na člunech na jezeře. I nad otcovým domem byl vymalovaný nápis "Tento dům vystavěli Jošt a Františka Camenzindovi", jenomže se to netýkalo mého otce, nýbrž jeho předka, mého praděda; a až i já také jednou umřu a třeba po sobě nezanechám děti, prostě vím, že se v tom našem starém hnízdě zase usadí nějaký Camenzind, pokud do té doby vůbec chalupa vydrží a bude ještě mít střechu.

Vzdor zdánlivé zbožnosti se vyskytovali v našem občanstvu lidé zlí i dobří, vznešení i nepatrní, mocní i nízko postavení a vedle mnoha chytrých i zábavná drobná sbírka bláznů, slabomyslné v to ani nepočítaje. Jako všude to byl odraz velkého světa v malém, a protože velcí i malí, filutové i blázni byli navzájem nerozlučně spříznění a sešvagření, až příliš často si pod touž střechou vzájemně šlapaly na paty strohá

pýcha a zabeďněnost s lehkomyšlností, a tak náš život skýtal dostatek prostoru pro hloubku i komiku světa lidí. Visel nad ním věčně závoj utajované či nevědomé tísně. Závislost na přírodních mocnostech a nutná existence vyplněná dřinou způsobily v průběhu dob v našem beztak stárnoucím plemeni sklon k hloubavos-ti, což se sice k těm strohým a drsným tvářím nehodilo nijak špatně, jinak však nevykazovalo žádné plody, alespoň žádné potěšitelné. Právě proto jsme mohli být rádi, že máme těch pár bláznů, kteří vcelku sice byli docela klidní a vážní, přesto však vnášeli trochu pestrosti i příležitostí k povyražení a posměškům. Když se pak některý z nich opět proslavil nějakým směšným kouskem, vrásčité, snědé tváře nimikonských synů se vesele rozsvítily a k radosti ze šprýmu samotného se přidružila i farizejsky slastná potěcha z vlastní nadřazenosti sladce vychutnávající pocit, že já jsem přece před takovými pošetilostmi či přehmaty v bezpečí. K mnoha těm, kdo stáli uprostřed mezi spravedlivými a hříšníky a rádi by si byli užívali příjemných

stránek od obou, patřil i můj otec. Žádný bláznovský kousek nedozrál, aniž by ho to nenaplnilo blaženým neklidem, načež se směšně zmítal mezi účastným obdivem k původci činu a nabubřelým vědomím vlastní neposkvrněnosti.

K bláznům jako takovým náležel i můj strýc Konrád, nikoli však že by se snad mému otci a jiným hrdinům co do rozumu nevyrovnal. Spíš byl hlava chytrá, jen ho pronásledovala neklidná vynalézavost, kterou by mu ostatní klidně mohli jen závidět. Jenže se mu přirozeně nic nevydařilo. To, že místo svěšování hlavy a jen nečinného hloubání stále znovu začínal něco nového a přitom měl podivuhodný cit pro tragikomičnost svých počinání, byla jistě přednost, avšak připisovala se mu jako směšné podivínství, protože byl počítán k neplaceným kašparům obce. Vztah mého otce k němu bylo neustálé kolísání mezi obdivem a pohrdáním. Každý nový švagrův nápad v něm vyvolával ohromnou zvědavost a rozčilení, které se marně snažil skrývat za číhavě ironickými otázkami a narážkami. Když strýc posléze uvěřil, že úspěch bude jistý, a začal hrát roli velkolepého koumáka, otec se pokaždé dal strhnout a se spekulantskou bratrskostí se ke géniovi přidal, dokud se pak nedostavil nevyhnutelný nezdar, nad nímž strýc pokrčil rameny, kdežto otec ve vzteku zasypával ztroskotance výsměchem a urážkami a celé měsíce ho neuznával za hodna jediného pohledu a slova.

Konrádovi vděčí naše ves i za to, že poprvé spatřila plachetnici, k čemuž se musel propůjčit otcův člun. Plachtoví i lanoví strýc čistě zhotovil podle dřevorytů v kalendáři, a že naše lodička byla pro plachetnici příliš úzká, to nakonec nebyla Konrádova vina. Přípravy trvaly celé týdny, otec z toho napětí, nadějí a obav byl přímo jako šídlo, i všichni ostatní ve vsi o ničem jiném tolik nemluvíli jako o nejnovějším záměru Konráda Camenzinda. Byl to pro nás památný den, když měl člun jednoho větrného rána v pozdním létě poprvé vyplout na jezero. Otec se v bojácném tušení možné katastrofy držel zpět a k mé veliké žalosti zakázal účast na plavbě i mně. Umělce v plachtění doprovázel pouze syn pekaře Fůšlho. Na malém šterkovém prostranství před naším domem a v zahrádce stála ale celá vesnice a účastnila se té neslýchané podívané. Od jezera vál svižný východní vítr. Zpočátku musel pekař veslovat, až se pak člun dostal do větru a napjal plachty a hrdě si to hnál pryč. S obdivem jsme se dívali, jak mizí za nejbližším horským výčnělkem, a chystali se, jak

chytrého strýce při návratu oslavíme coby vítěze a zastydíme se za své posměšné myšlenky o řiti. Když se však člun v noci vrátil, plachty už na něm nebyly, lodníci byli víc mrtví než živí, pekařský synek kašlal a prohlásil: "O hlavní potěšení jste přišli, jen taktak a mohly se v neděli konat dvě pohřební hostiny." Otec si musel do loďky sám zabudovat dvě nové plaňky a od té doby se v modré hladině už nikdy plachta nezrcadlila. Na strýce, kdykoli se zas do něčeho s vervou pouštěl, ještě dlouho volávali: "Napnout plachty, Konráde!" Otec zevnitř užíral vztek, a dlouhou dobu, kdykoli chudáka švagra potkal, se odvracel stranou a velkým obloukem si odplivoval na znamení nevýslovného pohrdání. To trvalo do chvíle, než ho Konrád zas navštívil s nápadem na ohnivzdornou pec, která mu vynesla nekonečný posměch a otce přišla na čtyři toлары v hotovosti. Běda tomu, kdo se odvážil mu tu příhodu s toлары připomenout! Za hodně dlouhou dobu, když zas jednou v domě zavládla nouze, prohodila matka jen tak mimochodem, jak by bylo dobré mít teď ty tenkrát tak hříšně promrhané peníze. Otec zrudl temným ruměncem i na krku, ovládl se ale a řekl jen: "Že jsem je radši za jednu jedinou neděli neprochlastal!"

Vždy koncem zimy přivanul od jihu fén se svým hlubokým hukotem, jemuž každý obyvatel Alp naslouchá s třesením a hrůzou, ale po kterém v cizině dychtí s drásavou touhou po domově.

Když je fén blízko, vycit'ují ho celé hodiny předem muži i ženy, hory, divoká zvěř i dobytek. Jeho příchod, jemuž předchází téměř vždy chladné protivětry, zvěstuje teplý, hluboký svist. Modrozelené jezero v několika málo okamžicích zčerná jak inkoust a náhle si chvatně nasadí koruny bílé pěny. A záhy nato, třebaže tu ještě před pár minutami leželo neslyšné a mírumilovné, prudkým příbojem zavile zahřmí proti břehu jako moře. Zároveň se celá krajina v bázni těsně semkne. Na vrcholcích, které jinak žhnou ve veliké dálce, se dají spočítat jednotlivé skály, a ve vsích, co jinak leží v dálavě jen jako hnědé skvrny, se teď dají rozeznat střechy, štíty a okna. Všechno se choulí k sobě, hory, louky i domy, jako bojácné stádo. A pak začne rachocení a svištění a země se třese. Bičované vlny jezera se ženou vzduchem v širokých pruzích jako kouř a neustále, zvláště v noci, je slyšet zoufalý zápas vichřice s horami. A zakrátko se pak po vesnicích hovoří jen o zasypaných potocích, zničených domech, roztržštěných člunech a pohřešovaných otcích a bratrech.

V dětství jsem se fénu bál, dokonce jsem ho nenáviděl. Když se ve mně probudila chlapecká divokost, zamiloval jsem si ho, toho buřiče, věčného mladíka, troufalého bojovníka, co přináší jaro. Bylo nádherné, jak plný života, kypivosti a naděje začínal ten svůj divoký zápas, bouřil, smál se a sténal, jak se s vytím hnál stržemi, užíral z hor sních a drsnýma rukama kroutil houževnaté borovice, až vzdychaly. Později jsem svou lásku ještě prohloubil a ve fénu vítal sladký, krásný a tak bohatý jih, odkud se stále znovu řinou proudy slasti, tepla a krásy, aby se roztržily o hory a nakonec na plochem, chladném severu vykrvácely. Neexistuje nic podivuhodnějšího a lahodnějšího než ta sladká horečka, která v období fénu zachvacuje lidi v horských krajích a zejména ženy, olupuje o spánek a hladí a dráždí všechny smysly. Je to jih, stále znova se křehkému, chudšímu severu bouřlivě a plamenně vrhá na hrud' a zasněženým alpským vesnicím zvěstuje, že teď u nedalekých purpurových vlašských jezer už opět kvetou petklíče, narcisy a větvičky mandloní.

Posléze, když fén dovane a roztají poslední špinavé laviny, nastane to nejkrásnější. Na všech stranách se vzhůru k horám vzpínají žlutavé lučiny plné květů, sněžné vrcholy a ledovce stojí ve svých výšinách čisté a blažené, jezero je zas modré, ohřívá se a zrcadlí slunce a táhnoucí oblaka.

Toto všecko může naplnit celé dětství a z nouze i celý život. Vždyť to vše promlouvá nahlas a nezlomně řečí Boží, jaká nikdy přes lidské rty nepřešla. Kdo ji takto zaslechl v dětství, tomu zaznívá po celý život, sladce a mocně i hrůzně, a nikdy se z jejího kouzla nevymaní. Kdo je domovem v horách, ten si může studovat filozofii i historii naturalis třeba celá léta i skoncovat se starým Pánembohem -, ale když zas jednou ucítí fén či uslyší, jak se lesem prolamuje lavina, srdce se mu v hrudi zachvěje a on se rozpomene na Boha i na smrt.

K otcově chalupě byla připojena oplocená zahrádka. Dařilo se tam trpkému salátu, řepě a zelí; krom toho zřídila matka dojemně úzký a nuzný záhon pro květiny, na kterém beznadějně a žalostně chřadly dva keříky růží, keř jirín a hrst rezed. Na zahrádku navazovalo ještě menší šterkové prostranství sahající až k jezeru. Tam stály dva poškozené sudy, trochu prken a kůlů, a dole na vodě ležela uvázaná naše kocábka, tenkrát ještě vždy po pár letech nově vyspravovaná a nadehtovaná. Dny, kdy se to konalo, mám pevně uložené v

paměti. Byla to teplá odpoledne v době před příchodem léta, nad zahrádkou se v slunci potáceli sírově zbarvení žluťásci, jezero bylo hladké jak olej, modré a tiché a tiše se třpytilo, kolem horských vrcholků jemný opar, a na šterkovém prostranstvíčku to mocně páchlo smolou a olejovou barvou. I potom loďka ještě celé léto voněla dehtem. Kdykoli jsem pak po mnoha letech někde u moře nasál tu zvláštní vůni smíšenou ze zápachu vody a výparů dehtu, ihned jsem měl před očima to naše místočko u jezera a opět uviděl otce, jak se s vyhrnutými rukávy ohání štětcem, jak z jeho dýmky stoupají namodralé obláčky do tichého letního vzduchu, v němž nejistě a ostýchavě poletují blýskavě žlutí motýli. V takových dnech projevoval otec nezvykle poklidnou náladu, pohvizdoval všelijaké trylky, což uměl znamenitě, a dokonce možná i jednou krátce zajódloval, to však jen polohlasem. Matka posléze uvařila na večer něco dobrého, a jak nyní mám za to, dělala to v naději, že Camenzind ten večer nepůjde do hospody. Jenže šel.

Že by rodiče vývoj mé mladistvé mysli byli nějak zvlášť podporovali či mu překáželi, nemohu říci. Matka měla neustále obě ruce plné práce a otec se určitě ničím na světě nezabýval méně než otázkami výchovy. Měl až dost co dělat, aby jakžtakž udržoval při životě svých pár ovocných stromů, obdělával bramborové políčko a staral se o seno. Přibližně každých pár týdnů mě večer, než odešel, vzal za ruku a mlčky se se mnou vytratil do seníku nad chlívem. Tam se posléze uskutečnil zvláštní akt trestu a pokání: dostal jsem řádný výprask, aniž bychom otec či já přesněji věděli, zač. Byly to tiché oběti na oltář Nemesis a byly z jeho strany přinášeny bez nadávek a z mé bez křiku, jako dlužná daň jakési tajuplné moci. Kdykoli jsem pak v pozdějších letech někoho slyšel mluvit o "slepém" osudu, vždy jsem se rozpomněl na tyto mysteriózní scény a připadaly mi jako nadmíru plastické znázornění onoho pojmu. Můj dobrý otec, aniž to věděl, postupoval podle prosté pedagogiky, kterou na nás obvykle uplatňuje život sám tím, že na nás občas zčistajasna sešle nějaké hromobití, přičemž je nám ponecháno pátrat v mysli, jakými to zločiny jsme vyšší mocnosti vlastně vyprovokovali. Bohužel se takové hloubání u mne nedostavilo nikdy či jen vzácně, spíše jsem ono přidělové trestání přijímal bez žádoucího sebezpytování anebo i vzpur-ně, ale s radostí, že mám svou povinnou dávku za sebou a že je přede mnou zase několikátý denní přestávka. Daleko samostatněji jsem se

bránil otcovým pokusům přimět mě k práci. Nepochopitelná a marnotratná příroda ve mně spojila dva protichůdné dary: neobyčejnou tělesnou sílu a bohužel nikterak menší nechuť k práci. Otec se všemožně snažil udělat ze mě užitečného syna a pomocníka, ale já jsem se vynalézavě ze všech uložených činností vykrucoval a ještě jako gymnazista jsem s žádným z antických hrdinů neměl víc soucitu než s Héraklem, protože ho nutili k těm proslulým namáhavým pracem. Zatím jsem neznal nic krásnějšího než se lenošivě potulovat po skalách, lukách či kolem vody.

Mými přáteli byly hory, jezero, vichřice a slunce, ony mi vyprávěly a vychovávaly mě a dlouhou dobu mi byly milejší a známější než nějakí lidé a lidské osudy. Moji miláčkové však, jimž jsem dával přednost před lesknoucím se jezerem i slunnými skalami, byla oblaka.

Ukažte mi v širém světě člověka, který zná oblaka a máje rád víc než já! Anebo mi ukažte ve světě věc krásnější, než jsou právě oblaka! Jsou hrou a potěchou pro zrak, jsou požehnáním a darem od Boha, jsou i hněvem a mocí smrti. Jsou něžná, měkká a pokojná jako duše novorozeňat, jsou krásná, bohatá a štědrá jako dobří andělé, jsou tmavá, neodvratná a krutá jako vyslanci smrti. Vznášejí se stříbrnitá v řídkém prostoru, úsměvně plachtí bílá se zlatými okraji anebo zase postávají a odpočívají v žlutých, červených a modravých odstínech. Plíží se temně a pomalu jako vrazi, ženou se svištivě a střemhlav jako zběsilí jezdci, smutně a snivě visí v bledých výšinách jako zádumčiví poustevníci. Mají podobu blažených ostrovů a žehnajících andělů, i jsou zas naprosto jako hrozící ruce, třepotavé plachty, táhnoucí jeřábi. Vznášejí se mezi Boží oblohou a ubohou Zemí jako krásná podobenství veškerá lidské touhy a náleží oběma - sny Země, která v nich vine svou poskvřenou duši k nebesům. Jsou věčným symbolem všeho putování, všeho hledání, všeho dychtění i vši touhy po domově. A tak jako oblaka nesměle a toužebně i vzdorně visí mezi Zemí a nebem, tak visí nesměle a toužebně i vzdorně duše lidí mezi časem a věčností. Ach, oblaka, krásná, vznosná, neúnavná! Byl jsem nevědomé dítě a miloval jsem je, hleděl na ně a nevěděl, že i já půjdu životem jako oblak - jako poutník, všude cizinec, vznášející se mezi časem a věčností. Od dětských dob to byli moji milí druzi a sourozenci. Sotva vyjdu přes ulici, už na sebe pokývnu a chvíli setrváme v pohledu

z očí do očí. Také jsem nezapomněl, čemu mě tenkrát naučili: jejich tvary, barvy, tahy, hry, reje, tance a spočívání, i jejich prazvláštní pozemskonebeské příběhy.

Zejména příběh o sněhové princezně. Jeho jevištěm je středně vysoké pohoří, schyluje se k zimě, odspodu vane teplý vítr. Sněhová princezna se zjeví s drobnou družinou, přichází z mohutných výšin a hledá místo, kde by si odpočala, v širokých horských kotlinách či na oblém vrcholku. Záludný suchý vítr z východu se dívá, jak se bezelstná princezna utábořuje, a on se potají chtivě vyplazí po srázu hory vzhůru a znenadání ji vztekle a s rámostem přepadá. Vrhá na krásnou princeznu rozškubané černé mračné hadry, posmívá se jí, povykuje na ni, nejraději by ji vyhnal. Princezna je chvíli neklidná, čeká, je trpělivá, někdy i pokývne hlavou a potichu, posměšně se zas vrátí vzhůru do svých výšin. Někdy však najednou

kolem sebe shromáždí své vystrašené přítelkyně, odhalí svou zářivou knížeckou tvář a rukou chladně vykáže skřeta pryč. Ten otálí, kňučí, prchá. A ona se v tichosti usadí, své sídlo zahalí kolem dokola do bledé mlhy, a když se mlha rozptýlí, kotliny i vrcholy jsou v jasů a třpytu celé pokryté čistým, měkkým novým sněhem.

V tom příběhu bylo něco tak ušlechtilého, něco z duše a triumfu krásy, a to mě uchvacovalo a dotýkalo se mého srdíčka jako nějaké radostné poselství.

Záhy také nadešel čas, kdy jsem se směl oblakům přiblížit a mnohý z jejich houfu pozorovat shůry. Bylo mi deset let, když jsem vystoupil na první vrcholek, byl to Sennalpstock, na jehož úpatí leží naše vesnička Nimikon. Tehdy jsem poprvé spatřil hrůzy i krásy hor. Hluboké, rozervané strže plné ledu a roztátého sněhu, zelenavě skelné ledovce, ohyzdné morény, a nad tím vším jako zvon vysoké a rozklenuté nebe. Když někdo žil deset let v sevření mezi horou a jezerem, těsně obklopen blízkými vrcholy, ten pak nezapomene den, kdy se poprvé nad ním klene veliké, širé nebe a před ním se rozprostírá nekonečný obzor. Již při výstupu jsem žasl, že ty srázy a skalní stěny, které jsem tak dobře znal zezdola, jsou tak úchvatně veliké. A nyní jsem s bázní i jásotem náhle vnímal, dočista přemožen tím okamžikem, jak do mne proniká ta nesmírná šíř. Tak nádherně veliký je tedy svět! Z celé naší vesnice, ztracené kdesi tam dole, byla už jen malá světlá skvrna. Vrcholy, o kterých si při pohledu z údolí člověk myslí, že spolu těsně sousedí, byly od sebe vzdáleny celé hodiny.

Tehdy jsem začal tušit, že jsem ze světa zachytil teprve jen tenoučký záblesk a viděl z něho jen velice málo, že tam venku mohou stát a padat hory a dít se veliké věci, o nichž se do té naší odříznuté horské díry nikdy nedostane sebemenší zvěst. Zároveň se však ve mně jako ručička kompasu cosi v nevědomém úsilí mocně zachvívalo vstříc té veliké dálce. A až nyní jsem zcela pochopil i krásu a zádušnost oblaků, když jsem viděl, do jak nekonečných dálav putují.

Oba moji dospělí průvodci chválili, jak dobře dokážu stoupat, chvilku si odpočali na vrcholové oblině studené jak led a smáli se mi, jak jsem radostí celý bez sebe. Já však, jakmile jsem se vyrovnal s prvním velikým úžasem, jsem z toho blaha a vzrušení hlasitě zařičel do jasného vzduchu jako býk. To byla má první, neartikulovaná píseň na krásu. Byl jsem připraven na dunivou ozvěnu, jenže můj křik v těch tichých výšinách zanikl beze stopy jako slabé ptačí zapípnutí. Velmi jsem se zastyděl a už se držel zticha.

Ten den prorazil v mém životě jakýsi led. Neboť následovala jedna událost za druhou. Zpočátku mě začali častěji brát na výpravy do hor, i na ty obtížnější, a já jsem se zvláštní tísnivou rozkoší pronikal do velkých tajemství výšin. Nato jsem byl jmenován pasákem koz. Na jednom návrší, kam jsem obvykle vyháněl svá zvířata, bylo zákoutí chráněné před větrem, bujně tam rostl kobaltově modrý hořec a světle červený lomikámen, bylo to mé nejmilejší místo na světě. Vesnice se odtamtud nedala zahlédnout, i z jezera byl přes skálu vidět jen úzký, lesklý proužek, zato květiny planuly v smavě svěžích barvách, modré nebe se pnulo na hrotitých sněžných vrcholech jako stanová střecha a vedle jemného zvuku kozích zvonečků sem nepřetržitě zaznívalo šumění nedalekého vodopádu. Tam jsem polehával pěkně v teple, s úžasem sledoval bílé obláčky a polohlasně jen tak pro sebe. jódloval, až si kozy povšimly mé lenosti a chystaly se k všelijakým zakázaným kouskům a povyražením. Hned v prvních týdnech došlo k tvrdé trhlíně do té mé nádherné bezstarostnosti, když jsem se s jednou zatoulanou kozou zřítíl do soutěsky. Koza byla mrtvá, mě bolela lebka, nadto jsem dostal žalostný nářez, protože jsem starouškům utekl, až mě se zaklínáním a bědováním zase přivedli zpět.

Snadno mohla ta dobrodružství být moje první i poslední. Pak by tahle knížka nebyla napsána a také leckterá jiná. snaha a pošetilost by

se byly nekonalý. Zřejmě bych si byl vzal nějakou sestřenici anebo bych možná také ležel někde stranou zmrzlý ve vodě na ledovci. Ani to by nebylo bývalo nijak zlé. Jenže všechno se událo jinak a mně nepřísluší porovnávat to, co se stalo, s tím, co se nestalo.

Otec občas trochu vypomáhal ve welsdorfském klášteře. Jednou onemocněl a nařídil mi, abych tam šel a službu odřekl. To jsem ale neudělal, nýbrž jsem si u souseda: půjčil papír a pero a napsal klášterním bratřím způsobný dopis, dal jsem ho poslíčkově ženě a vypravil se na vlastní pěst do hor.

Na druhý týden jsem se jednoho dne vrátil domů, kde seděl jeden páter a čekal na toho, kdo ten pěkný

dopis psal. Trochu mi to nahánělo strach, ale on mě chválil a snažil se přesvědčit otce, aby mě k němu poslal, že mě bude učit. Strýc Konrád byl tenkrát zrovna zase v přízni a byl tedy také dotázán. Samozřejmě se ihned rozohnil, že se nutně musím učit a později studovat a že se ze mne musí stát učenec a pán. Otec se dal přesvědčit, a tak nyní i moje budoucnost patřila mezi nebezpečné strýcovy projekty, stejně jako ta ohnivzdorná pec a plachetnice a mnoho podobných blouznivých nápadů.

Okamem jsme se na to učení mohutně vrhli, zvláště na latinu, biblickou dějepravu, botaniku a zeměpis. Všechno mě to hodně bavilo, ale ani trochu jsem nepomyslel, že mě ty vlašské věcičky možná budou stát domov i krásná mladá léta. Ani latina by na to nebyla stačila. Otec by ze mě byl udělal sedláka, i kdybych dokázal všechny viri illustres odříkat z paměti tam i pozpátku. Jenže ten chytrý člověk dohlédal až na samé dno mé bytosti, kde jako těžiště a kardinální nectnost měla své sídlo má nepřekonatelná lenost. Kde to jen šlo, před prací jsem utekl a místo ní jsem se toulal v horách nebo u jezera či ležel někde schovaný na stráni, četl, snil a lenošil. S tímto poznáním mě nakonec pustil.

Tedy je příležitost, abych stručně něco pověděl o svých rodičích. Matka byla kdysi krásná, ale zbývala z toho už jen pevná, rovná postava a půvabné, tmavé oči. Byla velká, velmi statná, pilná a tichá. Třebaže byla nejméně stejně tak chytrá jako otec a tělesnou silou ho předčila, přesto v domě nevládla, to přenechávala muži. Ten byl středního vzrůstu, údy měl hubené až téměř jemné a hlavu umíněnou, filutovskou, a tvář byla světlá a celá plná drobných, nesmírně pohyblivých vrásek. K tomu měl ještě jednu krátkou, svislou vrásku na čele. Ta potemněla, kdykoli pohnul obočím, a on pak měl mrzutý,

trpitelský výraz; jako by se pokoušel rozpomenout se na něco velice důležitého a byl zoufalý, že na to nikdy nepřijde. Dala se na něm vyzorovat určitá melancholie, jenže na to nikdo nedbal, vždyť obyvatelé naší končiny se skoro všichni vyznačují jakousi trvalou, mírnou zasmušilostí, jejíž příčinou jsou dlouhé zimy, všelijaká nebezpečí, namáhavé protloukání a odloučenost od života ve světě. Od obou rodičů jsem převzal důležité části své povahy. Od matky skromnou životní moudrost, trochu důvěry v Boha, tichost a málomluvnost. Oproti tomu od otce strach z pevných rozhodnutí, neschopnost hospodařit s penězi a umění hodně a důkladně pít. Ta poslední vlastnost se na mně v tom útlém věku ale ještě neprojevovala. Co do zevnějšku jsem po otci měl oči a ústa, po matce těžkou a pevnou chuť a stavbu těla a houževnatou sílu svalů. Po otci a naší rase vůbec jsem pro život podědil sice chytrý selský rozum, ale i zasmušilost a sklon k bezdůvodné skličivosti. Protože mi bylo určeno, abych se dlouho potloukal mimo domov u cizích lidí, bylo by bývalo daleko lepší odnést si místo nich trochu pružnosti a víc veselé a lehké mysli.

S takovouto výzbrojí a vybaven novými šaty jsem se vydal na cestu do života. Rodičovské dary se osvědčily, neboť jsem chodil a stál od té doby ve světě na vlastních nohou. Přesto muselo chybět cosi, co mi ani věda a život ve světě nikdy nepřinesly. I dnes totiž ještě jako kdysi dokážu pokořit nějakou horu, putovat či veslovat deset hodin a v nezbytí i nějakého člověka vlastníma rukama zabít, ale umět žít, k tomu mi dodnes chybí stejně tolik jako tenkrát. Raný jednostranný styk se Zemí a jejími rostlinami a zvířaty mi neumožnil, aby ve mně vznikly sociální schopnosti, a dodnes jsou mé sny podivuhodný příklad toho, jak velice bohužel jeví sklon k čistě animálnímu životu. Velmi často se mi totiž zdá, že ležím na mořském břehu jako zvíře, ponejvíce jako tuleň, a cítím přitom takové blaho, že když se vzbudím, nevnímám svou znovu nabytou lidskou důstojnost vůbec s radostí či hrdostí, nýbrž pouze s politováním. Jak bylo zvykem, měl jsem při vzdělávání na gymnáziu bezplatné ubytování a stravu a určili, že se ze mne stane filolog. Proč, to nikdo neví. Neexistuje obor neužitečnější a nudnější, žádný mi není vzdálenější. Školní léta mi ubíhala rychle. Mezi pranicemi a školou přicházely chvíle plné stesku po domově, chvíle plné troufalých snů o budouc-

nosti, chvíle uctivého zbožňování vědy. I zde do toho vstupovala má vrozená lenost, přinášela mi všelijaké mrzutosti a tresty, pak zas ustupovala nějakému novému nadšení.

"Camenzinde," říkal učitel řečtiny, "ty jsi paličák a mezek a jednou si tu svou lebku pořádně narazíš." Díval jsem se na toho vypaseného obrýlence, poslouchal, co povídá, a připadal mi směšný.

"Camenzinde," říkal učitel matematiky, "ty jsi génus lenosti a já jen lituji, že neexistuje nižší známka než nula. Dnešní tvůj výkon hodnotím tak na minus dvaapůl." Hleděl jsem na něj, bylo mi ho líto, protože

šilhal, a připadal mi notně nudný.

"Camenzinde," řekl jednou profesor dějepisu, "ty nejsi nijak dobrý žák, ale přesto z tebe jednou bude dobrý historik. Jsi líný, ale dokážeš rozlišit, co je velké a co malé."

Ani to pro mě nebylo nijak zvlášť důležité. Přesto jsem měl před učiteli respekt, neboť jsem si myslel, že jsou vlastníky vědy, a k vědě jsem pociťoval nejasnou, obrovitou úctu. A přestože byli co do mé lenosti všichni učitelé zajedno, procházel jsem a mé místo bylo nad průměrem. Že škola i školní věda jsou nedostatečné a kusé, toho jsem si samozřejmě všiml; čekal jsem jen na pozdější dobu. Za touhle přípravou a školometstvím jsem tušil čistou duchovnost, nepochybnou a bezpečnou vědu o pravdě. Tam se dovím, co znamenají temné zmatky dějin, boje národů a tísnivé otázky v každé jednotlivé duši. Ještě silnější a živější byla ve mně jiná touha. Přál jsem si mít přítele.

Ve škole byl jeden hnědovlasý, vážný hoch, o dva roky starší než já, jmenoval se Kaspar Hauri. Měl jistou a tichou chůzi i chování, hlavu nosil mužně vzhůru a moc toho s kamarády nenamluvil. Celé měsíce jsem k němu vzhlížel a velice ho uctíval, držel jsem se za něj v závěsu na ulici a toužebně doufal, že si mne všimne. Žárlil jsem na každého šosáka, kterého pozdravil, a na každý dům, kam jsem ho viděl vcházet či odkud vcházet. Jenže jsem byl dvě třídy pod ním a on se patrně cítil nadřazený už i svým vrstevníkům. Nikdy mezi námi nepadlo ani slovo. Místo něho se bez mého přičinění na mě navěsil jeden drobný stonavý chlapec. Byl mladší než já, ostýchavý a nena-daný, měl ale krásné, trpitelské oči a rysy tváře. Poněvadž byl slaboučký i trochu přihrblý, musel ve své třídě vystát mnoho křivd, a protože já jsem byl silný a uznávaný, hledal ve mně ochránce. Záhy

natolik onemocněl, že už nemohl chodit do školy. Nechyběl mi a rychle jsem na něj zapomněl.

V naší třídě byl jeden rozpustilý blondák, všeuměl, muzikant, herec a kašpar. Jeho přátelství jsem nezískal bez námahy, ten drobný čilý vrstevník se ke mně neustále choval trochu blahosklonně. Nicméně jsem teď měl přítele. Chodil jsem za ním do jeho světničky, přečetl s ním pár knížek, dělal jsem mu úkoly z řečtiny a zato jsem si od něho dal pomáhat s počty. Také jsme si občas spolu vyšli na procházku a určité pak vypadali jako medvěd a lasička. On byl tím, kdo pořád mluvil, byl veselý, vtipný, nikdy na rozpacích, a já jsem poslouchal, smál se a byl rád, že mám takového nenuceného kamaráda.

Jednou odpoledne jsem se ale bez úmyslu namanul k tomu, když ten malý šarlatán na chodbě ve škole předváděl několika spolužákům jeden ze svých oblíbených komických výstupů. Právě doimitoval jednoho učitele a nato zvolal: "Hádejte, kdo je tohle!" a začal nahlas číst pár Homérových veršů. Přitom věrně kopíroval mne, mé rozpačité chování, úzkostný způsob čtení, horalskou tvrdou výslovnost i můj ustavičný soustředěný výraz, mžourání a pomrkávání levým okem. Považoval se za náramně legračního a vtipkoval tak bezcitně, jak to jen dokázal.

Když sklapl knihu a sklidil zasloužený potlesk, přistoupil jsem zezadu k němu a pomstil se. Slova mě nenapadla, ale celé své rozhořčení, stud a zlost jsem jadrně vyjádřil jedním jediným, obrovským políčkem. Ihned nato začala hodina a učitel si všiml, že můj bývalý přítel poňukává a má zčervenalou, napuchlou tvář, nadto to byl jeho oblíbenec.

"Kdo tě tak zřídil?"

"Camenzind."

"Camenzinde, ke mně! Je to pravda?"

"Ano."

"Proč jsi ho tloukl?"

Žádná odpověď.

"Měls k tomu důvod?"

"Ne."

Byl jsem tudíž energicky potrestán a stoicky jsem tonul v blaženosti nevinného mučedníka. Protože jsem však nebyl ani stoik, ani světec, nýbrž školák, po vytrpěném trestu jsem na nepřítele vyplázl jazyk tak daleko, jak to jen šlo. Učitel na mě rozhořčeně vyjel:

"Nestydíš se? Co to má znamenat?"

"To má znamenat, že on je sprosták a že jím pohrdám. A navíc je zbabělec."

Tak skončilo mé přátelství s hercem. Následovníka neměl a já jsem léta chlapeckého vyzrávání musel prožívat bez přítele. Ale i když se můj náhled na život a na lidi od té doby několikrát změnil, na ten pohled vzpomínám ne bez hlubokého uspokojení. Snad na něj nezapomněl ani jeho příjemce. V sedmnácti jsem se zamiloval do dcery jednoho advokáta. Byla krásná a já jsem hrdý na to, že jsem po celý svůj život býval zamilovaný vždycky jen do krásných žen. Co jsem kvůli ní i jiným vytrpěl, povím někdy jindy. Jmenovala se Rézi Girtannerová a je dodnes hodna lásky docela jiných mužů, než jsem já. Tehdy mi ve všech údech vřela nespotřebovaná mladistvá síla. Pouštěl jsem se do bláznivých rvaček s kamarády, hrdě jsem se naparoval coby nejlepší zápasník, závodník, míčový hráč a veslař a přitom jsem vedle toho všeho byl neustále zádumčivý. Sotva to souviselo s mým zamilováním. Byla to prostě sladká zádumčivost předja-ří, která mě zasahovala silněji než jiné, a měl jsem potěšení ze smutných představ, myšlenek na smrt a z pesimistických myšlenek. Našel se kamarád, který mi dal přečíst Heineho "Knihu písní" v laciném vydání. Vlastě to ani nebylo čtení - vléval jsem do těch veršů dočista celé srdce, trpěl jsem s nimi, básnil s nimi a octl se v stavu lyrické blouznivosti, který mi patrně slušel tak jako praseti náprsenka. Až do té doby jsem o celé "krásné literatuře" neměl ani tušení. A následovali Lenau, Schiller, nato Goethe a Shakespeare, a náhle se z bledého přeludu literatura stalo pro mě veliké božstvo. Se sladkým mrazením jsem cítil, jak mi z těch knih proudí vstříc chladný vzduch života, který se nikdy na Zemi neodehrál a přesto byl pravdivý a teď v mém uchváceném srdci hodlal rozbourit své vlny a prožít své osudy. V mém čtenářském koutku v komůrce na půdě, kam pronikaly jen úder hodiny z blízké věže a suchý klapot čápů hnízdících opodál, se to hemžilo Goethovými a Shakespearovými postavami. Odhaloval jsem božskost i směšnost veškerého lidství: záhadu našeho rozpolceného, nezkrotného srdce, hluboké jádro dějin světa a mocný zázrak ducha, který zjasňuje naše krátké dny a silou poznání povyšuje naši drobnou existenci do sféry nezbytí a věčnosti. Kdykoli jsem prostrčil hlavu úzkým vikýřem, spatřil jsem, jak na

střechy a do úzkých uliček svítí slunce, s údivem slyšel k sobě nahoru stoupat splet' šumivých drobných zvuků práce a každodennosti a cítil, jak mě samota a tajuplnost toho mého koutku na půdě vyplněného velkými duchy obklopují jako nějaká úžasně krásná pohádka. A ponenáhlu, čím jsem četl víc a ty pohledy dolů na střechy, uličky a všední den mě stále víc upoutávaly svou úžasností a nezvyklostí, tím častěji se ve mně váhavě a stísněně vynořoval pocit, že i já jsem možná nějaký vizionář a svět rozprostírající se přede mnou že na mě čeká, abych vyzvedl část jeho pokladů, odvál z nich závoj náhodnosti a obecnosti a to, co se odhalí, básnickou mocí vyrval zániku a zvěčnil.

Se studem jsem sám trochu začal básnit a pozvolna se pár sešitů naplnilo verši, črtami a drobnými povídkami. Vzaly za své a nejspíš za nic moc nestály, avšak vždycky mi náramně rozbušily srdce a naplňovaly mě tajnou slasti. Jen pozvolna následovala za těmi pokusy kritika a sebezkoumání a až v posledním ročníku se dostavilo nezbytné první a veliké zklamání. Již jsem se chystal skoncovat se svými básnickými prvotinami a vůbec začal na to své spisování pohlížet s nedůvěrou, když se mi náhodně do rukou dostalo pár svazků Gottfrieda Kellera, které jsem ihned přečetl dvakrát třikrát za sebou. A v náhlém poznání jsem uviděl, jak ta moje nezralá blouznění byla ryzímu, drsnému, pravdivému umění na hony vzdálená, svoje básničky a novely jsem spálil a do světa vyhlížel s pocity trapné kocoviny střízlivě a smutně.

2

Pokud jde o lásku - v té jsem po celý život zůstal chlapcem. Pro mě láska k ženám vždycky byla očistné zbožňování, strmý plamen vyšlehnoucí z mé zádumčivosti, k modlitbě sepnuté ruce vztáhnuté k blankytným nebesům. Začalo to matkou, ale i z vlastního, nezřetelného citu jsem vůbec ženy uctíval jako cizí, krásné a záhadné pokolení, které je nám svou vrozenou krásou a jednotou bytosti nadřazené a jehož posvátnost musíme uchovávat, protože je nám vzdálené jako hvězdy a modravé horské výšiny a zjevně je Bohu bližší. Protože k tomu ještě bohatě přidal ze svého drsný život, láska k ženám mi přinesla stejně tolik hořkosti jako sladkosti; ženy sice zůstávaly na vysokém piedestalu, u mne se ale slavnostní role

adorujícího kněze až příliš snadno měnila v trapně komickou roli poblázněného šaška.

Rézi Girtannerovou jsem potkával skoro každý den, když jsem chodil k obědu. Sedmnáctiletou slečnu, vzhledem a pružným vzrůstu. Z úzkého, snědého a svěžího obličejě promlouvala tichá, oduševnělá krása, kterou v té době měla ještě i její matka a před ní i bába a prabába. Z toho starého, vznešeného a pozeňnaného domu, pokolení za pokolením, vzešla početná, půvabná řada žen, každá z nich klidná a noblesní, každá svěží, urozená a bezvadné krásy. Existuje portrét dívky z rodiny Fuggerů, namalovaný neznámým mistrem v šestnáctém století, je to jeden z nejlíbeznějších obrazů, které mé oči kdy viděly. Takové byly ženy z Girtannerova rodu a taková byla i Rézi.

To všechno jsem tehdy přirozeně nevěděl. Pouze jsem ji vídal, jak klidně, jasně a důstojně kráčí, a vychoval urozenost její prosté bytosti. Pak jsem o večerech vysedával v soumraku a hloubal, až jsem si dokázal její zjev jasně vybavit a zpřítomnit, a mou chlapeckou duší skrytě prochvěla jakási sladká hrůza. Záhy se však ty chvíle slasti zkalily a působily mi trpkou bolest. Náhle jsem si uvědomil, jak je pro mě cizí, že mě nezná, ani se po mně neptá, a můj krásný snový obraz že je krádeží její blaživé bytosti. A právě když jsem měl ten britký a trýznivý pocit, vyvstával mi na okamžiky před očima její obraz tak pravdivě a přímo dýchal životem, až mi srdce zaplavovala jakási temná a vřelá vlna a vnášela až do nejposlednějšího tepu jakousi podivnou bolest.

Za dne se uprostřed hodiny či nějaké prudké rvačky stávalo, že se ta vlna opět dostavila. To jsem pak zavřel oči, spustil ruce a cítil, jak sklouzávám do nějaké vlhde propasti, až mě probudilo učitelovo zvolání či rána kamarádovy pěsti. Vyprostil jsem se, vyběhl do přírody a v snivém údivu hleděl na svět. A najednou jsem viděl, jak je všechno krásné a pestré, jak všemi věcmi proudí světlo a dech, jak řeka je jasně zelená a střechy červené a hory jak jsou modré. Avšak ta krása kolem mě nerozptýlila, jen jsem ji tiše a smutně vychutnával. Čím to všechno bylo krásnější, tím cizejší se mi to jevílo, neměl jsem na tom podíl a stál mimo. Navíc se moje ponuré myšlenky vracely zpět k Rézi: kdybych v téhle chvíli umřel, ani by to nevěděla, nepřeptávala by se na mě, nermoutilo by ji to!

Přesto jsem neměl touhu, aby si mě všimla. Býval bych rád pro ni něco neslýchaného učinil nebo jí to daroval, ale aby nevěděla, od koho to je.

A také jsem pro ni mnohé udělal. Nastaly právě krátké prázdniny a poslali mě domů. Tam jsem denně předváděl všelijaké silácké výkony, dle mého názoru Rézi na počest. Obtížný vrchol jsem zdolal z té nepřekrejší strany. Na jezeře jsem podnikal přehnané plavby, na veliké vzdálenosti v co nejkratší době. Po jedné takové plavbě, kdy jsem se vrátil vyprahlý a vyhladovělý, mě napadlo, abych bez jídla a pití zůstal až do večera. Všecko pro Rézi Girtannerovou. Její jméno a chvalo zpěvy na ni jsem vynášel na nejodlehlejší hřebeny a do úžla-bin, kam nikdo nikdy nevstoupil.

Zároveň si má mladost, co dosud jen dřepěla ve školních škam-nách, doprávala rozpuku. Pořádně mi zmohutněla ramena, obličej a šíje zhnědly a všude se natahovaly a nabíhaly svaly.

Předposlední den prázdnin jsem své lásce přinesl namáhavou květinovou obět'. Věděl jsem sice, že na vícero lákavých svazích na úzkých pruzích půdy roste protěž, jenže ta churavá stříbřitá květina bez vůně a barvy mi vždy připadala jako bez duše a málo hezká. Zato jsem věděl o několika osamělých keřích alpských růží, zavátých do brázdy v jednom příkrém spádu, kvetly tam opožděně a bylo možné se k nim dostat jen těžko, a to mě vábilo. Přece to musí jít! A protože pro mládí a lásku není nic nemožného, dospěl jsem s rozedřenýma rukama a křečemi v lýtkách nakonec k cíli. Výskat jsem si v té dost tísnivé situaci nemohl, srdce mi však jódlovalo a rámusilo radostí, když jsem opatrně odřezal tuhé větve a kořist držel v ruce. Zpátky

jsem se musel odšplhat zády napřed a s květy v ústech a Bůh sám ví, jak já troufalec jsem vůbec mohl zdravou nohou zase došlápnout na úpatí toho srázu. Všude na celé hoře už alpské růže odkvetly, ale já jsem teď měl poslední letošní větve s pupeny a něžně se rozvíjejícími květy.

Na druhý den jsem květiny třímával v rukou po celých pět hodin, co trvala cesta. Zpočátku mi srdce mohutně tlouklo vstříc městu krásné Rézi; čím se ale velehory víc vzdalovaly, tím silněji mě k nim zpět

táhla vrozená láska. Tak dobře si na tu jízdu vlakem vzpomínám! Sennalpstock už dávno nebylo vidět, i zubaté hory před ním se jedna za druhou vytrácely a každá se od mého srdce odpoutávala s pocitem tiché bolesti. A teď už byly ty tam všechny domovské hory, vlačila se před ně širá, rovná, světle zelená krajina. Při první cestě se mě to ani netklo. Tentokrát se mne však zmocnil neklid, strach a smutek, jako bych byl odsouzen, že pojedou pořád už jen dál do stále rovinatějších zemí a že neodvolatelně ztratím i hory a domovské právo v nich. Zároveň jsem před sebou stále viděl krásnou, úzkou Rézinu tvář, tak jemnou a cizí a chladnou a ke mně nevšímavou, až mi hořkost a bolest braly dech. Za okny klouzaly kolem jedna za druhou veselá a čisté obce se štíhlými věžemi a bílými štíty, lidé vystupovali a nastupovali, hovořili, zdravili, smáli se, kouřili a vtipkovali sami veselí obyvatelé dolních krajů, čilí, zdvořilí a uhlazení -, a já těžkopádný kluk z hor jsem mezi nimi seděl mlčky, smutně a zarputile. Cítil jsem, že už nemám domov. Byl to pocit, že jsem horám navždy vyrván a že přesto ze mě nikdy žádný dolnozemec nebude, nikdy že nebudu tak radostný, obratný, hladký a jistý. Někdo takový, jako jsou oni, si mě vždycky bude dobírat, někdo takový si jednou vezme Gir-tannerovou za ženu, někdo takový jako oni mi vždycky bude stát v cestě a bude o krok přede mnou. Takové myšlenky jsem si dovezl do města. Tam jsem po prvních přivítáních vylezl na půdu, otevřel svou bedýnku a z ní vyňal veliký arch papíru. Nebyl zrovna nejjemnější, a když jsem do něj alpské růže zabalil a svázal je šňůrkou, zvlášť přivezenou z domu, vůbec to nevypadalo, že jde o dárek z lásky. S vážností jsem svazek odnesl do ulice, kde bydlel advokát Girtanner, a v prvním příznivém okamžiku jsem vešel otevřenou branou dovnitř, ve večerně jen napůl osvětleném domovním průjezdu jsem se krátce rozhlédl a svůj neforemný dárek jsem položil na široké panské schodiště.

Nikdo mě neviděl a nikdy jsem se nedověděl, zda Rézi můj pozdrav vůbec spatřila. Jenže já jsem přece šplhal po srážech a nasadil jsem svůj život, abych mohl položit snítku růží na schody jejího domu, a v tom tkvělo cosi sladkého, smutně radostného, poetického, co mě blažilo a co cítím ještě i dnes. Jen v bezbožných chvílích mi občas připadá, že to dobrodružství s růžemi i všechny mé pozdější milostné příběhy byla jen pouhá donkichotství.

Tato moje první láska nikdy neskončila, nýbrž s otazníky a nevyřešená doznívala do let mé mladosti a jako tichá starší sestra doprovázela má pozdější zamilování. Stále si ještě nedovedu představit nic ušlechtilějšího, čistšího a krásnějšího než onu mladou urozenou pa-tricijku s tím klidným pohledem. A když jsem o mnoho let později na jedné historické výstavě v Mnichově spatřil onen bezejmenný, záhadně líbezný portrét dcery z Fuggerovy rodiny, zdálo se mi, že přede mnou stojí celé mé blouznivé, smutné mládí a dívá se na mě hlubokým a ztraceným pohledem bezedných očí.

Mezitím jsem pozvolna a rozvážně svlékal kůži a stával se ze mě ponenáhlu mladík. Fotografie z tehdejší doby ukazuje kostnatého, vysokého selského mládence ve špatném školním oděvu, s trochu matnými očima a nehotovými, neotesanými rukama a nohama. Jen hlava má cosi časně vyzrálého a pevného. S určitým údivem jsem přihlížel, jak odkládám manýry klukovské doby, a s nejasnou předběžnou radostí jsem očekával studentské časy.

Měl jsem studovat v Curychu a v případě, že prospěch bude mimořádný, se mí příznivci zmiňovali o studijní cestě. To vše mi připadalo jako krásný, klasický obraz: vážně přívětivá besídka s bystami Homéra a Platona, v ní sedím já skloněný nad knihami, a na všech stranách daleký a jasný výhled na město, jezero, hory a krásné dálky. Povahově jsem vystřízlivěl, ale získal i větší švih, a těšil jsem se z budoucího štěstí v pevné důvěře, že budu shledán hodným takového štěstí.

V posledním ročníku mě upoutávalo studium italštiny a první seznámení se starými novelisty, které blíže poznat jsem si předsevzal jako první práci pro curyšské semestry Pak nadešel den, kdy jsem učitelům i bytnému řekl sbohem, sbalil si a zatloukl svou bedýnku a s blaživou lítostí se ometal kolem Rézina domu.

Doba prázdnin, která následovala, mi dala okusit trpkou předtuchu života a rychle a drsně mi potrhala křídla krásných snů. Před-

vším jsem zastihl matku nemocnou. Ležela na lůžku, téměř nic nemluvila a ani můj příjezd ji nijak nevzrušil. Příliš citlivý jsem nebyl, ale přece jen mě bolelo, že nenacházím žádnou ozvěnu na svou radost

a mladistvou hrdost. Nato mi oznámil otec, že sice nemá nic proti tomu, chci-li teď studovat, ale peníze že mi na to dávat nemůže. Nepostačí-li malé stipendium, musím se prostě postarat sám, jak si na nezbytné věci vydělat. On v mém věku že už dávno jedl vlastní chleba, atakdále.

Ani z vycházek, veslování a lezení po horách tentokrát mnoho nebylo, musel jsem pomáhat s prací v domě i na poli a v těch půldnech, kdy jsem měl volno, neměl jsem k ničemu chuť, ani ke čtení ne. Pobuřovalo a unavovalo mě, když jsem viděl, jak si navyklý každodenní život širokohubě vyžaduje své právo a požírá všechno, co jsem si já sem přivezl jako nadbytek a nespoutanost. Jinak však otec, když měl tu otázku peněz s krku, byl ke mně na svůj způsob sice strohý a stručný, vůbec ale ne nevlídný, jenž z toho jsem já nijakou radost neměl. Také mi vadilo a bylo mi líto, že mé školní vzdělání a moje knihy v něm vzbuzovaly tichý, napůl pohrdavý respekt. A rovněž jsem často myslel na Rézi a měl zas ten zlý, neústupný pocit, že jsem neschopný sedlák a nikdy že se ve "světě" ze mě nestane sebejistý a čiperný člověk. Dokonce jsem celé dny uvažoval o tom, ne-bylo-li by lepší zůstat tady a v strnulé, kalné tísní zdejšího ubohého života na tu svou latinu a své naděje zapomenout. Ztrápený a rozmrzelý jsem chodil sem tam a nenacházel útěchu a klid ani u lože nemocné matky. Opět se výsměšně vynořil obraz té snové besídky s Homérovou bystou, rozbil jsem ho a vylil na něj veškerou zlost a nevraživost svého zmučeného nitra. Týdny se nesnesitelně vlekly, jako bych měl v té beznadějně době trápení a rozpolcení pozbyť celého svého mládí.

Byl-li jsem udiven a rozhořčen, že mi život tak rychle a důkladně ničí mé šťastné snění, dostal jsem se nyní do situace, kdy jsem se podivil, jak náhle vyrostl mocný přemožitel i tomu současnému strádání. Život mi ukazoval svou šedivou všední stránku, avšak náhle před můj zaujatý zrak předstoupil se svými věčnými hlubinami a na mé mládí naložil prostou a mohutnou zkušenost.

Časně ráno jednoho horkého letního dne jsem v posteli dostal žízeň a vstal, abych zašel do kuchyně, kde stála kád' s čerstvou vodou. Přitom jsem musel projít ložnicí rodičů, kde mi bylo nápadné zvlášť-

ní matčino sténání. Přistoupil jsem k jejímu lůžku, ale ona mě nepozorovala a ani mi neodpovídala, nýbrž jen suše a úzkostně vzdychala, škubala víčky a byla zmodralá ve tváři. To mě nijak zvlášť nevyděsilo, i když jsem cítil drobnou úzkost. Pak jsem ale uviděl její ruce, ležely na prostěradle klidně jako spící sourozenci. Na těch rukou jsem poznal, že matka umírá, neboť byly už tak zvláštně na smrt unavené a bez vůle, takové u nikoho živého nejsou. Na žízeň jsem zapomněl, klekl jsem si k posteli, položil nemocné ruku na čelo a hledal její pohled. Když jsem se s ním střetl, byl klidný a bez strádání, ale blízký vyhasnutí. Nenapadlo mě, že musím vzbudit otce, který spal vedle a tvrdě oddychoval. Klečel jsem tak bezmála dvě hodiny a viděl, jak matka podstupuje smrt. Vytrpěla ji klidně, vážně a statečně, jak se to patřilo na její povahu, poskytla mi dobrý vzor. Ve světničce bylo ticho, pomalu se rozsvěcovala nadcházejícím úsvitem; dům i vesnice ležely ve spánku a já jsem měl pokdy v myšlenkách doprovodit duši umírajícího člověka nad dům a ves přes jezero a sněžné vrcholky dál do chladné volnosti čistého jitřního nebe. Bolest jsem cítil jen málo, byl jsem plný úžasu a hluboké úcty, že smím přihlížet, jak se rozplývá velická záhada a jak se tichým zachvěním uzavřel kruh života. Také byla odevzdanost a statečnost umírající tak vznešená, že z její trpké slávy dopadal chladivě jasný paprsek i do mé duše. Nevnímám jsem, že vedle spí otec, že tu není kněz, že odpoutávající se duši nedoprovázejí svátosti ani modlitby. Jen jsem s mrazením cítil, jak dech věčnosti prochází rozednívající se světnicí a spojuje se s mou bytostí.

V posledním okamžiku, oči byly už vyhaslé, jsem poprvé ve svém životě políbil matku na vlhká, povadlá ústa. Nato mnou po tom chladném doteku proběhlo náhlé zamrazení, posadil jsem se na okraj postele a cítil, jak mi pozvolna a váhavě po lících a po bradě stéká na ruce jedna velká slza za druhou.

Záhy nato se probudil otec, viděl, jak tam sedím, a ještě celý ospalý volal, co se děje. Chtěl jsem mu odpovědět, ale nedokázal jsem nic říci, nýbrž jsem vyšel ze světnice, jako ve snách došel do své komůrky a pomalu a bezděčně jsem se oblékal. Brzy se u mne objevil otec.

"Matka je mrtvá. Věděl's to?"

Přikývl jsem. "Pročs mě nechal spát? A žádný kněz u ní nebyl! Ať tě -" a hrubě zaklel.

Vtom mě v hlavě cosi zbolelo, jako kdyby někde praskla žilka. Přistoupil jsem k němu a vzal jsem ho

pevně za ruce - a podíval jsem se mu do obličeje. Něco říci jsem nedokázal, ale on se uklidnil a zesmutněl, a když jsme nato oba přešli k matce, obestřela i jej moc smrti a cize a slavnostně mu vstoupila do tváře. Pak se sklonil nad mrtvou a začal docela tichounce a dětsky naříkat, skoro jako ptáče, vysokými, slabými tóny. Odešel jsem to povědět sousedům. Vyposlechli si mě, na nic se neptali, nýbrž mi podali ruku a nabídli naší osiřelé domácnosti pomoc. leden odběhl do kláštera přivolat kněze, a když jsem se vrátil domů, byla už jedna sousedka ve chlévě a obstarávala krávu.

Přišel důstojný pán a přišly také skoro všechny ženy ze vsi, všechno se dalo přesně a náležitě jako samo sebou, dokonce obstarali bez našeho přičinění i rakev, a já jsem poprvé zřetelně viděl, jak je dobré mít v těžkých situacích domov a náležen k nějakému drobnému, bezpečnému společenství. Nazítří jsem to měl uvážit snad ještě hlouběji.

Když totiž požehnali rakev a spustili ji a ten podivný houf žalostně staromódních štětinatých cylindrů zmizel, i cylindr mého staříka, každý ve své krabici a almaře, zmocnila se chudáka otce slabost. Začal znenadání litovat sám sebe a dokládal mi svou bídu podivnými, většinou biblickými obraty, že teď, kdy pohřbil ženu, musí ztratit i syna a dívat se, jak mu odjíždí do ciziny. Nebralo to konce, poslouchal jsem ho se zděšením a málem jsem už byl ochoten mu slíbit, že zůstanu.

V té chvíli, už jsem otvíral ústa k odpovědi, stalo se mi cosi podivuhodného. Náhle, v jedné jediné vteřině, se mi všechno to, o čem jsem od malička uvažoval a přál si a v co jsem toužebně doufal, všechno těsně pohromadě, zjevilo před rozevřeným niterným zrakem. Viděl jsem, jak na mě čekají veliké, krásné práce, knihy, které budu číst a které napíšu. Slyšel jsem vanout fén a viděl daleká, blažená jezera a břehy v zářivých barvách jihu. Viděl jsem procházející se lidi chytrých, oduševnělých tváří a krásné, jemné ženy, viděl jsem, jak přes Alpy vedou silnice a průsmyky a po zemích jak spěchají železnice, všechno zároveň a přesto všechno samo za sebe a docela zřetelně, a za tím vším neomezená dálava jasného obzoru, protkáva-ná ženoucími se mraky. Učit se, tvořit, dívat se, putovat - celá plnost života mi zazářila v prchavém stříbřitém pohledu před zrakem a opět

jako v chlapeckých dobách se ve mně v nevědomém, mohutném puzení cosi zachvělo té veliké šíři světa vstříc.

mlčel jsem, nechal otce mluvit, jen jsem vrtěl hlavou a čekal, až to jeho rozrušení poleví. K tomu došlo až večer. A tak jsem mu prohlásil, že jsem pevně rozhodnutý studovat a hledat si svou budoucí domovinu v říši ducha, a od něj že nepožaduji žádnou podporu. On pak také už na mě nenaléhal a jen se na mě žalobně díval a potřásl hlavou. I on totiž pochopil, že já od té chvíle půjdu vlastními cestami a jeho životu se záhy naprosto odcizím. Když se dnes při psaní na ten den rozpomínám, vidím otce zase tak, jak toho večera seděl na židli u okna. Ostře řezaná, chytrá selská hlava sedí nehybně na tenkém krku, krátké vlasy začínají šedivět, a v tvrdých, přísných rysech bojuje s tuhou mužností bolest a nastávající stáří.

O něm a mém tehdejšímu pobytu pod jeho střechou mi zbývá zmínit ještě jednu, nijak bezvýznamnou událost. V posledním týdnu před mým odjezdem si jednou večer otec nasadil čepici a sáhl na kliku.

"Kam jdeš?" zeptal jsem se. "Je ti něco po tom?" řekl. - "Přece mi to můžeš říct, když to není nic špatného," prohlásil jsem. Zasmál se a zvolal: "Tak pojď se mnou, vždyť už taky nejsi žádný chlapecek." A tak jsem šel s ním. Do hospody. Pár sedláků tam sedělo u džbánu hallauského, dva cizí povozníci pili absint, u jednoho stolu hrála skupina mládenců karty a náramně se vytahovala.

Byl jsem zvyklý vypít občas sklenku vína, ale teď to bylo poprvé, co jsem vstoupil do šenkovny jen tak. Že se můj otec dokáže napít důkladně, jsem z doslechu věděl. Pil hodně a zdatně, a proto jeho hospodářství, třebaže je jinak nijak vážně nezanedbával, stále jen beznadějně nuzně živořilo. Bylo mi nápadné, jaký mu hostinský i hosté prokazují respekt. Dal přinést litr waadtlandského, vyzval mě, ať naleju, a poučil mě, jak se to musí dělat. Že je třeba nalévat nízko, proud pak mírně prodlužovat a nakonec láhev zas sklonit co nejhlouběji. Nato začal vykládat o všelijakých vínech, která znal a kterých si doprával při vzácných příležitostech, když se třeba někdy dostal do města nebo do vlašských končin. S vážným respektem hovořil o temně rudém veltlínském, rozlišoval ho tři druhy. Nato přešel tišším, důtklivějším hlasem na určitá waadtlandská lahvová vína. Téměř šeptem a s výrazem vyprávěče pohádek nakonec líčil víno neuchatel-ské. Toho že existují ročníky, kdy při rozlévání pěna ve sklenici vytváří hvězdu. A nakreslil tu hvězdu navlhčeným prstem na stůl. Pak

se ponořil do nesmírných dohadů o podstatě a chuti šampaňského, které nikdy neochutnal a o němž věřil, že jedna láhev dokáže dva mužské zpít do nemoty.

Umlkl a zadumaně si zapaloval dýmku. Přitom postřehl, že já nemám nic ke kouření, a dal mi deset rappů na doutníky. A pak jsme seděli naproti sobě, foukali si kouř do tváří a pomalými doušky dopíjeli první litr. Žluté, pikantní waadtlandské mi chutnalo znamenitě. Ponenáhlu se sedláci od vedlejšího stolu odvážili zapříst s námi hovor a nakonec si jeden po druhém odkašlali a opatrně si k nám přesedli. Záhy jsem se dostal do středu zájmu i já a ukázalo se, že má horolezecká pověst není ještě zapomenuta. Vyprávělo se o všelijakých opovážlivých výstupech a strašlivých pádech, vše zastřeno mytickými opary, a někteří ty zkazky popírali, jiní hájili. Mezitím jsme byli téměř hotovi i s druhým litrem a mně už krev šuměla v očích. Zcela proti své povaze jsem se začal naparovat a vyprávěl o tom troufalém šplhání na horní stěně Sennalpstocku, odkud jsem přinesl alpské růže pro Rézi Girtannerovou. Nevěřili mi, já jsem se zapřisahal, smáli se mi, to mě rozlítlo. Vyzval jsem každého, kdo mi nevěří, ať jde ven a rozdá si to se mnou, a dal jsem najevo, že v nezbytí mám v úmyslu je přemoci všechny dohromady. Nato jedno staré, zchromlé sedlačisko šlo k příborníku, přineslo veliký kameninový džbán a položilo ho na stůl.

"Něco ti povím," smál se ten chlapík. "Jestli jsi takový silák, tak rozbij ten džbán pěstí. Pak ti zaplatíme tolik vína, kolik se do něj vejde. Když to nesvedeš, zaplatíš víno ty."

Otec okamžitě souhlasil. Vstal jsem tedy, ovinul si kolem ruky kapesník a uhodil. První dva údery byly bez výsledku. Až na třetí se džbán rozletěl na kusy. "Platit!" křičel otec a zářil blahem, stařík se zdál být srozuměn. "Dobrá," řekl, "zaplatím tolik vína, kolik se do džbánu vejde. Jenomže toho už moc nebude." Přirozeně se do střepu nevešel ani žejdlík, a já jsem krom bolesti v paži sklídl navíc ještě posměch. I otec se mi teď vysmál.

"No tak jsi tedy vyhrál," zakřičel jsem, naplnil střep vínem z naší láhve a vylil ho tomu staříkovi na hlavu. Ted' jsme zas byli vítězi my a sklídili pochvalu hostů. Takových silných šprýmů se tam natropilo ještě víc. Pak mě otec odvedl domů a oba jsme se rozčilení a mrzutí propotáceli světnicí, kde ani ne před třemi týdny ještě stála rakev s matkou. Spal jsem jak zabíty a ráno jsem byl naprosto zničený a

rozlámáný. Otec se mi posmíval, byl čilý a veselý a viditelně se radoval ze své převahy. Já jsem však v tichosti přísahal, že se už nikdy tak nenapíji, a toužebně jsem čekal, až odjedu.

Ten den nadešel a odjel jsem, přísahu jsem však nedodržel. Žluté waadtlandské, temně rudé veltlínské, neuemburské s hvězdou a mnoho jiných vín jsem od té doby poznal a náramně se s nimi spřátelil.

3

Vymaněn ze střízlivé a tísnivé atmosféry své domoviny jsem se samou slastí a svobodou zešířil rozmachoval. Byť jsem jinak v životě v leccems přišel zkrátka, podivuhodné a blouznivé slasti mládí jsem si užil v čisté podobě a bohatě. Jako mladý válečník odpočívající na kraji lesa jsem žil v blaženém neklidu mezi bojem a nezávažným pohráváním; a jako vizionář plný předtuch jsem postával u temných propastí, naslouchal hukotu mohutných vichřic a bouří a vy-zbrojoval duši, aby vnímala souzvuk věcí a harmonii veškerého života. Zhluboka a blaženě jsem pil z plných pohárů mládí, v tichosti sladkobolně trpěl kvůli krásným, plaše uctívaným ženám a až do dna vychutnával mladistvé štěstí nejušlechtlejší - mužně radostné, čisté přátelství.

V novém jelenicovém obleku a s bedničkou naplněnou knihami a trochou všelijakého drobného jmění jsem dorazil do města připraven dobýt si kus světa a co nejdřív těm neotesancům doma dokázat, že jsem řezaný z jiného dřeva než ostatní Camenzindové. Tři nádherné roky jsem bydlel v stále stejné větrné mansardě s dalekým rozhledem, učil se, básnil, toužil a cítil, jak mě teplou blízkostí obklopuje všecka krása Země. Ne každý den jsem měl k jídlu něco teplého, ale každý den a každou noc mi zpívalo a smálo se a plakalo srdce přeplněné radostí a žhavě a toužebně si celý ten milý život tisklo k sobě.

Curych bylo první velké město, které jsem já zelenáč spatřil, a několik týdnů jsem ustavičně nevycházel z údivu. Upřímně městský život obdivovat anebo mu závidět mě sice nenapadlo - v tom jsem byl sedlák;

mnohotvárná změt' uliček, domů a lidí mi ale působila radost. Prohlížel jsem si ulice oživené tolika vozy, přístaviště, náměstí, zahrady, okázalé stavby a kostely; díval se na lidi spěchající v houfech za prací, na courající se studenty, na to, jak si někam vyrazí vznesené kruhy, jak se hejsci naparují a cizinci se loudají po městě. Módně oblečené, pyšné ženy boháčů mi připadaly jako pávi ve slepičárně, byly hezké, hrdé a drobet směšné. Ostýchavý jsem vlastně nebyl, jen upjatý a vzpurný, a nepochyboval jsem, že zrovna já jsem ten správný chlapík, co ten čilý život ve městech pozná od základu a později si i sám v něm jistě najde místo.

Mláď se ke mně dostavilo v podobě krásného mladého člověka, který v témže městě studoval a měl v prvním poschodí našeho domu

pronajaté dva pěkné pokoje. Každý den jsem ho slyšel dole hrát na klavír a přitom jsem poprvé vycíťoval něco z kouzla hudby, toho nejženštějšího a nejsladšího umění. Pak jsem vídal, jak mladý muž odchází z domu, v levé ruce knihu či noty a v pravé cigaretu, jejíž kouř se vířivě vznášel za jeho štíhlou, pružně kráčející postavou. Táhl mě k němu jakási plachá láska, avšak zůstával jsem stranou a bál se, že by to byl styk s člověkem, vedle jehož lehkosti, volnosti a zámožnosti by mě má chudoba a nedostatek společenských způsobů jen pokořovaly. Jenže on přišel ke mně sám. Jednou večer se na mých dveřích ozvalo zaklepání, trochu jsem se vyděsil; do té doby jsem ještě nikdy neměl návštěvu. Ten krásný student vešel, podal mi ruku, řekl moje jméno a choval se tak svobodně a zvesela, jako kdybychom byli staří známí.

"Chtěl jsem se zeptat, jestli byste si se mnou nechtěl trochu za-muzicírovat," řekl vlídně. Jenže já jsem se v životě žádného nástroje ani netkl. Řekl jsem mu to a dodal, že krom jódlování nerozumím žádnému umění, ale že jeho hra na klavír často krásně a vábně zalétá až sem nahoru ke mně.

"Jak se člověk může splést!" zvolal pobaveně. "Podle vašeho zevnějšku bych byl přísahal, že jste muzikant. Zvláštní! Jenomže vy umíte jódlovat? Prosím vás, tak zajódluje! K smrti rád to poslouchám." Byl jsem dočista zaražený a vysvětlil mu, že takhle na vyzvání a navíc v místnosti vůbec jódlovat nedokážu. To že se musí někde na kopci či aspoň ve volné přírodě a jenom z vlastního popudu.

"Tak budete jódlovat na kopci! Co takhle zítra? Moc vás o to prosím. Někdy k večeru bychom mohli vyrazit. Projdeme se trochu a popovídáme si, nahoře mi pak zajódluje a potom se v nějaké vesnici navečeříme. Máte přece čas?"

Ovšemže, času jsem měl habaděj. Chvatně jsem souhlasil. A potom jsem ho požádal, ať mi něco zahraje, a sešel s ním do jeho krásného, velkého bytu. Několik moderně zarámovaných obrazů, klavír, určitý zdobný nepořádek a jemná cigaretová vůně propůjčovaly tomu prostoru jakousi svobodu, pohodu, eleganci a útulnost, bylo to pro mě dočista nové. Richard se posadil ke klavíru a zahrál pár taktů.

"Tohle znáte, že?" pokývl a tak nádherně přitom vypadal, když od hry otočil hlavu ke mně a zářivě se na mne podíval.

"Ne," řekl jsem "já neznám nic."

"To je Wagner," zvolal, "je to z Mistrů pěvců," a pokračoval ve hře. Znělo to lehce i rázně, toužebně i vesele, a jako by mě obtékala vlahá, vzrušivá koupel. Zároveň jsem s tajnou rozkoší pozoroval hráčovu štíhlou šíji a záda a jeho bílé muzikantské ruce a přitom mnou proběhl tentýž plachý a obdivný pocit něžnosti a úcty, s jakým jsem se kdysi díval na onoho tmavovlasého žáka, a současně i nesmělé tušení, že se tenhle krásný, vznešený člověk třeba stane mým přítelem a tak skuteční mou dávnou, nezapomenutou touhu po přátelství.

Nazítí jsme se pro něho zastavil. Pozvolna a v hovoru jsme vystoupili na středně veliký kopec, dívali se shora na město, jezero a zahrady a vychutnávali sytou krásu podvečera.

"A teď zajódluje!" zvolal Richard. "Jestli se ještě ostýcháte, tak se ke mně otočte zády. Ale teď prosím, hezky nahlas!"

Mohl být spokojen. Jódloval jsem do té narůžovělé večerní šíře zuřivě a jásavě, ve všech tóninách a se vším všudy. Když jsem skončil, chtěl on něco říci, ale ihned se zarazil a ukazoval s nastraženým sluchem směrem k horám. Z nějaké vzdálené výšiny přicházela odpověď, tichá, protáhlá a vzdouvavá, pozdrav

od nějakého pasáka či poutníka, a oba jsme naslouchali tiše a s radostí. Jak jsme tam spolu stáli a poslouchali, projel mnou s nádherným mrazením pocit, že poprvé takhle stojím s přítelem a ve dvou se dívám do krásných, růžovými obláčky zastřených dálek života. Večerní jezero začalo se svou měkkou hrou barev a krátce před západem slunce jsem spatřil, jak z vytrácejícího se oparu vystupuje pár vyzývavých, drze zubatých alpských vrcholů.

"Tamhle je můj domov," řekl jsem. "To střední strmé skalisko je Fluh, vpravo je Geiðhorn, vlevo a trochu víc vzadu ta oblá hora je Sennalpstock. Bylo mi deset let a tři týdny, když jsem na té široké kupě stanul poprvé."

Namáhal jsem zrak, zda snad nevypátrám ještě některý z jižnějších vrcholů. Po chvíli Richard něco řekl, ale já jsem nerozuměl.

"Co jste to říkal?" zeptal jsem se.

"Že už vím, které umění pěstujete."

"Jaképak?"

"Vy jste básník."

Zrudl jsem, bylo mi to nemilé a zároveň jsem užasl, jak to uhodl.

"Kdepak," zvolal jsem, "já žádný básník nejsem. Sice jsem ve škole pár veršů napsal, ale teď už dávno nic."

"Smím je někdy vidět?"

"Spálil jsem je. Ale stejně byste je nesměl vidět, i kdybych je ještě měl."

"Určitě to byly velice moderní věci, samý Nietzsche, co?"

"Co je to?"

"Nietzsche? Probůh, copak vy ho neznáte?"

"Ne. Odkud bych ho tak měl znát?"

Byl nadšený, že Nietzscheho ještě neznám. Já jsem se však rozzlobil a zeptal se ho, po kolika ledovcích už přešel. Když řekl, že přes žádný, dal jsem najevo zrovna tak posměšný údiv jako on před chvílí.

Položil mi ruku na rameno a řekl vážně: "Jste citlivý člověk. Ale sám netušíte, jak jste záviděníhodně nezkažený a jak málo takových ještě existuje. Podívejte, za rok či za dva budete znát Nietzscheho a všechno to haraburdí mnohem líp než já, protože jste důkladnější a chytřejší. Ale právě takového, jaký jste teď, vás mám rád. Neznáte Nietzscheho ani Wagnera, ale hodně jste chodil po sněhu na horách a máte takový řádný horalský obličej. A docela jistě jste i básník. Vidím vám to na očích i na čele."

I to, že se na mě dívá tak nepokrytě a bez ostychu a hned vyklopí svůj názor, mě udivovalo a připadalo mi to nezvyklé.

Ještě užaslejší a šťastnější jsem však byl, když týden nato v jedné hodně navštěvované zahradní pivnici se mnou uzavřel bratrství, přede všemi lidmi vyskočil, políbil mě, popadl a jako blázen se mnou tančil kolem stolu.

"Co si ti lidé pomyslí?" namítal jsem nesměle.

"Pomyslí si: ti dva jsou buď nesmírně šťastní nebo nesmírně opilí; většina si nepomyslí vůbec nic."

Vůbec mi Richard, ačkoli byl starší, chytřejší, lépe vychovaný, ve všem obeznámenější a rafinovanější, připadal ve srovnání se mnou dočista jako dítě. Na ulici se slavnostně a posměváčkovsky dvořil odrůstajícím školačkám, nejvážnější klavírní kusy nečekaně přerušoval naprosto dětskými vtipy, a když jsme jednou žertem vešli do kostela, hloubavě a důležitě mi uprostřed kázání zčistajasna řekl: "Ty, nezdá se ti, že ten farář vypadá jako obstarožní králík?" Přirovnání sedělo, jen se mi zdálo, že mi to mohl sdělit až potom, a také jsem mu to řekl.

"Ale vždyť v tu chvíli to bylo zrovna ono!" durdil se. "Třeba bych na to pak byl zapomněl."

Že jeho vtipy nebyly pořád duchaplné, často se omezovaly jen na citování nějakého veršíku od Busche, nevadilo ani mně, ani jiným, neboť to, co jsme na něm milovali a obdivovali, nebyla vtipnost a duch, nýbrž nezkrotné veselí jeho jasné, dětské bytosti, které propukalo každou chvíli a obklopovalo ho lehkou, radostnou atmosférou. Tu dokázal vyvolat grimasou, tichým zasmáním, bezstarostným pohledem, a nikdy ji nedovedl dlouho skrývat. Jsem přesvědčen, že i ve spánku se určitě občas zasmál či dal nějak

jinak najevo své veselí.

Richard mě zhusta brával mezi jiné mladé lidi, studenty, hudebníky, malíře, literáty, všelijaké cizince, neboť takřka každá ze zajímavých, uměnímilovných a apartních osob vyskytujících se ve městě se octla v jeho okruhu. Byli mezi nimi mnozí vážní a zavile bojovní duchové, filozofové, estetici a socialisté, a od mnohých jsem se mohl leccemu přiučit. Lapal jsem po kouscích znalosti z nejrůznějších oborů, doplňoval jsem je a vedle toho jsem hodně četl a tak postupně získával představu o tom, co trápilo a poutalo čilé hlavy tehdejší doby, i blahodárně podnětný vhled do duchovní internacionály. Její přání, tušení, práce a ideály byly pro mě přitažlivé a srozumitelné, ale žádný vlastní silný pud mě nenutil, abych i já s nimi vedl nějaké pře pro či proti. U většiny jsem viděl, že jejich veškerá myšlenková energie a náruživost je zaměřena na poměry a instituce společnosti, státu, věd, umění, vyučování, ale jen nepatrný počet zjevně znal potřebu bez vnějšího účelu budovat sebe sama a vyjasňovat si svůj vlastní osobní vztah k času a věčnosti. I ve mně samém bylo toto puzení povětšinou ještě v polospánku.

Přátelství jsem už žádná neuzavíral, vždyť jsem výlučně a žárlivě miloval Richarda. Snažil jsem se ho odloučit i ženám, s nimiž pěstoval četné a důvěrné styky. I ty nejmenší dohodnuté schůzky s ním jsem dodržoval s úzkostlivou přesností a dotýkalo se mě, když mě nechal čekat. Jednou mě požádal, ať se pro něj v určitou hodinu zastavím, že půjdeme veslovat. Dostavil jsem se, nenašel jsem ho však doma a čekal marně tři hodiny, nepřijde-li. Na druhý den jsem mu jeho nedbalost prudce vyčetl.

"Tak pročs nešel veslovat sám?" smál se udiveně. "Já na to dočista zapomněl; vždyť to nakonec není žádné neštěstí."

"Já jsem zvyklý dodržovat své slovo přesně," odpověděl jsem zprudka. "Ale jsem ovšem také zvyklý, že ty si pramálo děláš z toho, že na tebe já někde čekám, třebaže to víš. Mít tak víc přátel, jako jsi ty!" Zíral na mě v nesmírném údivu.

"Takhle ty bereš každou maličkost?"

"Moje přátelství není pro mě žádná maličkost." - "Řeč ta mu srdce vpravdě změní, hned odpřisáhl polepšení"... citoval Richard slavnostně, popadl mě za hlavu, podle orientálních milostných zvyklostí třel svým nosem o můj a laskal mě, až jsem se mu rozmrzelý, ale se smíchem vymkl; přátelství bylo opět uzdravené.

V mé mansardě se povalovaly, často ve vzácných vydáních, vypůjčené svazky moderních filozofů, básníků a kritiků, literární časopisy z Německa a Francie, nové divadelní kusy, pařížské fejetony i módní vídeňští estéti. Vážněji však a s větší láskou jsem se zabýval svými staroitalskými novelisty a historickými studiemi. Přál jsem si co nejdřív odsunout filologii stranou a studovat jediné historii. Vedle děl o obecných dějinách a historické metodě jsem zejména četl prameny a monografie o době pozdního středověku v Itálii a ve Francii. Přitom jsem se poprvé hlouběji seznámil se svým miláčkem mezi lidmi, Františkem z Assisi, nejblahoslavenějším a nejbožštějším ze všech světců. A tak se můj sen, v němž jsem tenkrát spatřil, jak se přede mnou otvírá plnost života a ducha, denně stával pravdou a rozechřival mi srdce radostí, ctižádostí i mladistvou ješitností. V posluchárnách mě zaměstnávala vážná, poněkud trpká a občas i nudná věda. Doma jsem sahal k roztomilým zbožným či hrůzostrašným příběhům ze středověku či k poklidným starým novelistům, jejichž krásný a blaživý svět mě jakoby vtahoval do stinného, šerivého koutku pohádek, anebo jsem cítil, jak se přese mne valí divoká vlna moderních ideálů a vášní. Mezitím jsem poslouchal hudbu, smál se s Richardem, stýkal se s Francouzi, Němci, Rusy, slýchal předčítat z podivných moderních knih, tu a tam jsem zašel do malířských ateliérů či se účastnil večerních společností, kam se dostavovala spousta vzrušených a nejasných mladých duchů a vřela kolem mě jako jakýsi fantastický karneval.

Jednou v neděli jsme s Richardem navštívili malou výstavu nových obrazů. Přítel se před jedním zastavil, malba zpodobovala horskou pastvinu s kozami. Namalované to bylo s pílí a hezky, ale po-

někud staromódně a vlastně bez skutečného uměleckého jádra. V každém libovolném salonu se dá vidět takovýchto hezkých, nijak významných obrázků ažaž. Přesto mě obraz potěšil jako dosti věrně

znázornění luk mé domoviny. Zeptal jsem se Richarda, co je pro něj na tom obrázku tak přitažlivé.

"Tohle," pravil a ukázal na podpis v rohu. "Obraz," řekl Richard, "není žádné velké dílo. Jsou krásnější. Ale není krásnější malířky než ta, od níž je. Jmenuje se Erminia Agliettiová, a budeš-li chtít, můžeme k ní zítra zajít a povědět jí, že je velká umělkyně."

"Ty ji znáš?"

"Ano. Kdyby její obrazy byly tak hezké jako ona sama, už dávno by byla bohatá a dál nemalovala. Dělá to totiž bez zanicení a jen proto, že se náhodou nenaučila nic jiného, z čeho by mohla žít."

Na celou věc Richard zase zapomněl a vrátil se k ní až za několik týdnů.

"Včera jsem potkal Agliettiovou. Vlastně jsme přece chtěli za ní zajít. Tak pojďme! Máš doufám čistý límec? Nato ona totiž dá."

Límec čistý byl, a tak jsme spolu šli k Agliettiové, já s trochou vnitřního odporu, neboť uvolněný, trochu nevázaný styk Richardův a jeho kamarádů s malířkami a studentkami se mi nikdy nelíbil. Muži se chovali dost bezohledně, hned hrubě, hned zas ironicky; dívky byly praktické, chytré a protřelé, a nikde se nedalo učitit nic z té proměňující vůně, v níž jsem ženy rád viděl a uctíval já.

Do ateliéru jsem vešel trochu zaražený. S atmosférou malířských dílen jsem byl sice dobře obeznámen, ale teď jsem poprvé vstupoval do ženského ateliéru. Vypadal značně střízlivě a velmi spořádaně. V rámech tam visely tři či čtyři hotové obrazy, jeden ještě skoro bez podmalby byl na stojanu. Zbytek stěn pokrývaly velmi čisté, vkusně vypadající kresby tužkou, u jedné zdi stála poloprázdná knihovna. Malířka přijala náš pozdrav chladně. Odložila štětec a opřela se v malířské zástěře o skříň a vypadalo to, že by s námi nerada ztratila moc času.

Richard jí dělal nesmírné poklony k tomu vystavenému obrazu. Vysmála se mu a zakázala si to.

"Ale slečno, vždyť bych mohl pomýšlet na to, že si obraz koupím. Ostatně ty krávy na něm jsou vystižené tak pravdivě-"

"Jsou to kozy," prohlásila s klidem.

"Kozy? Ovšemže kozy! Vyvedené tak, chtěl jsem říci, až mě to ohromilo. Ty kozy přímo žijí, jsou to skutečné kozy. Zeptejte se mého přítele Camenzinda, on sám je synem hor; dá mi za pravdu."

V té chvíli, co jsem tak rozpačitě a pobaveně poslouchal to žvástání, jsem na sobě ucítil malířčin zkoumavý pohled. Dívala se na mě dlouho a nenuceně.

"Vy jste z hor?"

"Ano, slečno."

"Je to na vás poznat. A copak tedy vy soudíte o těch kozách?"

"Určitě se velice povedly. Alespoň jsem si je nespletl s kravami jako Richard."

"Velmi laskavé. Jste hudebník?"

"Ne, student."

Pak už se mnou neprohodila ani slovo a já jsem si ji mohl klidně prohlížet. Postavu jí zakrývala a znetvořovala dlouhá zástěra a obličej se mi nezdál hezký. Byl ostře řezaný a úzký, oči poněkud přísné, vlasy bohaté, černé a měkké; co mi vadilo a bylo až odpudivé, byla barva jejího obličej. Dočista mi připomínala sýr, gorgonzolu, a vůbec by mě nebylo překvapilo, kdybych v něm objevil zelené skuliny. Ještě nikdy jsem takovouto vlašskou bledost nespátl, a teď, v tom nepříznivém ranním světle v ateliéru, vypadala děsivě jako kamenná - ne jako mramor, nýbrž jako zvětrávající, velmi vybělený kámen. Také jsem nebyl přivyklý zkoumat ženské obličej co do tvarů, spíš jsem v nich trochu ještě chlapeckým způsobem hledával třept, růžo-vost, lahodnost a půvab.

I Richarda ta dnešní návštěva rozladila. Tím užaslejší či vlastně vyděšenější jsem byl, když mi po nějaké době oznámil, že Agliettio-vá by byla ráda, kdyby si mě směla nakreslit. Že jde jen o pár skic, obličej prý nepotřebuje, moje rozložitá postava že ale má v sobě cosi typického.

Než se o tom začalo dále mluvit, událo se něco, co změnilo celý můj život a na léta určilo mou budoucnost. Jednoho rána, když jsem se probudil, byl ze mne spisovatel.

Na Richardovo naléhání jsem čistě jen jako slohová cvičení příležitostně načrtl a co nejvěrněji vyličil

některé typy z našeho okruhu, drobné události a rozhovory a napsal také pár esejů na literární a historická témata.

Jednou ráno tedy, ještě jsem ležel v posteli, ke mně vešel Richard a položil mi na přikrývku pětaticet franků. "To je tvoje," řekl obchodním tónem. Nakonec, když jsem už ve svých otázkách vyčerpал všechny dohady, vytáhl z kapsy jedny noviny a ukázal mi v nich otištěnou jednu z mých drobných novel. Opsal totiž vícero mých rukopisů, donesl je jednomu spřátelenému redaktorovi a ve vši tichosti mu je místo mě prodal. První, co vytiskli, včetně honoráře, jsem nyní držel v rukou.

Nikdy předtím mi nebylo tak zvláštně. Vlastně jsem se na Richarda kvůli tomu jeho hraní na prozřetelnost hněval, ale první sladká autorská hrdost a ty penízky a pomyšlení na případnou drobnou lite-rátskou slávu byly přece jen silnější a nakonec převážily.

Přítel mě v jedné kavárně s redaktorem seznámil. Ten mě žádal, aby si směl ponechat i ostatní práce, které mu Richard ukázal, a vyzval mě, ať mu vždycky pošlu nové. Že v mých věcech je individuální tón, zvláště v těch historických, těch prý by rád dostal víc a řádně mi je zaplatí. Až teď jsem viděl, jak je ta věc významná. Nejenže budu denně pořádně jíst a zaplatím své drobné dluhy, nýbrž praštím i s tím vynuceným studiem a možná budu vbrzku při práci ve svém oblíbeném oboru moci žít zcela z vlastního výdělku.

Zatím jsem od onoho redaktora dostal domů zásilku celé haldy nových knih k recenzi. Prokousával jsem se jimi a měl jsem s tím co dělat celé týdny; protože však honoráře byly splatné až ke konci čtvrtletí a já jsem si ve výhledu na ně žil lépe než jindy, shledal jsem jednoho dne, že už nemám ani vindru a že tedy mohu opět zahájit hladovou kúru. Pár dní jsem to vydržel ve svém pokojíku o chlebě a kávě, pak mě hlad vyhnal do jedné jídelny. Vzal jsem si s sebou tři z recenzovaných svazků, chtěl jsem je tam nechat jako zástavu za útratu. Zkoušel jsem to už u antikváře, ale marně. Jídlo bylo znamenité, u černé kávy mi ale začalo být úzko. Váhavě jsem číšnici přiznal, že nemám peníze, že jí ale nechám ty knížky jako zástavu. Jednu si vzala, svazek básní, listovala v ní zvědavě a ptala se, smí-li si to přečíst. Že čte ráda, ale ke knihám prý se nikdy není schopna dostat. Cítil jsem, že jsem zachráněn, a navrhl jí, ať si ty tři drobné svazky ponechá místo peněz za jídlo. Přistoupila na to a postupně tímto způsobem odebrala knihy za patnáct franků. Za svazečky básní jsem nárokoval třeba sýr a k tomu chleba, za romány totéž s vínem, za jednotlivé novely byl jen šálek kávy a chleba. Pokud si vzpomínám,

byly to většinou drobounké věci v křečovitém novém módním stylu, a to hodné děvče si z moderní německé literatury odneslo nespíš prazvláštní dojem. S radostí vzpomínám na ta dopoledne, kdy jsem v potu tváře a v kvapu ještě o překot dočetl jeden svazek a napsal o něm pár řádků, abych to měl v poledne už hotové a dostal za něj něco k jídlu. Před Richardem jsem se snažil své peněžní nouze pečlivě skrývat, protože jsem se za ně zbytečně styděl a jeho výpomoc jsem přijímal vždy jen nerad a pouze na zcela krátkou dobu.

Za básníka jsem se nepovažoval. Co jsem příležitostně napsal, byl fejeton, ne básnické dílo. Vskrytu jsem však tajně doufal, že mi jednoho bude dáno vytvořit opravdové dílo, velikou, smělou píseň touhy a života.

Radostně jasné zrcadlo mé duše zastiňovala občas jakási zasmu-šilost, zatím však nijak vážně rušivá. Přicházívala na jeden den či noc, jako snivý, poustevnický smutek, beze stopy se opět vytratila a znovu se navracela až po týdnech či měsících. Zvykl jsem si na ni postupně jako na důvěrnou přítelkyni a nepocíťoval ji jako nějaké trápení, nýbrž jen jako neklidnou únavu, která v sobě měla určitou vlastní sladkost. Když mě v noci přepadla, místo spánku jsem se uvelebil v okně, díval se na černé jezero, na siluety hor proti bledému nebi a na krásné hvězdy nad nimi. Pak se mě často zmocnil úzkostně sladký, silný pocit a všechna ta noční krása jako by na mě hleděla s oprávněnou výčitkou. Jako by hvězdy, hory a jezero toužily po někom, kdo by porozuměl jejich kráse i hoři jejich mlčenlivé existence a vyslovil to a tím někým že jsem jakoby já a že mým pravým povoláním je němé přírodě poskytovat výraz ve svých básních. Jak by to bylo možné, o tom jsem nikdy nepřemýšlel, pouze jsem cítil, jak na mě ta krásná,

vážná noc netrpělivě čeká v němé touze. Také jsem nikdy nic v té náladě nenapsal. Avšak cítil jsem k těm temným hlasům odpovědnost a obvykle jsem se po takových nocích vydal na několikadenní pěší pout', jen sám. Zdálo se mi, jako bych tím Zemi, která se mi nabízela němým úpěním, mohl prokázat trochu lásky, jenže jsem se té představě pak sám zas musel smát. Ta putování se pak stala základem mého pozdějšího života; velkou část let jsem od té doby strávil jako poutník, týdny i měsíce trvajícími túrami po vícero zemích. Zvykl jsem si daleko pochodovat s trochou peněz a kouskem chleba v kapse, celé dny jsem byl na cestě sám a často přespával pod širým nebem.

Na malířku jsem kvůli tomu svému spisovatelství dočista zapomněl. Až od ní přišel lístek: "Ve čtvrtek budu u sebe mít pár přátel a přítelkyň na čaj. Prosím přijďte také a vezměte s sebou i svého přítele." Šli jsme tam a zastihli pohromadě celou malou kolonii umělců. Byli to skoro samí neznámí, zapomenutí, neúspěšní lidé, což mě jaksi dojímalo, i když všichni vypadali docela spokojeně a bezstarostně. Podával se čaj, chleba, máslo, šunka a salát. Protože jsem tam nespátřil žádného známého a tak jako tak nebyl zrovna hovorný, povolil jsem svému hladu a snad skoro půl hodiny pomalu a vytrvale jedl, zatímco ostatní jen usrkávali čaje a brebentili. Když i pak oni jeden za druhým si chtěli trochu něčeho nabrat, ukázalo se, že jsem skoro celou zásobu šunky spořádal já sám. Klamně jsem se domníval, že je v rezervě ještě aspoň jedna mísa. Všichni se potichu smáli a někteří mě častovali ironickými pohledy, to mě rozzuřilo a proklínal jsem Taliánku i s tou její šunkou. Vstal jsem a krátce se jí omluvil, prohlásil, že jindy si večeri přinesu s sebou, a sáhl po klobouku.

Ale Agliettiová mi vzala klobouk z ruky, užasle a klidně se na mě podívala a s vážností prosila, ať zůstanu. Ze stojací lampy jí na tvář dopadalo světlo ztlumené stínidlem a já jsem uprostřed té své zlosti náhle postřehl nádhernou, zralou krásu té ženy. Najednou jsem si připadal velmi nezpůsobně a hloupě a posadil se do odlehlého kouta jako napomenutý školák. Tam jsem zůstal sedět a listoval v jednom albu o Comském jezeře. Ostatní pili čaj, přecházeli sem tam, smáli se a mluvili jeden přes druhého a odněkud zezadu jsem slyšel ladit housle a cello. Rozhrnuli závěs a bylo vidět čtyři mladé lidi u improvizovaných pultů připravené zahrát smyčcový kvartet. V tom okamžiku ke mně malířka přistoupila, postavila na stolek přede mě šálek čaje, mile na mě kývla a přisedla si. Začal kvartet a trval dlouho, jenomže já jsem z něho neslyšel nic, jen jsem s očima dokořán zíral na tu štíhlou, jemnou, krásně oblečenou dámu, o jejíž kráse jsem pochyboval a které jsem snědl všechny zásoby. S radostí i obavou jsem si připomněl, že mě chce kreslit. Pak jsem myslel na Rézi Gir-tannerovou, na svůj výstup na sráz s alpskými růžemi, na příběh o sněhové královně, a všechno mi to připadalo jen jako příprava na tuhle dnešní chvíli.

Když dohráli, malířka neodešla, jak jsem se obával, nýbrž zůstala klidně sedět a začala si se mnou povídat. Blahopřála mi k novele,

ktehou viděla v novinách. Žertovala o Richardovi, kolem něhož se tísnilo pár mladých děvčat a jehož bezstarostný smích občas přehlušil všechny ostatní hlasy. Pak znovu požádala, zda mě smí kreslit. Vtom jsem dostal nápad. Bezprostředně jsem v hovoru pokračoval italsky a sklídil za to nejen pobaveně překvapený pohled jejích živých jižanských očí, nýbrž jsem s náramným požitkem mohl já poslouchat její mateřštinu, řeč, která odpovídala jejím ústům a jejím očím i její postavě, byla to lahodná, elegantní, rychle proudící lingua toscana s rozkošným, lehkým nádechem tessinské italštiny. Sám jsem nemluvil ani pěkně, ani plyně, jí to však nevadilo. Ať prý přijdu na druhý den, že si mě nakreslí.

"A rivederla," řekl jsem při loučení a uklonil se tak hluboko, jak to jen šlo.

"A rivederci domani," usmála se a kývla.

Od jejího domu jsem kráčel stále dál, až ulice dospěla k hřebeni kopce a náhle se přede mnou zjevila temná krajina odpočívající v krásné noci. Po jezeře přejížděl jediný člun s červenou lucernou a vrhal trochu šarlatových pruhů na černou vodu, z níž jinak jen tu a tam v tenkém, stříbřitě bledém obrysu vyvstal osamělý úzký hřbet vlny. Z blízké zahrady se ozývala hra na mandolinu a smích. Nebe bylo téměř z poloviny zatažené a přes kopce se hnal silný, teplý vítr.

A jak vítr laskal větve ovocného stromoví a koruny kaštanů a vrhal se na ně a ohýbal je, až sténaly a smály se a třásly, tak si se mnou hrála vašeň. Na hřebeni kopce jsem poklekl, lehl si na zem, odhodil klobouk, ryl obličejem v trávě, třásl kmeny stromů, plakal, smál se, vzlykal, běsnil a styděl se, byl blažený

i k smrti sklíčený. Po hodině všecko ve mně zmalátnělo a udusilo se v kalné stísněnosti. Na nic jsem nemyslel, na ničem se neusnesl, nic necítil; jako ve snách jsem se odpotácel dolů, proloudal polovinu města, v odlehlé ulici jsem uviděl ještě v tak pozdní hodinu otevřený výčep, bez vůle jsem vešel, vypil dva litry waadtlandského a přišerně opilý se vrátil domů až ráno.

Odpoledne se slečna Agliettiová celá zděsila, když jsem k ní přišel.

"Co je s vámi? Jste nemocný? Vypadáte celý zničený."

"To nestojí za řeč," řekl jsem. "Mám dojem, že jsem dnes v noci byl pořádně opilý, to je všecko. Prosím, začněte."

Posadila mě na židli a požádala, ať sedím klidně. To se mi také povedlo, neboť záhy jsem usnul a celé to odpoledne jsem v ateliéru prospal. Patrně to způsobil terpentýn v té malířské dílně, že se mi zdálo, jak doma čerstvě natíráme naši loďku. Ležel jsem vedle na oblázcích a díval se, jak si otec počíná s barvou a štětcem; i matka byla u toho, a když jsem se jí zeptal, jestlipak přece neumřela, řekla tiše: "Ne, kdybych já tu nebyla, byl by z tebe nakonec stejný lump jako tvůj táta."

Když jsem se probudil, spadl jsem ze židle a s údivem jsem zjistil, že jsem usazený v dílně Erminie Agliettiové. Ji samu jsem neviděl, slyšel ale, jak ve vedlejší místnůstce klapou šálky a příbory, a z toho usoudil, že musí být doba večere.

"Jste vzhůru?" zavolala na mě.

"Jistěže. Spal jsem dlouho?"

"Čtyři hodiny. Nestydíte se?"

"To ano. Ale měl jsem takový hezký sen."

"Tak mi ho povězte!"

"Ano, až vyjdete a odpustíte mi."

Vyšla, ale s odpuštěním chtěla počkat, dokud jí ten sen nevypovím. A tak jsem hovořil a přes ten sen se octl v oné zapomenuté době, kdy jsem byl dítětem, a když jsem pak umlkl a byla už naprostá tma, jí i sobě jsem vlastně odvyprávěl celý příběh svého dětství. Podala mi ruku, upravila zmuchlaný kabát a pozvala, abych zítra zas přišel, a já jsem cítil, že pochopila a odpustila mi i to dnešní nevhodné chování. V následujících dnech jsem u ní vysedával hodiny a hodiny. Téměř se při tom nemluvalo, klidně jsem tam seděl či stál jako zakletý, slyšel měkké drhnutí kreslířského uhlu, sál lehký zápach olejových barev a neměl jiný pocit, než že jsem v blízkosti milované ženy a že na mně neustále spočívá její pohled. Bílé světlo v ateliéru se rozlévalo po stěnách, u okenních tabulí bzučelo pár ospalých much a vedle v kuchyňce zpíval lihový plamen, neboť jsem po každém sezení dostal šálek kávy.

Doma jsem často o Erminii přemýšlel. Mé vášně se nijak nedotýkalo či ji neumenšovalo, že jsem nebyl s to uctívat její umění. Ona sama byla tak krásná, laskavá, jasná a jistá; co mi bylo do jejich obrazů? Spíše jsem v její práci nacházel cosi heroického. Žena v boji o život, tichá, trpící, statečná hrdinka. Ostatně nic nevede tak naprosto

k ničemu jako hloubat o někom, koho milujeme. Takové myšlenkové pochody jsou jako některé lidové a vojenské písničky, v nichž se dějí tisíce věcí, ale stále se tvrdošijně vrací stejný refrén, i tam, kde se vůbec nehodí.

Tak i obraz té krásné Italky, jak ho nosím v paměti, není sice nejasný, avšak přece jen bez té spousty drobných čar a rysů, které člověk na cizích lidech často vypočítá lépe než na osobách blízkých. Ani už nevím, jaký nosila účes, jak se strojila atakdale, dokonce ani byla-li postavou velká či malá. Když na ni myslím, vidím tmavovlá-sou, ušlechtilé tvarovanou ženskou hlavu, pár ostře hledících, nepřiliš velkých očí v bledé, živé tváři a dokonalou křivku drobných, trpce zralých úst. Když na ní myslím a na celé to zamilované období, pak vždycky pouze vzpomínám na onen večer na kopci, kdy vál přes jezero ten teplý vítr a já plakal, jásal a zuřil. A také na ještě jeden večer, o kterém nyní budu vyprávět.

Bylo mi jasné, že malířce musím učinit nějaké vyznání a ucházet se o ni. Být ode mne daleko, klidně bych ji byl i nadále uctíval a mlčky kvůli ní trpěl. Ale vídat ji skoro denně, hovořit s ní, podávat jí ruku a chodit

do jejího domu, neustále s ostnem v srdci, to jsem dlouho nevydržel.

Konala se malá letní slavnost umělců a jejich přátel. U jezera, v hezké zahradě, za zralého, měkce vláhého večera na vrcholu léta. Pili jsme víno a vodu s ledem, poslouchali hudbu a dívali se na červené lampiony visící v dlouhých girlandách mezi stromy. Samý hovor, narážky, smích a nakonec se i zpívalo. Nějaký mladíček malíř si hrál na romantika, měl na hlavě odvážný baret, ležel natažený na zádech na zábradlí a pobrnkával na kytaru s dlouhým krkem. Několik významnějších umělců buď chybělo, nebo seděli vskrytu opodál v kruhu starších. Z žen se objevily některé mladší ve světlých letních šatech, ostatní se společností míhaly v obvyklých pohodlných kostýmech. Zejména mi byla protivně nápadná jedna starší, ošklivá studentka, na nakrátko ostříhané hlavě měla nasazený pánský klobouk, kouřila doutníky, pořádně si nahýbala vína a hodně a hlasitě mluvila. Richard jako obvykle byl u mladších děvčat. Já jsem vzdor všemu vzrušení byl chladný, pil jsem málo a čekal na Agliettiovou, která mi slíbila, že ji dnes mohu povozit ve člunu. Také pak přišla, darovala mi pár květin a nasedla se mnou do loďky.

Noční jezero bylo hladké jako olej a bez barev. Rychle jsem lehkou loďku hnál daleko na tichou jezerní šíř a díval se neustále na štíhlou ženu pohodlně a spokojeně sedící proti mně na kormidelnic-kém místě. Nebe vysoko nahoře bylo ještě modré a pomalu na něm vycházela jedna matná hvězda za druhou, od břehu tu a tam zaznívala hudba a zahradní veselí. Lenivá voda přijímala záběry vesel s tichým kloktáním, po klidné hladině porůznu pluly ve tmě již jen stěží zahlédnutelné jiné čluny, ale na ně jsem nedbal, jen jsem upřenými pohledy neustále utkvíval na kormidelnici a zamýšlené vyznání lásky mi svíralo srdce jako těžký železný kruh. Krása a poetičnost celé té večerní scenérie, člun, hvězdy, vlahé, klidné jezero, to všecko mě zneklidňovalo, neboť mi to připadalo jako krásná divadelní dekorace, uprostřed níž musím sehrát sentimentální výjev. V té úzkosti a stísněný hlubokým tichem, neboť oba jsme mlčeli, jsem se opíral do vesel s velikou rázností.

"Jste vy ale silák!" řekla malířka zamyšleně.

"To myslíte tlustý?" zeptal jsem se.

"Ne, myslím svaly," smála se.

"To ano, silný, to jsem."

Tohle nebyl vhodný začátek. Smutně a rozmrzele jsem vesloval dál. Po nějaké chvíli jsem ji požádal, ať mi poví něco ze svého života.

"A copak byste rád slyšel?"

"Všecko," řekl jsem. "Nejraději nějaký milostný příběh. Potom i já vám povím jeden svůj, můj jediný. Je velice krátký a hezký a pobaví vás."

"Neříkejte! Tak ven s ním!"

"Ne, nejdřív vy! Ostatně toho už o mně víte mnohem víc než já o vás. Rád bych věděl, jestli jste vůbec kdy byla doopravdy zamilovaná nebo, jak se obávám, jste na to moc chytrá a pyšná."

Erminia chvíli přemýšlela.

"To je zas jeden z těch vašich romantických nápadů," řekla, "dát si tady v noci na černé vodě od ženy vyprávět příběhy. To ale já neumím. Vy básníci jste zvyklí na všecko mít hezká slova a ty, kdo o svých citech mluví málo, ihned obviňovat, že jsou naprosto bez srdce. Ve mně jste se zmýlil, nemyslím totiž, že se dá milovat prudčeji a silněji, než jak miluji já. Mám ráda jednoho člověka, který je vázaný na jinou ženu, a on mě nemiluje o nic méně; jenomže oba nevíme,

jestli kdy bude možné, abychom byli spolu. Píšeme si, občas se i vídáme..."

"Smím se vás zeptat, zda vám ta láska přináší štěstí nebo trápení anebo oboje?"

"Ach, láska tu není proto, abychom byli šťastní. Myslím, že tu je, aby nám ukázala, jak dokážeme být silní v snášení hoře a strádání."

Tomu jsem rozuměl a neudržel jsem se, aby mi namísto odpovědi ze rtů nesplynul tichý povzdech. Zasllechla ho.

"Ale," řekla, "tak vy to už taky znáte? Vždy jste ještě tak mladý! Taky se mi teď vyzpovídáte? Ale

jenom, jestli opravdu chcete -"

"Snad někdy jindy, slečno Agliettiová. Jsem beztak už trochu ztřeštěně naladěný, a je mi líto, že jsem možná i vám zkálil náladu. Obrátíme?"

"Jak chcete. Jak daleko jsme vlastně?"

Už jsem neodpověděl, opřel vesla o vodu, až to prudce zašumělo, obrátil člun a rázoval zpět tak hbitě, jako by hrozilo, že se žene vichřice. Lod'ka spěšně klouzala po hladině a uprostřed toho víru z hoře a studu, který ve mně vřel, jsem cítil, jak mi po obličejí stékají veliké krůpěje potu, a přitom mě mrazilo. Když jsem domyslel, jak jsem byl blízko roli prosebníka na kolenou a mateřsky a vlídně odmítnutého nápadníka, otřásl to mnou do morku kostí. Aspoň toho jsem byl ušetřen, s ostatním se budu muset teď vypořádat. Vesloval jsem směrem k domovu jako zběsilý.

Krásnou slečnu poněkud zarazilo, když jsem se s ní na břehu stručně rozloučil a nechal ji samotnou. Jezero bylo stejně hladké, hudba stejně veselá a lampiony z rudého papíru stejně slavnostní jako předtím, mně to však všechno teď připadalo hloupé a směšné, zejména hudba. Toho chláпка v sametovém kabátci, který pořád ještě měl zpupně přes rameno pověšenou kytaru na hedvábné stuze, bych býval nejraději rozmačkal na kaši. A ještě měl následovat ohňostroj. Takové dětinství!

Vypůjčil jsem si od Richarda pár franků, narazil si klobouk do týla a vyrazil, za město a pořád dál, pochodoval jsem hodinu za hodinou, až na mě přišla dřímota. Lehl jsem si kdesi na louku, za hodinu jsem se ale probral mokrý od rosy, celý ztuhlý a roztřesený chladem jsem vstal a došel do nejbližší vesnice. Bylo časně ráno. Po prašné silnici kráčeli sekáči jetele, z vrat chlévů civěli rozespálí čele-

díni, všude měli selsky letně napilno. Měls zůstat sedlákem, říkal jsem si, zahanbeně jsem prošel vesnicí a unavený pelášil dál, dokud mi sluneční teplo neumožnilo, abych si odpočinul. Na kraji mladého bukového porostu jsem se vrhl do uschlé trávy na mezi a v teplém slunci jsem spal až hluboko do pozdního odpoledne. Když jsem se probudil, hlavu plnou luční vůně a s údy blaženě ztěžklými, jaké jsou jen po dlouhém ležení na milé Boží zemi, slavnost a jízda ve člunu a to všechno mi připadalo vzdálené, smutné a zpola už zapadlé jako nějaký román, který jsem četl před mnoha měsíci.

Zůstal jsem pryč tři dny, nechal si sluncem vyhřívát kožíšek a uvažoval, nemám-li v jednom kuse doputovat až domů a pomoci otci při otavách.

Bolest se ovšem ještě dlouho nevytratila. Po návratu do města jsem se zprvu vyhýbal malířce jako moru, jenže to nebylo nadlouho možné, a kdykoli se později na mě podívala a oslovila mě, všechna ta bída mi znovu stoupla do hrdla.

4

Co se svého času nepodařilo otci, dokázalo teď hoře z lásky. Vychovalo ze mne pijana.

Pro můj život a mou osobu to bylo důležitější než cokoli ze všeho, co jsem dosud vyprávěl. Ten silný, sladký bůh se mi stal drahým přítelem a je jím dodnes. Kdo má takovou moc jako on? Kdo je tak krásný, tak fantastický, blouznivý, radostný i zasmušilý? Je hrdina a kouzelník. Je to svědce a bratr Erota. Je schopen nemožného; ubohá lidská srdce naplňuje krásnými, podivuhodnými básněmi. Ze mne sedláka učinil krále, básníka a mudrce. Do vyprázdněných loděk života vsazuje nové osudy a ztroskotance vhání zpět do chvatného proudu velkého života.

Takové je vino. Je to s ním však stejné jako se všemi znamenitými dary a uměními. I tenhle bůh chce být milován, vyhledáván, chápán a usilovně získáván. To nedokáže mnoho lidí, a on tisíce a tisíce usmrcuje. Dělá z nich starce, zabíjí je anebo v nich zhasí plamen ducha. Svoje oblíbence však zve k slavnostem a staví pro ně duhové mosty k blaženým ostrovům. Když se miláckové unaví, podkládá jim pod hlavu polštáře, a když se stávají kořistí smutku, objímá je laskavým objetím jako přítel i jako utěšující matka. Proměňuje zmatky žití ve velké mýty a na mohutné harfě hraje píseň života.

A znovu je zas dítětem, má dlouhé hedvábné kudrny a úzká ramena a jemné údy. Spočine ti na srdci, svou úzkou tvář natahuje k tvojí a užasle a jako ve snách se na tebe dívá z milých velkých očí, v jejichž hlubině se vlhce a třpytně vlní vzpomínka na ráj a neztracené boží dětství jako nově narozený pramen v

lese.

A ten sladký bůh je také jako proud, který hluboko a šumivě pro-putovává jarní nocí. A je jako moře, jež na svých chladných vlnách houpá slunce i bouři.

Když hovoří se svými miláčky, to pak s mrazením a jako přival je přepadá hukot bouřného moře plného tajemství, vzpomínek, básní, tušení. Znamý svět se scvrkává a vytrácí a duše se s tísnivou radostí vrhá do té neznámé šíře bez cest, kde všechno je cizí a všechno důvěrné a kde se hovoří řečí hudby, básníků a snu.

Jenže teď nejdřív musím vyprávět.

Stávalo se, že jsem celé hodiny dokázal být odpoutaný, studovat, psát a poslouchat Richardovu hudbu. Avšak ani den neminul tak

docela bez strádání. Někdy mě to přepadlo v noci na lůžku tak, až jsem naříkal a tloukl sebou a usnul až pozdě v slzách. Anebo se to ve mně probudilo, když jsem potkal Agliettiovou. Ponejvíce se to však dostavovalo pozdě odpoledne, když začínal krásný, vlahý, mámivý letní večer. Pak jsem odcházival k jezeru, vzal si člun, vesloval až do úpadu a nakonec zjistil, že nejsem schopen jít domů. A tak tedy do krčmy nebo zahradního lokálu. Tam jsem ochutnával různá vína, popíjel a dumal a na druhý den býval napůl chorý. Mnohokrát mě přitom přepadl tak strašlivý světabol a pocit hnusu, že jsem se rozhodl už nikdy se nenapít. Ale pak jsem šel a pil znova. Ponenáhlu jsem vína i jejich účinek už rozlišovala vychutnával přímo jaksi vědomě, vcelku ovšem ještě dost naivně a zhruba. Nakonec jsem se upnul k temně rudému veitlínskému. Při první sklence chutnalo trpce a vzrušivě, pak mi myšlenky zastíralo až k tichému, nepřerušovanému snění, nato začalo čarovat, tvořit, samo básnit. To jsem pak všechny krajiny, které se mi kdy líbily, viděl kolem sebe v nádherných osvětleních, procházel jsem jimi, zpíval, snil a cítil v sobě kroužit povznesený, vroucí život. A končilo to nadmíru příjemnou roze-smutnělostí, jako by někdo hrál na housle lidové písně a já cítil, že se někde vyskytuje veliké štěstí, okolo něhož jsem prošel a propásl je.

Přišlo samo sebou, že jsem ponenáhlu po krčmách už nevysedá-val sám, ale našel jsem v nich všelijakou společnost. Jakmile jsem měl okolo sebe lidi, působilo na mě víno jinak. Byl jsem hovorný, ale necítil jsem vzrušení, nýbrž jakousi podivnou chladnou horečku. Přes noc rozkvetla jedna část mé povahy, dosud mi takřka neznámá, nepatřila však tolik ke květům zahradním a okrasným, jako spíš k čeledi bodláků a kopřiv. Zároveň s tou řečností do mě vstupoval břitký, chladný duch, dával mi jistotu, převahu, kritičnost a vtip. Jestliže se vyskytli lidé, jejichž přítomnost mi vadila, tak dlouho jsem si je jemně a lstivě a hned zas hrubě a zatvrzele bral na mušku a dráždil je, až odešli. Vůbec jsem od malička lidi neměl nijak zvlášť rád, ani jsem je nepotřeboval, a teď jsem se na ně soustředil s kritikou a ironií. Se zálibou jsem si vymýšlel a vyprávěl drobné příběhy a v nich jsem vzájemné vztahy lidí líčil se zdánlivou věcností a satiricky jako bezcitné a trpce je zesměšňoval. Odkud se ve mně bral ten pohrdavý tón, nevěděl jsem sám, vyrázel v mé bytosti jako zrající vřed a dlouhá léta jsem se ho nedokázal zbavit.

Seděl-li jsem mezitím někdy večer sám, pak jsem opět snil o horách, hvězdách a smutné hudbě.

V těch týdnech jsem napsal celou řadu úvah o společnosti, kultuře a umění naší doby, drobnou jedovatou knížku, kolébkou jí byly mé rozhovory po hospodách. Z mých studií historie, stále poměrně pilně provozovaných, se k tomu přiřadil leckterý historický materiál, což mým satirám poskytovalo jakési solidní pozadí.

Na základě této práce jsem u jedněch větších novin dosáhl postavení stálého spolupracovníka, z čehož jsem téměř mohl žít. Hned nato ty črty vyšly i jako samostatný svazček a měly jakýsi úspěch. Filologii jsem tedy naprosto hodil přes palubu. Byl jsem nyní už ve vyšších semestrech, měl jsem navázané kontakty s německými novinami a ty mě pozvedaly z dosavadní skrytosti a nuznosti do okruhu uznávaných lidí. Vydělával jsem si na svůj chléb, vzdal se nepohodlného stipendia a s plnými plachtami jsem rázně plul vstříc opovrže-níhodnému životu drobného literáta z povolání.

Vzdor tomu úspěchu i své ješitnosti, vzdor všem satirám i milostným trápením se nade mnou v radosti i v

sklíčenosti vznášel jas vroucího mládí. Vzдор vši ironii i drobné, nevinné blazeovanosti jsem ve svých snech stále před sebou viděl cíl, štěstí, dovršení. Co to má být, to jsem nevěděl. Jen jsem cítil, že mi život jednou musí k nohám připravit nějaké obzvlášť smavé štěstí, slávu, možná lásku, nějak uspokojí mé touhy a pozvedne mou bytost. Byl jsem ještě páže snící o urozených dámách a o pasování na rytíře a velikých počtech.

Věřil jsem, že jsem na počátku strmé dráhy. Nevěděl jsem, že dosavadní prožitky byly jen náhody a že mé bytosti a životu ještě chybí hluboký, osobní základní tón. Ještě jsem nevěděl, že trpím touhou, pro niž mezi a naplněním není ani láska, ani sláva.

A tak jsem svou drobnou, trochu trpkou slávu vychutnával se vši radostí mládí. Dělal mi dobře vysedávat při dobrém víně mezi chytrými lidmi ducha, a když jsem spustil já, vidět, jak se jejich tváře ke mně obracejí dychtivě a pozorně.

Občas mi bylo nápadné, jak veliká touha ve všech těch dnešních duších křičí po vykoupení a jakými podivuhodnými cestami je vede. Věřit v Boha se považovalo za hloupé a skoro neslušné, jinak se však věřilo spoustě různých nauk a jmen, v Schopenhauera, v Buddhu, v Zarathustru a mnohé další. Existovali mladí, bezejmenní básníci, kteří v slohově upravených bytech konali slavnostní adorace před

sochami a obrazy Pokleknout před Bohem by se byli styděli, zato leželi na kolenou před otrikolským Diem. Byli asketové, co se mučili zdrženlivostí a jejichž čistotnost byla do nebe volající. Jejich bůh se jmenoval Tolstoj nebo Buddha. Byli umělci, co se uvážlivě vybranými a sladěnými tapetami, hudbou, pokrmy, víny, parfémy či doutníky rozněcovali k apartním rozpoložením. Hovořili plynule a s vy-umělkovanou samozřejmostí o hudebních liniích, barvách akordů a podobných věcech a všude byli na číhané za "osobitostí", která ponejvíc spočívala v nějakém drobném, neškodném sebeklamu či pošetilosti. Celá ta křečovitá komedie byla pro mě v podstatě zábavná a směšná, ale často jsem s podivným mrazením cítil, kolik v ní vzplane a shoří vážných tužeb a ryzích sil duše.

Ze všech těch novomódních básníků, umělců a filozofů, kteří s takovou fantazií vpochodovávali na scénu a které jsem tehdy s údivem a pobavením poznal, neznám nikoho, kdo by to byl přivedl k něčemu významnému. Byl mezi nimi i jeden Severoněmec stejně starý jako já, milá figurka a jemný, roztomilý člověk, delikátní a s citem pro všechno, co mělo vůbec nějaký vztah k uměleckým věcem. Byl pokládán za jednoho z budoucích velkých básníků, také jsem několikrát slyšel jeho básně předčítat, vystávají mi ve vzpomínce jako cosi mimořádně vonného, oduševněle krásného. Možná byl z nás jediný, z něhož se mohl stát opravdový básník. Náhodou jsem se později dověděl jeho krátkou historii. Ten přecitlivělý člověk, vystrašený nějakým literárním neúspěchem, se zcela stáhl ze společnosti a upadl do rukou jednomu mecenášskému darebákovi a ten, namísto aby ho povzbuzoval a přivedl k rozumu, ho naprosto zničil. Ve vilách toho boháče vedl s jeho nervózními dámami fádni estétské žvásty, ve své domýšlivosti se vžil do role zneuznaného hrdiny a neblaze sváděný na scestí se výlučně Chopinovou hudbou a prerafa-elitskými extázemi systematicky připravil o rozum.

Na tenhle poloopeřenecký náruček básníků a krasoduchů v podivných hábitech a účesech dokážu vzpomínat jen s hrůzou a soucitem, protože jsem si nebezpečí těch styků uvědomil až dodatečně. Od účasti na tomhle hemžení mě prostě uchránilo moje horalské sedlác-tví.

Vzácnější a víc obšťastňující než sláva a víno a láska a moudrost bylo moje přátelství. Nakonec jedině ono mi pomáhalo z mé vrozené životní těžkopádnosti a udržovalo léta mládí v čerstvosti nezkažené

jako jarní červánky. Dodnes neznám na světě nic znamenitějšího než poctivé a řádné přátelství mezi muži, a přepadne-li mne v hloubavých dnech cosi jako stesk po mládí, pak jedině kvůli mému studentskému přátelství.

Co jsem se zamiloval do Erminie, poněkud jsem Richarda zanedbával. Zpočátku se to dělo nevědomky, po několika týdnech se mi ale ozvalo svědomí. Vyzpovídal jsem se mu, a on mi odhalil, že s lítostí pozoroval, jak se to neštěstí rodí a roste; nanovo jsem se k němu ze srdce a žárlivě přimkl. Co jsem se tenkrát tak trochu naučil z radostných a svobodných životních umění, všechno bylo od něho. Byl tělem duší krásný a veselý a život jako by pro něj neměl stíny. Vášně a bloudění doby sice jako chytrý a pružný člověk dobře znal, ale odrážely se od něho a přestál je bez úhony. Jeho chůze, jeho mluva a vůbec celá

bylost byly vláčné, libozvučné a roztomilost sama. Jak jen se dovedl smát!

Pro mé studie týkající se vína měl malé pochopení. Příležitostně si se mnou vyrazil, po dvou sklenkách mívával však dost a mou podstatně větší spotřebu pozoroval s naivním úžasem. Ale když viděl, že trpím a bezmocně podléhám své trdnomyslnosti, muzicíroval se mnou, předčítal mi nebo mě vyvedl na procházku. Na našich drobných výletech jsme bývali nezřídka rozpustilí jako dva malí kluci. Jednou jsme leželi a v teplém poledni odpočívali v lesnatém údolí, házeli jsem po sobě jedlové šišky a zpívali verše ze "Zbožné Heleny" na cituplné nápěvy. Bystrý, čistý potok nám tak dlouho chladivě šuměl do uší, až jsme se svlékli a do té studené vody si lehli. Vtom přišel na nápad zahrát si nějakou komedii. Posadil se na mechem zarostlou skálu a byl Lorelei, já jsem dole okolo plachtil jako lodník v malém člunu. Přitom vypadal tak panensky stydlivě a tvářil se tak, že já, který přece měl dávat najevo divoké hoře, jsem se dávil smíchem. Náhle se ozvaly nějaké hlasy, na pěšině se objevila společnost turistů a my se ve své nahotě museli co nejchvatněji ukrýt pod vy-mletý, převislý břeh. Když nic netušící společnost přecházela kolem nás, vyrážel Richard všelijaké prapodivné zvuky, chrochtal, kvičel a funěl. Lidé byli zaražení, rozhlíželi se kolem, upřeně se dívali do vody a málem už nás objevili. Vtom se přítel do půli těla vynořil z úkrytu a hlubokým hlasem a s kněžským výrazem pronesl: "Táhněte v pokoji!" Ihned opět zmizel, štípl mě do paže a řekl: "Tohle taky byla šaráda."

"Jaká?" zeptal jsem se.

"Pan leká několik pastýřů," smál se. "Ale bohužel byly u toho i ženské."

Mých historických studií si všimal málo. Záhy však sdílel mou zálibu ve svatém Františkovi z Assisi, hraničící až téměř se zamilovaností, i když dokázal dělat i o něm vtipy, které mě rozhořčovaly. Viděli jsme toho blaženého trpitele, jak vlídně a nadšeně a jako milé, veliké dítě putuje umbrijskou krajinou, raduje se ze svého Boha a je plný pokorné lásky ke všem lidem. Spolu jsme četli jeho nesmrtelnou ódu na slunce a znali ji téměř nazpaměť. Jednou, když jsme se parníkem přes jezero vraceli z projížďky a večerní vítr zlatistě čechral vodu, zeptal se Richard tiše: "Ty, jak to ten světec říká?" A já jsem citoval: "Laudato si, misignore, per frate vento e per aere e nubilo e sere-no et onne tempo!"

Když jsme se dostali do rozepře a říkali si různé bezohlednosti, zasypával mě, vždy napůl žertem, jako nějaký školák tolika směšnými přezdívkami, až jsem se záhy rozesmál a celá mrzutost ztratila osten. Poměrně vážný byl přítel, jenom když poslouchal či hrál své zamilované skladatele. I pak byl schopen hru přerušit, aby ztropil nějaký žertík. Jeho láska k umění byla přesto plná čisté, srdečné oddanosti a jeho cit pro to, co je ryzí a významné, mi připadal neomylný.

Úžasně ovládal jemné, něžné umění utěšovat, být účastně přítomen či obveselovat, když někdo z jeho přátel strádal. Když zastihl ve špatné náladě mne, dokázal mi vyprávět celé spousty drobných anekdotických historek, groteskních a roztomilých, a v hlase měl cosi tak uklidňujícího a rozradostňujícího, že jsem zřídka kdy odolal.

Přede mnou měl trochu respekt, protože jsem byl vážnější než on; ještě víc mu imponovala moje tělesná síla. Vychloubal se jí před druhými a byl hrdý, že má přítele, který by ho dokázal uškrtit vlastníma rukama. Hodně dal na tělesné schopnosti a obratnost, učil mě hrát tenis, vesloval a plaval se mnou, bral mě s sebou na vyjížděky na koni a neslevil, dokud jsem nehrál kulečnicko skoro tak dobře jako on. Byla to jeho zamilovaná hra a provozoval ji nejenom jako umělec a mistr, nýbrž býval při ní také vždycky obzvlášť živý, vtipný a veselý. Nezřídka dával všem třem koulím jména lidí z okruhu našich známých a při každém suku skládal z postavení, přibližování či vzdalo-

vání koulí celé romány plné vtipů, uštěpačností a karikujících přirovnání. Přitom hrál klidně, lehce a nadmíru elegantně, byla radost ho při hře pozorovat.

Moje spisovnictví necenil výš než já sám. Jednou mi řekl: "Podívej, vždycky jsem tě za básníka považovala pořád ještě tě za něj mám, jenže ne kvůli těm tvým fejetonům, ale protože cítím, že v tobě žije něco krásného a hlubokého, co dřív nebo později prorazí. A to pak bude tvoje opravdové básnické dílo."

Semestry nám mezitím proklouzávaly rukama jako drobné mince a nenadále se přiblížil čas, kdy Richard musel pomýšlet na návrat domů. S poněkud vyumělkovanou rozpustilostí jsme užívali rychle ubíhající týdny a nakonec jsme se dohodli, že před trpkým rozloučením bychom ta krásná léta měli zakončit něčím

skvělým a slavnostním. Navrhl jsem prázdninovou túru v Bernských Alpách, jenže bylo zatím teprve předjaří a pro hory tedy příliš časně. Zatímco jsem si lámal hlavu s jinými nápady, Richard napsal svému otci a v tichosti mi přichystal veliké a radostné překvapení. Jednoho dne se dostavil s tučnou směnkou a vyzval mě, abych ho jako průvodce doprovázel do Horní Itálie.

Srdce se mi úzkostně i jásavě rozbušilo. Měl se mi splnit nejdražší, vytoužený sen, který jsem v sobě choval od chlapeckých dob a tisíckrát ho v myšlenkách prosnil. Jako v horečce jsem obstarával všechny drobné přípravy, přítele jsem ještě naučil pár slov italsky a až do posledního dne jsem se strchoval, že by z cesty mohlo sejít.

Zavazadla jsme poslali předem, seděli jsme ve vagoně, kolem se míhala zelená pole a kopce, přišlo Urnské jezero a Gotthard, pak horská hnízda a potoky a haldy suti a sněžné vrcholy Tessinu, nato první černavé kamenné domky v plochých vinicích a nedočkavá jízda podél jezer úrodnou Lombardií vstříc hlučnému, živému, zvláště přitažlivému i odpudivému Milánu.

O milánském dómě Richard nikdy neměl nějakou představu, věděl jen, že to je proslulá veliká stavba. Bylo nadmíru zábavné vidět jeho rozhořčené zklamání. Když překonal první zděšení a opět našel svůj humor, sám navrhl, abychom vylezli na střechu a v té bujné změti kamenných figur se porozhlédli. S určitým uspokojením jsme zjistili, že těch stovek neblahých soch světců na fiálách není ani tak moc škoda, neboť se ukázalo, že většina, alespoň všechny novější, jsou tovární výrobky běžného stylu. Skoro dvě hodiny jsme tam le-

želi na širokých mramorových deskách, jemně vyhrátých dubnovým sluncem. V dobré pohodě se Richard přiznal: "Víš, v podstatě nemám nic proti tomu, abych prožil ještě víc takových zklamání, jako je tenhle šílený dóm. Měl jsem trochu strach, že na celé naší cestě uvidíme spoustu velkolepých věcí a ty že nás budou drtit. A teď to začíná tak roztomile a lidsky směšně!" Nato ho ten chaotický nářů-dek soch, uprostřed nichž jsme se utábořili, vydráždil k všelijakým barokním fantaziím.

"Možná," řekl, "bude tamhle na věži nad chórem jakožto nejvyšší věži stát i ten nejvyšší a nejvznešenější světec. Protože to naprosto nemusí být nějaká rozkoš věčně balancovat jako kamenný provazo-chodec na těch špičatých věžičkách, sluší se, aby čas od času byl ten nejvyšší svatý vykoupěn a vzat na nebesa. Jen si pomysli, jaká se tu pokaždé děje podívaná! Vždyť pak se přirozeně všichni zbylí svatí přesně podle postavení posunou o místo dopředu a každý musí velkým obloukem hupsnout na fiálu svého předchůdce, každý ve velkém chvatu a navíc jaloux na všechny, kdo jsou ještě před ním."

Kdykoli jsem od té doby projížděl Milánem, vždy jsem se rozpomněl na toto odpoledne a s žalostným úsměvem si představoval to udatné poskakování stovek mramorových světců. V Janově jsem se stal o jednu lásku bohatším. Den byl jasný, větrný, bylo krátce po poledni. Opřel jsem se rukama o široké pažení zdi, za mnou ležel barevný Janov a pode mnou se vzdouval a kypěl veliký, modrý příboj. Moře. S temným duněním a nechápanou touhou se mi věčné a neměnné vrhalo vstříc a já cítil, že cosi ve mně s těmi modrými, zpěněnými vlnami uzavírá přátelství na život a na smrt.

Stejně tak mocně na mě zapůsobil širý mořský obzor. Opět jsem jako v dobách dětství viděl, jak ta voňavá modrá dálka na mě čeká coby otevřená brána. A opět se mne zmocnil pocit, že nejsem zrozen k stálému, zdomácnělému životu mezi lidmi a ve městech a obydlích, nýbrž k toulkám po cizích krajích a k dobrodružným plavbám po mořích. Jak temný pud se ve mně vzedmuta ta dávná, rozesmutňující touha vrhnout se na hrud' Bohu a svůj život sbratřit s nekonečnem a bezčasím.

U Rapalla jsem poprvé plaval a zápasil s příbojem, ochutnal trpké slané vody a pocítil mohutnost vlnobití. Kolem dokola modré, čisté vlny, hnědožluté skály na břehu, hluboké, klidné nebe a bez ustání to mocné šumění. Stále znova a znova mě uchvacoval pohled na lodi

klouzající v dáli, na černé stožáry a bílé plachty či na proužek kouře parníku ujíždějícího už kdesi docela daleko. Vedle svých miláčků, neklidných oblaků, neznám krásnější a vážnější obraz touhy a putování než loď, jak jede ve velké dálce, je stále menší a vytrácí se do otevřeného obzoru.

A byla tu Florencie. Město bylo takové, jak jsem je znal ze stovek obrázků a tisícerych snů - světlé, prostorné, pohostinné, protkané zelenou řekou s mosty a opásané jasnými pahorky. Palazzo vecchio se svou smělou věží tyčil troufale do jasného nebe, v jeho úrovni leželo v slunečním teple bílé Fiesole a na

všech kopcích bíle a růžo-vočerveně naplno kvetly ovocné stromy. Radostně čilý, bezstarostný toskánský život se mi zjevil přímo jako zázrak a záhy jsem v něm byl zdomácnělejší než kdykoli doma. Dny jsme trávili loudáním po kos-telích, náměstích, uličkách, loggiích a trzích, o večerech snili v zahradách na kopcích, kde už zrály citrony, anebo jsme popíjeli chianti v malých, prostých hospůdkách a celý čas propovíдали. Mezitím obšťastňující, bohaté hodiny v obrazárnách a v Bargellu, v klášteřích, knihovnách a sakristiích, odpoledne přišly na pořad Fiesole, San Miniato, Settignano, Prato. Jak jsme se dohodli už doma, nechal jsem nyní na týden Richarda samotného a vychutnával nejvzácnější a nejpůvabnější pout' svého mládí: bohatou, zelenou umbrijskou pahorkatinu. Chodil jsem po cestách svatého Františka a v mnohých chvílích cítil, jak putuje vedle mne, s myslí plnou bezedné lásky, a s vděkem a radostí zdraví každého ptáčka a každý pramen i každý šípkový keř. Trhal a pojídal jsem citrony na svazích v plné záři slunce, nocoval ve vesničkách, zpíval a básnil si do duše a slavil velikonoce v Assisi, v chrámu svého světce.

Stále mi připadá, jako by těch osm dní putování po Umbrii bylo korunou a krásnými červánky mého mládí. Každý den ve mně vy-prýštily nové prameny a já jsem se na tu jasnou, slavnostní jarní krajinu díval jakoby Božíma laskavýma očima.

V Umbrii jsem s úctou chodil po stopách Františka, toho "tuláka Božího"; ve Florencii jsem vychutnával neustálou představu života v quattrocentu. Už doma jsem přece psal satiry na formy našeho dnešního života. Ve Florencii jsem však poprvé pocítil celou tu ubohou směšnost moderní kultury.

Tam mě poprvé přepadlo tušení, že v naší společnosti budu věčně cizincem, i tam ve mně poprvé vyvstalo přání prožívat svůj život mimo tuto společnost a pokud možno na jihu. Zde jsem se dokázal stýkat s lidmi, zde jsem se na každém kroku těšil z nepokryté přirozenosti života, nad níž se jako zušlechtění a zjemnění vznášela tradice klasické kultury a historie.

Skvostně a šťastně nám ubíhaly ty krásné týdny; ani Richarda jsem ještě nikdy neviděl tak blouznivě uchváceného. Rozpustile a radostně jsme plnými doušky pili z pohárů krásy a požitku. Putovali jsme do odlehlých, rozžhavených vesniček v kopcích, přátelili se s hostinskými, s mnichy, vesnickými děvčaty a spokojenými venkovskými faráři, naslouchali naivním dostaveníčkům, krmili snědé, hezké děti chlebem a ovocem a ze slunných toskánských návrší hleděli, jak se v té záři jara v dálce leskne Ligurské moře. A oba jsme měli silný pocit, že jsme hodni tohoto svého štěstí a kráčíme vstříc bohatému, novému životu. Práce, zápasy, požitky a sláva, to vše leželo a skvělo se před námi s takovou jistotou, že jsme ty šťastné dny vychutnávali beze spěchu. Také blízký rozchod se zdál snadný a přechodný, vždyť jsme skálopevněji než kdy jindy věděli, že jsme si navzájem v životě nezbytní a jeden druhým si jist. To byl příběh mého mládí. Když o něm uvažuji, připadá mi krátký jako letní noc. Trochu hudby, trochu ducha, trochu lásky, trochu ješitnosti - ale byl krásný, bohatý a pestrý jako eleuzínská slavnost. A zhasl prudce a bídně jako světlo ve větru.

V Curychu se Richard rozloučil. Dvakrát vystoupil ze železničního vagonu, aby mě políbil, a něžně mi ještě mával z okna, dokud to šlo.

Za dva týdny se utopil při koupání v jedné směšně malé jihoně-mecké říčce. Už jsem ho nespatriil, nebyl jsem na pohřbu, doslechl jsem se to až několik dní poté, když už ležel v rakvi v zemi. Lehl jsem si ve své světničce na podlahu a rouhavými výrazy sprostě a ohavně spílal Bohu a životu, plakal a zuřil. Až do té chvíle jsem nikdy neuvážil, že mým jediným vlastnictvím v těch letech bylo mé přátelství.

Déle jsem to ve městě, kde se na mě denně věšelo množství vzpomínek a dusilo mě, už nevydržel. Co teď přijde, bylo mi jedno; v jádru duše jsem byl nemocný a ze všeho živého jsem měl hrůzu. Vyhledka na to, že se má zničená bytost opět vzpřímí a s nově roz-

pjatými plachtami vyrazí vstříc trpčímu štěstí mužného věku, byla pranepatrná. Bůh chtěl, abych to nejlepší ze sebe obětoval čistému a radostnému přátelství. Jako dva hbité čluny jsme se společně hnali vpřed, ten Richardův byl pestrý, lehký, šťastný, milovaný, můj zrak na něm jen visel a důvěřoval jsem mu, že mě bude strhávat ke krásným cílům. A teď se s krátkým výkřikem potopil, a já bez kormidla jsem

jen sklouzával po náhle ztemnělých vodách.

Na mně záleželo, abych v té těžké zkoušce obstál, řídil se podle hvězd a bojoval a bloudil na nové plavbě za věncem života. Věřil jsem v přátelství, v lásku k ženě, v mládí. Když mě teď jedno po druhém opustilo, proč jsem neměl víru v Boha a neodevzdal se do jeho silnější ruky? Jenže já jsem od počátku stále byl váhavý a vzpurný jako dítě a vždycky čekal jen na vlastní život, že se na mě vřítí jako víchř a dá mi rozum a bohatství a ponese mě na rozpjatých křídlech vstříc zralému štěstí.

Moudrý a šetrný život však mlčel a dopustil, abych se zmítal. Neposílal mi ani víchry ani hvězdy, nýbrž čekal, až zas budu maličký a trpělivý a můj vzdor se zlomí. Dopustil, abych si jen hrál tu svou komedii namyšleného rozumbrady, on se díval stranou a čekal, dokud se ztracené dítě znovu nevrátí k matce.

5

V mém životě následuje doba zdánlivě rušnější a pestřejší než ta dosavadní a určitě by vydala na menší módní román. Musel bych vyprávět, jak mě jedny německé noviny povolaly za redaktora. Jak jsem svému peru a své zlé tlamě poprával až příliš svobody a byl za to popotahován a náležitě napomínán. Jak jsem si nato získal pověst pijana a nakonec, po jízlivých rozepřích, jsem úřad složil a dal se poslat jako dopisovatel do Paříže. Jaký jsem v tom prokletém hnízdě vedl cikánský život, hýřila v různých sférách si dovoloval pěkné troufalosti. Není to ze zbabělosti, že tu krátkou dobu přecházím a případní sviňáci mezi čtenáři se tak možná budou cítit obalamuceni. Vyznávám se, že jsem šel jednou bludnou cestou za druhou, viděl všelijakou špínu a uvízl v ní. Od té doby jsem ztratil smysl pro romantiku bohémy a musíte mi dovolit, abych se držel toho, co je čistotné a dobré a co v mém životě přece také mělo místo, a ten promarněný čas abych prostě nechal ztracený a odbylý.

Jednou večer jsem sám seděl v Bois a uvažoval, mám-li se teď s Paříží rozloučit anebo raději hned s celým životem. Po dlouhé době jsem si v myšlenkách poprvé prošel celý svůj život a propočítal si, že bych tím nijak moc neztratil.

Vtom jsem však ve vzpomínce náhle a ostře uviděl jeden dávno minulý a zapomenutý den - časné letní jitro, doma v horách, jak klečím u lůžka a na něm leží matka a umírá.

Vyděsil jsem se a zastyděl, že jsem si tak dlouho na ono ráno nedokázal vzpomenout. Hloupé myšlenky na sebevraždu byly ty tam. Myslím si totiž, že žádný vážný a ne naprosto vykořeněný člověk není schopen vzít si život, spatřil-li někdy vyhasínat život dobrý a zdravý. Opět jsem viděl umírat svou matku. Opět jsem na její tváři viděl tichou a vážnou práci smrti, a jak ji zušlechťuje. Trpce vypadala ta smrt, ale tak mocně i dobrotivě jako pečlivý otec, který přivádí domů zabloudivší dítě.

Náhle jsem opět věděl, že smrt je naše moudrá a dobrá sestra a ví, kdy je ta náležitá chvíle a že ji smíme očekávat s důvěrou. A také jsem začal chápat, že utrpení a všechna zklamání a zasmušilost zde nejsou proto, aby nás zarmucovaly a zbavovaly ceny a důstojnosti, nýbrž aby nás přiváděly k dozrávání a proměňování.

Týden nato byly mé bedny odeslány do Basileje, a já jsem pěšky proputoval pěkný kus jižní Francie a den po dni jsem cítil, jak ty neblahé časy v Paříži, vzpomínka na něž mě pronásledovala jako nějaký zápach, vyblédají a mění se v pouhou mlhu. Prožil jsem jeden cour d'amour. Přespával jsem na zámcích, ve mlýnech, ve stodolách a se snědými, hovornými mládenci pil jejich teplé, slunečné víno.

Rozedraný, vyhublý, do hněda opálený a v nitru proměněný jsem po dvou měsících dorazil do Basileje. Bylo to mé první tak velké putování, první z mnoha. Mezi Locarnem a Veronou, mezi Basilejí a Brigem, mezi Florencií a Perugií je málo míst, kudy bych neproputoval se zaprášenými botami dvakrát i třikrát - za sny, z nichž ani jeden se ještě nenaplnil.

V Basileji jsem si pronajal pokojík na předměstí, vybalil svůj majetek a začal pracovat; těšilo mě, že žiji v tichém městě, kde mě nikdo nezná. Kontakty k několika novinám a časopisům stále ještě existovaly, bylo třeba pracovat a žít. První týdny byly dobré a klidné, pak se ponenáhlu vloudil opět starý smutek,

zůstával celé dny, celé týdny, a nevytrácel se ani při práci. Kdo sám na sobě nezažil, co je trdnomyslnost, ten to nepochopí. Jak to popsat? Měl jsem pocit hrůzné osamělosti. Mezi mnou a lidmi a životem města, náměstí, domů a ulic zela ustavičně široká propast. Stalo se veliké neštěstí, v novinách se psalo o významných věcech - mě se to nijak netýkalo. Slavily se svátky, pochovávali se mrtví, konaly se trhy, dávaly se koncerty - nač? proč? Vybíhal jsem pryč, toulal se po lesích, kopcích a silnicích, kolem mě v odevzdaném smutku mlčely louky, stromy a pole, němě a úpěnlivě se na mě dívaly a tolik toužily něco mi povědět, vyjít mi vstříc, pozdravit mě. Jenže tam jenom tak ležely a nic mi povědět nemohly a já to jejich hoře chápal a trpěl s nimi, vždyť jsem je nedokázal vykoupit.

Zašel jsem za jedním lékařem, donesl mu podrobné zápisky, pokusil se mu popsat svůj život. Četl, ptal se, prohlížel mě.

"Jste záviděníhodně zdravý," pochválil mě pak, "tělesně vám neschází nic. Pokuste se rozveselit četbou nebo hudbou."

"Při mém povolání čtu dennodenně spoustu nových věcí."

"V každém případě si dopřejte i trochu pohybu venku."

"Denně chodím tři až čtyři hodiny, o prázdninách nejméně dvakrát tolik."

"Pak se musíte přinutit chodit mezi lidi. Vždyť vám vážně hrozí, že se budete lidí dočista stranit."

"A co na tom záleží?"

"Na tom záleží moc. Čím větší máte nyní nechuť stýkat se s lidmi, o to víc se k tomu musíte nutit. Váš stav je zatím jen churavost a nezdá se mi povážlivá; nepřestanete-li se ale chovat jen tak pasivně, nakonec můžete opravdu jednou pozbýt rovnováhy."

Lékař byl moudrý a laskavý člověk. Bylo mu mě líto. Doporučil mě jednomu učenci, v jehož domě se pěstoval čilý společenský provoz a jistý duchovní a literární život. Šel jsem tam. Znali moje jméno, byli roztomilí, až srdeční, zavítal jsem tam častěji znovu.

Jednou jsem se dostavil za chladného večera pozdě na podzim. Zastal jsem tam nějakého mladého historika a jednu velmi štíhlou, tmavou dívku; jinak žádné hosty. Dívka obstarávala vaření čaje, hodně hovořila a byla kousavá vůči historikovi. Později trochu hrála na klavír. Pak mi řekla, že četla moje satiry, ale vůbec jim nepřišla na chuť. Připadala mi chytrá, až trochu moc chytrá; brzy jsem šel domů.

Mezitím ponenáhlu vyšlo najevo, že hodně vysedávám po hospodách a jsem vlastně tajný pijan. To mě ani neudivilo, vždyť klepy kvetly právě v akademických kruzích co nejbujněji jak mezi muži, tak mezi ženami. Mé přítomnosti ten zahanbující objev nikterak neuškodil, dokonce jsem se tím stal více žádoucím, neboť právě panovalo nadšení pro umírněnost, pánové i dámy náleželi k výborům spolků pro střídmost a jásali nad každým hříšníkem, který jim padl do rukou. Jednoho dne došlo k prvnímu zdvořilému útoku. Bylo mi doporučeno pouvažovat o hanbě hospodského života a prokletí alkoholismu, to vše z hlediska hygienického, etického a sociálního, a dostalo se mi pozvání zúčastnit se jedné spolkové slavnosti. Byl jsem nesmírně udiven, o všech těch spolcích a snahách jsem totiž dosud měl sotva nějaké tušení. Zasedání spolku, s hudbou a náboženským nátěrem, bylo trapně komické a já jsem tento svůj dojem neskrýval. Celé týdny na mě doléhali s vtíravou přívětivostí, celá věc mě krajně nudila a jednou večer, když mi zase předzpěvovali stejnou písničku a toužebně doufali, že se obrátím, přepadlo mě zoufalství a energicky jsem si vyprosil, ať mě už toho ječení laskavě ušetří. Ta mladá dívka tam byla také. Pozorně mi naslouchala a pak zcela od srdce řekla: "Bravo!" Já jsem však byl příliš rozladěný, než abych si toho všiml.

S tím větším potěšením jsem pak prožíval drobnou, směšnou pohromu, která se udála při jedné obrovské abstinentské slavnosti. Veliký spolek včetně bezpočtu hostů stoloval a zasedal ve svém domě, pronášely se proslovy, navazovala přátelství a zpívaly sbory a s velkým jásotem se oslavoval pokrok v té dobré věci. Jednomu sluhovi, objednanému, aby nesl prapor, trvaly ty protialkoholické řeči příliš dlouho, zašel si do blízkého výčepu, a když začal slavnostní a demonstrační průvod ulicemi, vychutnávali škodolibí hříšníci s rozkoší zábavné divadlo, jak se v čele nadšených zástupů potácí vesele opilý vůdce a prapor s

modrým křížem se v jeho rukou klátí jako stožár potápějící se lodi.

Ožralého sluhu odstranili; neodstraněna však byla spletenina nejbyťostnější lidských ješitností, žárlivosti a intrik, jež se vytvořila uvnitř jednotlivých konkurenčních spolků a komisí a rozkvétala čím dál radostněji. Hnutí se rozštěpilo, pár ctižádostivců chtělo mít všecku slávu pro sebe a hanělo každého opilce, který se neobrátí v jejich jménu; šlechtí a nezištní pracovníci, jichž bylo nemálo, byli hanebně zneužíváni a záhy měli důvěrněji obeznámení příležitost vidět, jak i zpod ideální etikety se k nebesům line pěkný zápach z všelijakých nečistých lidských praktik. O všech těch komediích jsem se dovídal jen tak mimochodem od třetích lidí, měl jsem z toho tiché potěšení a při leckterém nočním návratu z pitky jsem si myslel: no vidíte, my divoši jsme přece jen lepší lidi.

Ve své malé světnici ležící vysoko nad Rýnem jsem hodně studoval a hloubal. Bylo pro mě bezútesné, že život běží tak mimo mne, že mě nestrhává žádný silný proud, nerozpaluje žádná prudká vášň či účastenství a nevyvádějí mě z toho tupého snění. Sice jsem pracoval, vedle každodenních nezbytností, na přípravách k dílu, které mělo vyličit život prvního minority; jenže nebyla to tvorba, jen neustálé skrovné shromažďování, a nedostačovalo k tomu, k čemu mě pudila touha. Tím, jak jsem se rozpomínal na Curych, Berlín a Paříž, jsem si začal vyjasňovat nejpodstatnější rysy, vášně a ideály současníků. Jeden pracoval na tom, jak odstranit dosavadní nábytek, tapety a oblečení a přivyknout lidem svobodnějšímu, krásnějšímu prostředí. Jiný se snažil populárními spisy a přednáškami šířit Haeckelův monismus. Jiní považovali za usilováníhodný cíl dosáhnout věčného světového míru. A jiný zas bojoval za strádající nižší stavy anebo

sháněl podpory a pronášel projevy za stavbu divadel a muzeí pro lid. Tady v Basileji byl potírán alkohol. Ve všech těch snaženích byl život, ruch, pohyb; žádné však pro mě nebylo důležité a nutné a ani by se mě nijak netklo, kdyby dnes všech těch cílů bylo dosaženo. Bez naděje jsem se sesul do křesla, odstrčil od sebe knihy a noviny a přemítal a přemítal. Pak jsem od oken uslyšel, jak se valí Rýn a sviští vítr, a uchvácen jsem naslouchal mluvě té veliké, všude číhající zádušnosti a touhy. Díval jsem se, jak se po nebi ve velkých poryvech třepetají bledé noční mraky jako vyděšení ptáci, slyšel kolem putovat Rýn a myslel na matčinu smrt, na svatého Františka, na svou domovinu v sněžných horách a na utonulého Richarda. Viděl jsem, jak šplhám po skalních stěnách za alpskými růžemi pro Rézi Girtannerovou, jak mě v Curychu vzrušují knihy a hudba, jak plujeme s Agliettiovou po noční vodě, jak si zoufám nad Richardovou smrtí, odjíždím a opět se vracím, uzdravuji se a znovu propadám té bídě. Nač? Proč? Bože, copak to byla všechno jenom hra, náhoda, namalovaný obraz? Copak jsem neprozápasil a neprotrpěl ta hrozná muka touhy po duchu, po přátelství, pravdě a lásce? Copak stále ještě ve mně ta dusivá vlna touhy a lásky nekypí? A to všechno jen tak pro nic, jen abych já se trápil a nikdo z toho neměl radost!

A to jsem pak byl zralý pro hospodu. Sfoukl jsem lampu, prošát-ral se strmým, starým točným schodištěm a octl se v nálevně u veltlínského či vinárně, kde měli waadtlandské. Tam mě vítali s respektem jako dobrého hosta, kdežto já sám jsem obvykle byl umíněný a občas i hrubiánský. Četl jsem si Simplicissima, ten mě pokaždé rozčílil, lokal jsem svoje víno a čekal, až mi dodá útěchy. A ten sladký bůh mě pak pohladil svou žensky měkkou rukou, vlil mi do údů blaženou únavu a odvedl mou zmatenou duši jako hosta do země krásných snů.

Občas jsem se sám divil, že s těmi lidmi jedním tak naježeně a z toho, že si na ně otvírá pusu, mám dokonce jakýsi špás. V hostincích, kde jsem se objevoval často, se mě číšnice bály a proklínaly mě jako krobiana a šťouru, kterému věčně nic není vhod. Dostal-li jsem se do hovoru s jinými hosty, byl jsem jízlivý a hrubý, načež oni ovšem také. Přesto se našla hrstka hospodských kumpánů, vesměs už stárnoucích a nevléčitelných hříšníků, a s těmi jsem občas proseděl celý večer v obstojném souladu. Mezi nimi byl zejména jeden po-

starší neotesanec, povoláním kreslič, nepřítel žen, pěkný prasák a kovaný pijan první třídy. Když jsem ho večer někde zastihl v hospodě samotného, pokaždé se rozpoutala velká pitka. Nejdřív jsme povídali,

vtípkovali a jen tak mimochodem vyzunkli lahvičku červeného, pak pití ponenáhlu dostalo přednost, hovor usínal a my jsme mlčky dřepěli proti sobě, každý ucucával ze svého poháru a vyprazdňoval své láhve. Přitom jsme zachovávali rovnost, vždy jsme si dávali dolévat současně a jeden druhého pozorovali napůl s respektem a napůl škodolibě. V době mladého vina, pozdě na podzim, jsme jednou společně prošli pár markgrafenských vinařských vesnic a U jelena v Kirchenu mi ten starý skrček vypověděl svůj životní příběh. Mám dojem, že byl zajímavý a mimořádný, ale želbohu jsem ho dočista zapomněl. Jen si vzpomínám, jak líčil nějakou hroznou pitku, už z pozdějších let. Bylo to kdesi na venkově při nějaké vesnické slavnosti. Jako host u stolu s váženými osobami svedl předčasně faráře i starostu k pořádné opici. Jenže farář měl ještě řečnit. Když ho s námahou odvedli na pódium, pronášel takové nehoráznosti, až ho museli odvést, načež za něj zaskočil starosta. Ten rázně spustil spatra, ale z prudkých pohybů se mu náhle udělalo špatně a svůj proslov skončil způsobem velmi neobvyklým a dosti nechutným.

Byl bych si později tenhle příběh i jiné dal rád ještě jednou vyprávět. Ale při jedné střelecké večerní slavnosti mezi námi vypukla nesmiřitelná hádka, oba jsme se rvali za vousy a rozešli se v hněvu. Od té doby se stávalo, že jsme jako nepřátelé seděli současně v jedné hospodě, každý přirozeně u jiného stolu; ze starého zvyku jsme se ale mlčky měřili, pili v stejném tempu a zůstali sedět, dokud nás jako poslední hosty nakonec nevyzvali, abychom se konečně poroučeli. Ke smíru nedošlo nikdy.

Neplodné a únavné bylo to věčné přemítání o příčinách mého smutku a neschopnosti k životu. Naprosto jsem neměl pocit, že jsem u konce a opotřebovaný, nýbrž jsem byl plný nejasných puzení a věřil, že se mi v pravé chvíli ještě podaří vytvořit něco hlubokého a dobrého a že tomu nevládnému životu vyrvu alespoň drobet štěstí. Jenže přijde kdy ta pravá chvíle? S trpkostí jsem myslel na ty moderní, nervózní pány, co se tisícerými umělými podněty vydraždí k umělecké práci, kdežto ve mně mocné síly ležely a zůstávají ležet nespotřebované. A znovu jsem hloubal, jaká to překážka či démon způsobují, že v mém zdravím kypícím těle duše vázne a stále víc

těžkne. Přitom mě ještě ovládala divná myšlenka, považoval jsem se za nevšedního člověka, který nějak přichází zkrátka a jehož trápení nikdo nezná, nechápe a nesdílí. To je na zasmušilosti to d'abelské, že nejenom na člověka sesílá chorobnost, nýbrž z něho dělá i krátkozrakého ješitu, ba nadutce. Člověk si připadá jako nechutný Heineho Atlas, jemuž jedinému leží na bedrech veškeré bolesti a záhady světa, jako by tatáž trápení neměly tisíce jiných a nebloudily v témž labyrintu. V té mé izolaci a vzdálenosti od domova se mi z mysli úplně vytratilo i to, že většina mých vlastností a zvláštností nepatří tak docela jen mně, nýbrž je rodinným vlastnictvím či zlem všech Camenzindů.

Vždy za několik týdnů jsem opět zašel do pohostinného domu onoho učence. Postupně jsem poznal skoro všechny lidi, kteří se tam pohybovali. Byli to většinou mladí vysokoškoláci, mezi nimi mnoho Němců, ze všech fakult, kromě nich pár malířů, několik hudebníků, také trochu měšťanů se ženami a dcerami. Často jsem se s úžasem díval na ty lidi, kteří mě zdravili jako vzácného hosta a o nichž jsem věděl, že se každý týden navzájem vidí mnohokrát. O čem spolu mluví, co spolu pořád podnikají? Většina z nich měla touž stereotypní podobu homo socialis a všichni mi připadali jakoby trochu spřízněni, díky družnému a nivelizujícímu duchu; já sám jsem ho neměl. Bývali tam mnozí vybroušení a významní lidé, jimž ta věčná nezávazná společenskost zjevně nic nebo jen málo ubírala z jejich svěžesti a osobitosti. S jednotlivci z nich jsem mohl dlouho a se zájmem rozprávět. Ale přecházet od jednoho k druhému, zastavit se u každého na minutku, dámám nazdařbůh říkat nějaké lichotky, svou pozornost zaměřovat v stejnou dobu na šálek čaje, dva rozhovory a navíc klavírní hru, vypadat přitom rozjařeně a potěšeně, to jsem nedokázal. Bylo pro mě hrozné, když jsem musel mluvit o literatuře nebo umění. Vypozoroval jsem, že se v těchto sférách myslelo jen pramálo, o to víc se lhalo a v každém případě nevysovně mnoho žvanilo. A tak jsem lhal také, ale neměl jsem z toho žádnou radost a celá ta záplava neužitečného žvanění mi připadala nudná a nedůstojná. Mnohem raději jsem poslouchal nějakou ženu, jak mluví o dětech, anebo jsem sám vyprávěl o cestách, o drobných denních příhodách a jiných reálných věcech. Přitom jsem občas dokázal i zdůvěrnět a málem se rozradostnit. Ponejvíc jsem však, když ty večery skončily, ještě zašel do vinárny a odplavil suchost v krku a planou nudu veltlínským.

Při jedné z těch schůzek jsem opět uviděl onu černou dívku. Byla tam spousta lidí, muzicírovali a hlučeli

jako obvykle a já jsem si odsedl s obrazovým albem do jednoho kouta s lampou. Byly to pohledy z Toskánska, ne ty obvyklé, tisíckrát spatřené efektní obrázky, nýbrž intimnější, niterně načrtnuté veduty, ponejvíc dárky od spolucestujících a přátel pána domu. Právě jsem objevil kresbu kamenného domku s úzkými okny v osamělém údolí San Clemente a dobře jsem ho poznal, neboť jsem tamtudy mnohokrát procházel. Údolí leží v těsné blízkosti Fiesole, davy cestovatelů tam ovšem nikdy nezavítají, protože tam nejsou žádné památky. Je to údolí drsné a podivuhodné krásy, vyprahlé a sotva obydlené, vtlačené mezi vysoké, holé a strohé hory, daleko od světa, melancholické a neprošlapané.

Dívka ke mně přistoupila a dívala se mi přes rameno.

"Proč vždycky vysedáváte tak sám, pane Camenzinde?"

Rozzlobilo mě to. Má pocit, že ji pánové zanedbávají, pomyslel jsem si, a tak teď přišla za mnou.

"No tak, dostanu nějakou odpověď?"

"Promiňte, slečno, ale co vám mám odpovédět? Sedím sám, protože mě to baví."

"Takže vám překážím?"

"Vy jste ale divná."

"Díky, nápodobně."

A posadila se. List jsem vytrvale držel v prstech.

"Vy jste přece z hor," řekla. "Jednou bych vás ráda slyšela vyprávět, jaké to tam je. Můj bratr tvrdí, že ve vaší vsi existuje jen jediné rodové jméno, sami Camenzindové. Je to pravda?"

"Skoro," zavrčel jsem. "Je tam ale taky jeden pekař a ten se jmenuje Fűßli. A jeden hostinský jménem Nydegger."

"A jinak nic než Camenzindové! A to jsou všichni mezi sebou příbuzní?"

"Víceméně."

Podal jsem jí kresbu. Držela list pevně a já jsem si všiml, že dokáže takovou věc vzít správně do ruky. Řekl jsem jí to.

"Chválíte mě," řekla, "ale jako nějaký pedant."

"A na ten list se nepodíváte?" zeptal jsem se hrubě. "Jinak ho odložím."

"A co představuje?"

"San Clemente."

"Kde?"

"U Fiesole."

"Vy jste tam byl?"

"Ano, vícekrát."

"Jak vypadá to údolí? Tohle je jenom výřez."

Zamyslel jsem se. Před zraky se mi zjevila vážná, trpce krásná krajina; přivřel jsem oči, abych si ji podržel. Chvilí trvalo, než jsem začal mluvit, a dělalo mi dobře, že ona zůstala tiše a čekala. Pochopila, že přemítám.

A tak jsem líčil, jak San Clemente, vyprahlé a velkolepé, leží mlčky v žáru letního odpoledne. Vedle ve Fiesole provozují všelijaký průmysl, pletou tam slaměné klobouky a košíky, prodávají suvenýry a pomeranče, podvádějí cestující nebo u nich o něco žebrou. Dále dolů je Florencie a v ní hotové vlnobití života starého i nového. Ale obojí ze San Clemente není vidět. Tam nepracovali žádní malíři, Římané tam nic nepostavili, dějiny na to ubohé údolí zapomněly. Ale slunce a déšť tam zápasí se zemí, křivé pinie se tam jen s námahou udržují při životě a trocha cypřišů tykadly svých vychrtlých vrcholků pátrá ve vzduchu, neblíží-li se nepřátelská vichřice, co jim zkracuje život, na němž ony visí svými žízňivými kořeny. Občas projede kolem volský potah z blízkých velkých dvorců anebo nějaká selská rodina putuje směrem do Fiesole, jsou to však jen náhodní hosté, a červené sukně selek, jinak tak bujné a veselé, se sem nijak nehodí a nikdo je nepostrádá.

Vyprávěl jsem také, jak jsem tamtudy jako mladý člověk procházel s přítelem, ležel pod cypřiši a opíral se o jejich hubené kmeny; a jak mi smutně krásné kouzlo osamělosti toho zvláštního údolí připomínalo strže mé domoviny.

Chvilí jsme mlčeli.

"Vy jste básník," řekla dívka.

Ušklíbl jsem se.

"Myslím to jinak," pokračovala. "Ne proto, že píšete novely a takové věci. Ale protože rozumíte přírodě a máte ji rád. Čím je pro jiné lidi to, že strom šumí anebo hora žhne v slunci? Ale pro vás je v tom život, který můžete sdílet."

Odvětil jsem, že nikdo "přírodě nerozumí" a že při všem pátrání a vůli porozumět nachází člověk jen otázky a je z toho smutný. Strom v slunci, zvětralý kámen, zvíře, hora - mají svůj život, mají svou

historii, žijí, trpí, vzdorují, mají svá potěšení, umírají, jenže my to nechápeme.

Jak jsem tak mluvil a měl radost z její tiché, trpělivé pozornosti, začal jsem ji pozorovat. Pohled měla upřený na mne a mému neuhýbal. Tvář byla zcela klidná, odevzdaná a tou pozorností trochu napjatá. Jako by mi naslouchalo dítě. Ne, jako kdyby dospělý na sebe při naslouchání zapomněl a nevědomky dostal dětské oči. A při tom svém pozorování jsem poněkud s naivní objevitelskou radostí zjistil, že je velmi krásná.

I když jsem už přestal mluvit, dívka stále zůstávala zticha. Pak se polekala a zamžikala do světla lampy.

"Jak se, slečno, vlastně jmenujete?" zeptal jsem se a ani přitom na nic moc nemyslel.

"Elisabeth."

Odešla a brzy nato byla vyzvána, aby zahrála na klavír. Hrála dobře. Když jsem k ní přistoupil, zjistil jsem, že už není tak krásná.

Když jsem odcházel a sestupoval po pohodlném staromódním schodišti, zaslechl jsem pár slov z hovoru dvou malířů, právě si v průjezdu navlékali kabáty.

"Hleďme, tak on se nám celý večer zaměstnával naší hezkou Lis-betkou," řekl jeden a zasmál se.

"Tichá voda!" prohlásil druhý "A nevybral si nejhůř."

Tak ti opičáci už to přetřásají. Napadlo mě, že jsem tomu cizímu děvčeti téměř proti své vůli vydal všanc intimní vzpomínky a celý kus svého vnitřního života. Jak jsem se k tomu dostal? A hnedka ty zlé huby! - Banda jednal

Odešel jsem a celé měsíce do toho domu nevstoupil. Náhodou právě jeden z oněch dvou malířů byl první, kdo mi to na ulici vyčetl.

"Proč už tam nechodíte?"

"Protože nemohu vystát tu prokletou drbárnu!" řekl jsem.

"Ach, ty naše dámy!" smál se ten chlap.

"Ne," odpověděl jsem, "mám na mysli pány, zvláště pány malíře."

Elisabeth jsem v těch měsících spatřil jen velmi málokdy na ulici, jednou v obchodě a jednou ve výstavní síni. Obvykle byla hezká, ne však krásná. V pohybech její až příliš štíhlé postavy bylo cosi slušivého, většinou vypadala zdobně a znamenitě, občas ale také dokázala mít vzhled poněkud přemrštěný a jakoby falešný. Krásná, nadmíru

krásná byla v té výstavní síni. Neviděla mě. Seděl jsem stranou, odpočíval a listoval v katalogu. Stála v mé blízkosti před jedním velkým Segantinim, zcela do toho obrazu ponořená. Představoval několik selských děvčat při práci na nuzných pastvinách, v pozadí strmé, špičaté hory, připomínající poněkud skupinu Stockhornu, a nad nimi na chladném, jasném nebi úžasně geniálně namalovaný oblak v barvě slonoviny, který na první pohled zářel svou zvláštní, klubkovitě do sebe zavinutou hmotou; bylo patrné, že vítr ho právě svinul a uhnětl a oblak se chystá stoupat a pomalu odletět. Elisabeth zjevně oblaku rozuměla, neboť před ním stála a dívala se na něj s naprostou odevzdaností. A znovu jí její jinak skrytá duše vstoupila do tváře, tiše se usmívala z rozšířených očí, změkčila jí příliš úzká ústa jako dítěti a vyrovnala mudrlantskou trpkou rýhu na čele mezi obočím. Krása a pravdivost velkého uměleckého díla přinutila její duši, aby se sama projevila krásně a pravdivě a nezastřeně.

Tiše jsem seděl opodál, pozoroval krásný Segantiniho oblak i tu krásnou dívku jím uchvácenou. Pak jsem dostal strach, že se možná obrátí, uvidí mě a osloví a zas tu svou krásu ztratí, a tak jsem se rychle a potíchu ze sálu vytratil.

Asi v té době se moje radost z němé přírody a můj vztah k ní začaly měnit. Znovu a znovu jsem se toulal

po nádherném okolí města, nejraději do Jurského pohoří. Neustále jsem se znova díval, jak tam ty lesy a hory, louky a ovocné stromy stojí a na něco čekají. Možná na mě, jistě však na lásku.

A tak jsem je začal všechny milovat. Zaplavila mě silná, žíznivá touha mířící vstříc jejich tiché kráse. I ve mně se nejasně zhloubi vzpínal život a dychtění a bažily po vědomí, pochopení, lásce.

Mnoho lidí říká, že "milují přírodu". To znamená, že neodmítají dát si občas líbit půvaby, které ona nabízí. Jdou ven a mají potěšení z toho, jak je země krásná, šlapou po lukách a nakonec natrhají spoustu květín a větví, aby je záhy zas zahodili nebo doma nechali zvadnout. Takhle oni milují přírodu. Rozpomínají se na tu lásku v neděli, když je hezky, a jsou pak celí dojatí, jaké mají dobré srdce. Vždyť by ani nemuseli, přece "člověk je korunou přírody"! Ach ano, ta koruna!

Stále žádostivěji jsem tedy nahlížel do propastnosti věcí. Slyšel jsem mnoha tóny vát vítr v korunách stromů, poslouchal, jak potoky šumí ve stržích a rovinou tiše plynou klidné řeky, a věděl jsem, že ty

zvuky jsou mluvou Boží a že by znamenalo opět nalézt ráj, kdyby člověk té temné, prvotně krásné řeči rozuměl. Knihy o tom vědí málo, pouze v bibli stojí ono nádherné slovo o "nevýslovném vzdechu" stvoření. Měl jsem však tušení, že ve všech dobách lidé, zachvácení jako já tímto nepochopením, opouštěli svou denní práci a hledali ticho, aby naslouchali písni stvoření, hleděli, jak táhnou oblaka, a v neklidné touze vzpínali zbožňující ruce vstříc věčnosti - poustevníci, kající a svěci.

Nikdy jsi nebyl v Pise, na Camposanto? Tam jsou stěny zdobené vyrudlými obrazy z minulých staletí, a jeden z nich znázorňuje život poustevníků v thébské poušti. Naivní obraz ještě dnes svými vybledlými barvami vyzařuje kouzlo míru tak blaženého, až pocítíš náhlé hoře a přepadne tě touha oplakat své hříchy a svou nečistotu někde v posvátné vzdálenosti od světa a už se nevrátit. Bezpočtu umělců se tak pokusilo vyslovit v blaživých obrazech svůj stesk po domově a leccjaký milý dětský obrázek od Ludwiga Richtera ti zazpívá touž píseň jako fresky v Pise. Proč Tizian, přítel přítomnosti a tělesnosti, někdy svým jasným předmětným obrazům přidával do pozadí onu přeslaskou modří dálek? Je to jen proužek tmavě modré, teplé barvy, nedá se vyzkoumat, má-li to znamenat vzdálené pohoří či jen neohraničený prostor. Realista Tizian to sám nevěděl. Nedělal to proto, jak to rádoby vědí historici umění, aby docílil harmonie barev, nýbrž to byl tribut oné neuhasitelnosti, co vskrytu žila i v duši tohoto veselého a šťastného člověka. Takto, jak se mi zdá, umění ve všech dobách usilovalo propůjčit jazyk němému dychtění po božském v nás.

Zralejším způsobem, krásněji a přesto mnohem víc dětsky to vyslovil svatý František. Až tenkrát jsem mu naprosto porozuměl. Tím, že celou Zemi, rostliny, souhvězdí, zvířata, větry a vodu zahrnul do své lásky k Bohu, předstihl středověk i samotného Danta a našel jazyk lidskosti bez času. Všechny mocnosti a jevy přírody nazývá svými milými bratry a sestrami. Když ve svých pozdějších letech byl lékař odsouzen, aby si dal spálit čelo rozžhaveným železem, uprostřed úzkostných muk těžce nemocného pozdravil v tom hrozném železe "svého milého bratra oheň".

Tím, jak jsem nyní začal milovat přírodu osobně, naslouchat jí jako kamarádovi a druhu na cestách, hovořícímu cizím jazykem, má záměrnost se sice nezhojila, avšak zušlechtila a očistila. Uši i oči

se mi zbystřily, naučil jsem se zachycovat jemné odstíny a rozdíly a dychtil jsem po tom, abych tlukot srdce veškerého života slyšel stále z větší blízkosti a jasněji a možná mu jednou porozuměl a snad i někdy měl podíl na daru propůjčit mu výraz básnickými slovy, aby se mu i jiní přiblížili a přicházeli ke zdrojům všeho osvěžení, vši očisty a dětskosti s lepším porozuměním. Prozatím to bylo přání, sen - -, nevěděl jsem, dá-li se kdy naplnit, a přidržoval se tedy toho nejbližšího tak, že jsem přinášel lásku všemu viditelnému a zvykl si na žádnou věc už nepohlížet lhostejně či s opovržením.

Nedokážu povědět, jak to na můj potemnělý život působilo obnovně a útěšně! Ve světě není nic ušlechtlejšího a nic, co víc obšťastňuje, než nepřetržitá, nevášnivá láska beze slov, a já si z celého srdce nepřejí nic víc, než aby z těch, kdo čtou moje slova, alespoň několik či jen dva anebo i jen jeden se z mého popudu tomuto čistému a blaženému umění začali učit. Mnozí mají to umění dáno v své přirozenosti a po celý život ho nevědomky pěstují, jsou to Boží miláčkové, lidé dobří a děti mezi lidmi. Mnozí se mu naučili v těžkém strádání - což jste nespátřili mezi mrzáky a ubožáky i takové, jejichž oči byly tiché a zářily s jakousi převahou? Nechcete-li poslechnout mne a má ubohá slova, tak zajděte za nimi, v nich

nenáruživá láska přemohla utrpení a proměnila je.

Tato dokonalost, kterou jsem uctíval v mnoha ubohých trpitelích, je ode mne dosud žalostně na hony vzdálena. Avšak v těchto letech jsem jen vzácně postrádal útěšnou víru, že k ní znám cestu.

Že bych po ní byl vždy také šel, to se říci nedá, spíš jsem cestou posedával na všemožných lavičkách a neušetřil jsem si ani lecjakou zlou okliku. Dva sobecké a mohutné sklony ve mně bojovaly proti ryzí lásce. Byl jsem pijan a stranil jsem se lidí. Sice jsem své kvantum vína podstatně omezil, jenomže vždy za pár týdnů mě ten mazlivý bůžek zase přemluvil a já se mu vrhl do náručí. Abych snad zůstával ležet na ulici nebo provozoval podobné noční kousky, k tomu ovšem nedocházelo, neboť víno mě miluje a doláká pouze až tam, kde jeho duchové jsou s to s mým vlastním prodlévat v přátelském rozhovoru. Přesto mě po dlouhou dobu po každé pitce pronásledovalo špatné svědomí. Avšak nakonec jsem právě vínu, k němuž jsem zdědil takovou náchylnost po otci, svou lásku odpírat nedokázal. Celé dlouhé roky jsem přece toto dědictví pěstoval pečlivě a pietně a důkladně si je přivlastnil, a tak jsem si nyní vypomohl a mezi pudem

a svědomím uzavřel napůl vážnou, napůl žertovnou smlouvu. Do chvalo zpěvu světce z Assisi jsem pojal "svého milého bratra víno".

6

Mnohem horší byla moje druhá neřest. Nijak zvlášť jsem neměl rád lidi, žil jsem jako poustevník a k lidským věcem jsem se vždycky stavěl s posměchem a pohrdáním.

Na počátku svého nového života jsem na to vůbec ještě nemyslel. Pokládal jsem za správné ponechávat lidi jim samým a věnovat svou něžnost, odevzdanost a účastenství pouze němému životu přírody. To mě také zpočátku zcela naplňovalo.

V noci, když jsem chtěl ulehnout, jsem si třebaš najednou vzpomněl na nějaký kopec, okraj lesa, oblíbený jednotlivý strom, který jsem už dávno nenavštívil. On teď stojí v noci ve větru, sní, možná dřímá, vzdychá a hýbe větvemi. Jak asi vypadá? A tak jsem vyšel z domu, vyhledal ho a viděl ve tmě jeho nezřetelnou podobu, díval se na něj s užaslou něžností a zpátky domů si s sebou odnesl jeho šero-svitný obraz.

Smějete se tomu. Možná byla ta láska pošetilá, ale ne marná. Jenže jak odtud najít cestu, co by vedla k lásce k lidem?

Nu, když je počátek jednou učiněn, to nejlepší se za ním dostaví samo od sebe. Stále víc, blíž a uskutečnitelněji mi na mysli tanul projekt mého velikého básnického díla. A kdyby ta moje láska mě přivedla až k tomu, že jednou jako básník budu mluvit řečí lesů a stromů, pro koho by to pak bylo? Ne pouze pro mé miláčky, ale přece především pro lidi, jimž jsem chtěl být vůdcem a učitelem lásky. A vůči těmto lidem jsem byl drsný, výsměšný a bezcitný. Vychoval jsem ten rozpor a nutilo mě to bojovat proti té hořké cizotě a ukázat i lidem svou bratrskou. A to bylo těžké, vždyť osamělost a zvraty osudu ze mě právě v tomto bodě udělaly člověka tvrdého a zlého. Nestačilo, že jsem se doma a v hostinci snažil být méně drsný a cestou že jsem nějakému člověku vlídně pokynul, když jsme se míjeli. Ostatně už i přitom jsem viděl, jak důkladně jsem si vztah k lidem otrávil, neboť moje pokusy o vlídnost přijímali s nedůvěrou a chladně a považovali je za posměch. Nejhorší bylo, že jsem se už skoro rok vyhýbal domu onoho učence, jedinému, kde jsem měl známé, a seznal jsem, že především tam musím znovu zaklepat na dveře a najít si nějakou cestu do zdejší formy společenství.

Nu, notně mi tu pomohlo moje vlastní lidství, jemuž jsem se tak vysmíval. Sotva jsem opět na ten dům pomyslel, v duchu jsem spatřil

Elisabeth, krásnou, jaká byla před tím Segantiniho oblakem, a náhle si uvědomil, jak veliký má ona podíl na mé touze a trudnomyslnosti. A stalo se, že jsem poprvé vážně pomyslel na to, abych se ucházel o nějakou ženu. Až dosud jsem byl tak přesvědčen o své naprosté ne-způsobivosti k manželství, že jsem se k takové myšlence choval s kousavou ironií. Byl jsem básník, poutník, pijan, solitér! Nyní mi připadalo,

že mi osud zjevně chce manželstvím z lásky umožnit, abych vystavěl most ke světu lidí. Všechno vypadalo tak svůdné a jisté! Že o mě Elisabeth projevuje zájem, to jsem vycítil a viděl; také že má citlivou a šlechetnou povahu. Myslel jsem na to, jak při tom povídání o San Clemente a pak před Segantinim tak ožila její krása. A já jsem za ta léta nashromáždil z umění a přírody bohatý niterný majetek; ona se ode mne naučí vidět, jak krása dřímá všude kolem, a já ji obklopím takovým množstvím krásy a ryzosti, že její tvář i její duše zapomenou na všechna zkalení a budou se moci rozvinout k plnému rozkvětu svých schopností. Na zvláštní způsob jsem vůbec nevnímal podivnou směšnost své náhlé proměny. Z osamělce a podivína se za jednu noc ze mne stal zamilovaný ztřeštěnec, snící o manželském štěstí a zařizování vlastního domu. Co nejkvapněji jsem se odebral do toho pohostinného domu, kde mě uvítali s vlídnými výčitkami. Zášel jsem tam vícekrát a po několika návštěvách jsem tam znovu potkal i Elisabeth. Ach, jak byla krásná! Vypadala tak, jak jsem si ji představoval jako svou milenkou: krásně a šťastně. A celou jednu hodinu jsem vychutnával radostnou krásu její přítomnosti. Pozdravila mě laskavě, dokonce srdečně a s důvěrnou přátelskostí, byl jsem z toho velmi šťastný. Vzpomínáte si ještě na onen večer na jezeře, ve člunu, na večer s červenými papírovými lampiony, s hudbou, s mým vyznáním lásky uškrceným v zárodku? Byl to smutný a směšný příběh zamilovaného chlapce.

Ještě směšnější - a smutnější je příběh zamilovaného muže Petra Camenzinda.

Jen tak mimochodem jsem se dověděl, že odnedávna je Elisabeth nevěstou. Pobláhopřál jsem jí, seznámil se s jejím snoubencem, který pro ni přišel, a pogrataloval i jemu. Celý večer ležel na mé tváři jako maska blahosklonný úsměv, který mně samému byl velmi nepříjemný. Nato jsem neodběhl ani do lesa, ani do hospody, nýbrž seděl na posteli, užasle a zaraženě se díval do lampy, až začala čadit a zhasla a moje vědomí se konečně opět probudilo. Bolest a zoufalství pak

ještě jednou nade mnou rozestřely svá černá křídla, ležel jsem dočista maličký a zlomený a vzlykal jako chlapec.

Pak jsem si sbalil batoh, ráno jsem odešel na nádraží a odcestoval domů. Cítil jsem touhu opět si zašplhat na Sennalpstocku, vzpomínat na dětství a podívat se, zda otec ještě žije.

Odcizili jsme se. Otec vypadal naprosto šedivě, trochu shrbeně i trochu nevzhledně. Choval se ke mně jemně a ostýchavě, na nic se neptal, chtěl mi postoupit svou postel a připadalo mi, že má návštěva ho přivedla do rozpaků stejnou měrou jako ho překvapila. Domek ještě měl, louky a dobytek ale prodal, pobíral drobné úroky a tu a tam konal lehčí práci.

Když mě ponechal o samotě, stoupl jsem si na místo, kde dřív stála matčina postel, a všechno minulé plynulo kolem mne jako široký, klidný proud. Už jsem teď nebyl žádný mladík a myslel na to, jak rychle poběží léta dál, až i ze mne bude shrbený a šedivý mužíček a ulehnu k hořkému umírání. V té téměř nezměněné, chudobné staré světnici, kde jsem byl dítětem, kde jsem se učil latinu a díval se na matčinu smrt, měly tyhle myšlenky uklidňující přirozenost. Vděčně jsem vzpomínal na veškeré bohatství svého mládí a přitom mě napadly verše Lorenza Mediciho, jimž jsem se naučil ve Florencii:

Quant'è bella giovinezza, Ma si fugge tuttavia. Chi vuol esser lieto, sia: Di doman non c'è certezza.

A zároveň jsem žasl, že do téhle staré domovské světnice vnášim vzpomínky z Itálie a z dějin a ze šířého království ducha.

Nato jsem otci dal něco peněz. Večer jsme šli do hostince, tam bylo všechno jako tenkrát, jen s tím rozdílem, že teď jsem víno platil já a že otec, když mluvil o tom hvězdném víně a šampaňském, se odvolával na mě a že já jsem nyní dokázal snést víc než on. Zeptal jsem se na to staříčké drobné sedlačisko, co jsem mu tenkrát vylil víno na pleš. Býval to vykutálený vtipálek, a nad jeho šprýmy už začala tráva růst. Upíjel jsem waadtlandského, naslouchal hovoru, trochu sám vyprávěl, a když jsem s otcem kráčel měsíčním svitem domů a on v opojení stále dál mluvil a gestikuloval, byl jsem jaksi zvláště očarován jako ještě nikdy. Bez ustání mě obklopovaly

obrazy z dřívějšího, strýc Konrád, Rézi Girtannerová, matka, Richarda Agliettiová, a já jsem je viděl jakoby v jakési krásné obrazové knize, kde všechny věci vypadají kupodivu tak krásně a vzhledně, třebaže ve skutečnosti nejsou ani zpola tak půvabné. To všechno přece kolem mě jen prošumělo, minulo, téměř bylo zapomenuto, a přesto ve mně nyní tkvělo vepsané jasně a čistě: půl života, bez mé vůle

uchováno v paměti.

Až když jsme dorazili domů a otec opět umlkl a usnul, pomyslel jsem na Elisabeth. Ještě včera mě pozdravila, já ji obdivoval a jejímu ženichovi přál štěstí. Jako by od té chvíle uplynula dlouhá doba. Probudila se však bolest, smísila se s přívalem rozjitřených vzpomínek a mým sobeckým a špatně chráněným srdcem lomcovala jako víchř nějakou rozviklanou a zchátralou salaší. V domě jsem to nevydržel. Vylezl jsem spodním oknem, prošel zahrádkou k jezeru, odvázal zanedbanou loďku a tiše odvesloval do bledé noci. Kolem slavnostně mlčely hory v stříbřitém oparu, na modravém nočním nebi visel měsíc téměř v úplňku a málem se ho dotýkal vrchol Schwar-zenstocku. Bylo takové ticho, že jsem uslyšel, jak v dálce tiše šumí vodopád na Sennalpstocku. Duchové domoviny i duchové mého mládí se mě dotýkali svými bledými křídly, bylo jich v tom malém člunu plno a úpěnlivě cosi naznačovali vztaženými rukama a tvářili se bolestně a nesrozumitelně.

Co tedy znamenal můj život a proč se přese mě převalilo tolik radostí a bolestí? Proč jsem žíznil po ryzosti a kráse, proč žízním stále i dnes? Proč jsem ve vzdoru a v slzách trpěl láskou a bolestí kvůli těm žádoucím ženám - já, který dnes opět s ostychem a slzami skláním hlavu kvůli jedné smutné lásce? A proč mi nepochopitelný Bůh ten palčivý stesk po lásce vložil do srdce, když mi přece předurčil život osamělce a člověka málo milovaného?

Voda tlumeně klokotala u příde a stříbřitě skapávala z vesel, hory stály mlčky a blízko kolem, nad mlhou ve stržích putovalo chladné světlo měsíce. Duchové mého mládí mě mlčenlivě obklopovali a tiše a tázavě na mě hleděli z hlubokých očí. Bylo mi, jako bych mezi nimi viděl i krásnou Elisabeth, a že by mě byla milovala a stala se mou, kdybych byl přišel v pravou chvíli.

A také jsem cítil, že by pro mě bylo nejlépe, kdybych pomalu klesal do bledého jezera a nikdo se po mně už ani nezeptal. Ale pak jsem rychleji zabral do vesel, neboť jsem zpozoroval, že do té staré a

špatné loďky zatéká. Náhle se do mne dala zima a chvátal jsem, abych se dostal domů a do postele. V ní jsem ležel unavený a bdělý a přemítal o svém životě a snažil se vypátrat, co mi chybí a co bych potřeboval k tomu, abych žil šťastněji a opravdověji a dostal se blíž k srdci bytí.

Sice jsem věděl, že jádrem vši dobroty a radosti je láska a že musím, vzdor své svěží bolesti nad Elisabeth, vážně začít mít lidi rád. Jenže jak? A koho?

Vtom mi přišel na mysl můj starý otec a já jsem si poprvé uvědomil, že jsem ho nikdy neměl náležitě rád. Jako chlapec jsem mu otravoval život, pak jsem odešel, nechal ho samotného i po matčině smrti, často jsem se kvůli němu zlobil a nakonec na něj málem zapomněl. Vnutil jsem se do představy, jak on leží na smrtelné posteli a já se u ní sám a osiřelý dívám, jak z něho uniká duše, která mi zůstala cizí a o jejíž lásku jsem nikdy neusiloval.

A tak jsem se místo na nějaké krásné a obdivované milé začal onomu těžkému a sladkému umění učit na starém, otrhaném pijanovi. Už jsem mu hrubě neodsekával, věnoval se mu, jak jen bylo možné, předčítal mu příběhy z kalendáře a vyprávěl o vínech, jaká rostou a pijí se ve Francii a Itálii. Tu trošku jeho práce jsem mu odejmout nemohl, bez ní by byl zpustl dočista. Také se mi nepodařilo přivyknout ho tomu, aby si svůj večerní žejdlík vypil se mnou doma místo v hospodě. Párkrát jsme se o to večer pokusili. Donesl jsem víno a doutníky a snažil se celou dobu staříka zabavit. Čtvrtý či pátý večer seděl zticha a vzpurně, a když jsem se zeptal, co mu je, konečně si postěžoval: "Tak mám dojem, že svého otce nechceš už nikdy pustit do hospody."

"Co tě napadá," řekl jsem, "ty jsi táta a já tvůj kluk, na tobě je, jak to rozhodneš."

Zkoumavě na mě zamžoural, pak si spokojeně vzal čepici a odpo-chodovali jsme do hostince ve dvou. Bylo zjevné, že by otci delší společný pobyt byl proti mysli, i když o tom neříkal nic. I mne to pudilo, abych někde v cizině vyčkal, až se můj rozpolcený stav zklidní. "Co bys řekl, kdybych někdy teď zas odcestoval?" zeptal jsem se staříka. Poškrábal se na hlavě, pokrčil vpadlými rameny a lišácky a vyčkávavě se usmál: "Jak sám chceš!" Než jsem odjel, zašel jsem za několika sousedy i za lidmi v klášteře a poprosil jsem je, ať na něj dohlédnou. Jednoho pěkného

dne jsem také využil k výstupu na Sennalpstock. Z půlkruhovitého, širokého vrcholu jsem měl výhled na hory a zelená údolí, lesklé hladiny a opar nad vzdálenými městy. To vše mě jako chlapce naplňovalo

mohutnou touhou, odešel jsem odtud, abych ten krásný, širý svět pro sebe dobyl, a teď se tu přede mnou rozprostíral tak krásný a cizí jako vždy, a já byl připraven znovu se do něj vydat a ještě jednou hledat zemi svého štěstí.

Kvůli svým studiím jsem se dávno předtím rozhodl, že odjedu na delší dobu do Assisi. Nejdříve jsem zajel zpět do Basileje, obstaral to nejnutnější, sbalil svých pár věcí a poslal je předem do Perugie. Sám jsem jel jen do Florencie a odtamtud pomalu a pohodlně putoval na jih pěšky. Tam dole není k přátelskému styku s lidmi zapotřebí pražádného umění; život těch lidí tepe stále na povrchu a je tak jednoduchý, svobodný a nestrojený, že se člověk cestou od městečka k městečku nenuceně spřátelí se spoustou lidí. Cítil jsem se opět v bezpečí a jako doma a rozhodl se, že i později v Basileji nebudu hřejivou blízkost lidského života hledat znovu ve společnosti, nýbrž mezi prostými lidmi.

V Perugii a Assisi získala má historická práce opět na zajímavosti a životnosti. Protože i každodenní existence tam byla slastí, začala se má porouchaná bytost záhy opět uzdravovat a stavět nouzové mosty k životu. Moje bytná v Assisi, řečná a zbožná zelinářka, uzavřela se mnou na základě několika rozhovorů o světcích Františkovi vřelé přátelství a rozšířila o mně pověst, jaký že jsem náramný katolík. Jakkoli nezasloužená byla tato pocta, přinášela mi přesto tu výhodu, že můj styk s lidmi mohl být intimnější, neboť jsem byl mimo podezření z pohanství, které jinak ulpívá na každém cizinci. Žena se jmenovala Annunziata Nardiniová, bylo jí čtyřiatřicet let a byla vdovou, měla kolosální tělesný objem a velmi dobré způsoby. O nedělích vypadala ve svých květovaných šatech veselých barev jako slavnost sama, kromě náušnic měla pak i zlatý řetěz na prsou a na něm svítilo a zvonilo množství medailek ze zlatého plechu. Také s sebou tahala těžký breviář se stříbrným kováním, jež použít by jí jistě bylo působilo značné obtíže, a krásný černobílý růženec se stříbrným řetízkem, s nímž ovšem dovedla zacházet o to dovedněji. Když pak mezi dvěma návštěvami kostela seděla v loggettě a sousedkám plným obdivu vypočítávala hříchy nepřítomných přítelkyň, měla na kulatém, zbožném obličejí dojemný výraz duše smířené s Bohem.

Protože lidé nebyli schopni moje jméno vyslovit, říkali mně prostě signor Pietro. Za krásných, zlatavých večerů jsme spolu sedávali v maličké loggettě a s námi sousedé, děti a kočky, či jindy v krámě mezi ovocem, koši se zeleninou, krabicemi plnými semen a rozvěšenými uzenkami, vyprávěli jsme si navzájem svoje zážitky, probírali vyhlídky na sklizeň, pokuřovali přitom doutník anebo vysávali kusy melounu. Já jsem vykládal o svatém Františkovi, o historii Porciun-kuly a světcově chrámu, o svaté Kláře a prvních bratrích. S vážností mi naslouchali, vypytaali se na tisíce drobností, velebili světce a pak se přešlo k sdělování a probírání novějších a senzačních událostí, mezi nimiž se obzvláštní oblíbené těšily historky o loupežnících a politické sváry. Mezi námi si hrály a škádli se děti a kočky a s nimi vesničtí psi. Sobě pro potěchu i proto, abych si udržel svou dobrou pověst, vyšťáral jsem v legendě mnoho povznášejících a dojemných historek a radoval jsem se, že kromě několika málo knih jsem si s sebou přivezl Arnoldovy "Životy praotců a jiných bohabojných osob", z nichž jsem ty prostosrdečné anekdoty s drobnými úpravami překládal do lidové italštiny. Kolemjdoucí se na chvíli zastavovali, naslouchali, dávali se do hovoru, a tak se za jeden večer společnost často třikrát i čtyřikrát vyměnila, jenom já a paní Nardiniová jsme neustále seděli a nikdy nechyběli. Vedle sebe jsem měl stát svou láhev s červeným vínem a těm chudým a skrovně žijícím lidičkám jsem imponoval svou značnou spotřebou moku. Postupně získávala důvěru i ostýchavá děvčata ze sousedství a účastnila se hovoru od prahu domu, dala se obdarovávat obrázky a začala věřit tomu, že jsem světec, vždyť jsem s nimi ani dotěrně nevtipkoval, ani jsem se zjevně nesnažil vetřít se nějak do jejich důvěry. Bylo mezi nimi několik zasněných krásek s velkýma očima, jako by přímo pocházely z Peruginových obrazů. Měl jsem je všechny rád a jejich dobromyslně čtverácká přítomnost mě těšila, avšak nikdy jsem do žádné z nich nebyl zamilovaný, ty hezké mezi nimi si totiž byly tak podobné, že se mi jejich krása stále jevila jen jako rasa a ne osobní přednost. Často se dostavoval i Matteo Spinelli, mladíček, pekařův syn, mazaný vtipálek. Dokázal napodobit spoustu zvířat, věděl o každém skandálu a přímo sršel spoustou troufalých a pěkně vykutálených nápadů. Když jsem vyprávěl legendy, poslouchal s nevídanou zbožností a pokorou, pak si však svaté otce všelijakými naivně kladenými zlomyslnými otázkami, přirovnáními a dohady pěkně bral na mušku k

zelinářčině velkému zděšení a neskrývanému nadšení většiny posluchačů.

Zhusta jsem s paní Nardiniovou seděl sám, poslouchal její povznášející výroky a nesvatě se radoval z jejích četných tak lidských projevů. Neunikla jí jediná chyba a neřest na jejích bližních a již předem jim s co nejpečlivějším odsudkem vykazovala místa v očistci. Mne však si srdečně oblíbila a otevřeně a rozvláčně se mi svěřovala s těmi nejnepatrnějšími zážitky a postřehy. Dotazovala se mě na sebemenší nákupy, kolik jsem za ně dal, a bděla nad tím, abych nebyl šizen. Dávala si vyprávět životopisy svatých a zato mě seznamovala s taji nákupů ovoce, obchodování zeleninou a kuchyně. Jednou večer jsme zas seděli v té chatrné síni. K zběsilému nadšení dětí a děvčat jsem zazpíval jednu švýcarskou píseň a zajódloval. Svíjely se blahem, napodobovaly zvuk cizí řeči a ukazovaly, jak mi při jódlo-vání směšně poskakoval ohryzek. Vtom někdo začal o lásce. Děvčata se zachichotala, paní Nardiniová obrátila oči k nebi a sentimentálně povzdychla, a nakonec na mě všichni naléhali, ať jim vypovím svoje vlastní milostné příběhy. O Elisabeth jsem pomlčel, vyprávěl však o plavbě ve člunu s Agliettiovou a o tom nepovedeném vyznání lásky. Bylo mi podivně, když jsem tento příběh, s nímž jsem se kromě Richarda nikomu nesvěřil ani slovem, najednou vyprávěl své zvědavé umbrijské společnosti, pohlížeje přitom na jižně úzké kamenné uličky a na kopce, nad nimiž voněl rudozlatý večer. Vyprávěl jsem bez valného uvažování, jako to bývá ve starých novelách, a přesto zcela srdce a s tajnou obavou, že se posluchači budou smát a dobírat si mě.

Avšak když jsem skončil, oči všech na mně visely s tklivou účastí.

"Takový krásný muž!" zvolalo jedno děvče živě. "Takový krásný muž a taková nešťastná láska!"

A paní Nardiniová mě svou měkkou, buclatou rukou opatrně pohladila po vlasech a řekla: "Poverino!" Jiné děvče mi darovalo velikou hrušku, a když jsem ji požádal, aby si sama první kousla, udělala to a přitom se na mě vážně dívala. Když jsem však chtěl dát ukousnout i druhým, nedovolila to. "Ne, jen ji snězte sám! Dala jsem ji vám, protože jste nám vypověděl svoje neštěstí."

"No ale určitě teď máte rád nějakou jinou," pravil jeden snědý vinař.

"Ne," řekl jsem.

"Tak vy pořád ještě milujete tu zlou Erminií?"

"Teď mám rád svatého Františka a ten mě naučil, abych miloval všechny lidi, vás a lidi z Perugia a taky všechny tyhle děti, dokonce i Erminiina milého."

Do té idylické existence se vloudila určitá zápletky a nebezpečí, když jsem zjistil, že dobrá signora Nardiniová je prodchnuta toužebným přáním, abych u ní definitivně zůstal a oženil se s ní. Tato drobná aféra ze mě udělala prohnaného diplomata, neboť nebylo nijak snadné ty sny rozbít a nezničit přitom naši harmonii a připravit se o přátelství a pohodu. Už jsem také musel pomýšlet na zpáteční cestu. Nebýt mého snu o budoucím básnickém díle a hrozícího odlivu mých financí, byl bych zůstal. Možná, právě kvůli tomu odlivu, bych si signoru byl i vzal. Ale to ne, co mne od toho zdrželo, byla má ještě nezacelená bolest kvůli Elisabeth a touha ji znovu spatřit.

Buclatá vdova se oproti očekávání té nezvratnosti obstojně podvolila a nijak mi za své zklamání nedala pykat. Když jsem odjížděl, bylo pro mne loučení možná těžší než pro ni. Opouštěl jsem víc, než co jsem kdy zanechal ve vlasti, a nikdy mi při odjezdu nestisklo ruku tolik milých lidí a tak od srdce. Na cestu mi do vozu přinesli ovoce, víno, sladkou kořalku, chleba a uzeninu a já jsem měl nezvyklý pocit, že se loučím s přáteli, jimž není jedno, zda odjíždím či zůstávám. A paní Annunziata Nardiniová mi při loučení dala políbení na obě tváře a v očích měla slzy.

Dříve jsem si myslel, že musí být obzvláštní požitek být milován a sám přitom nemilovat. Nyní jsem zakusil, jak trýznivá je nabízející se láska, kterou člověk nemůže opětovat. Ale přesto jsem byl trochu hrdý na to, že mě jedna cizí žena má ráda a přeje si mě za muže.

Už tato drobná ješitnost znamenala pro mě částečné uzdravení. Signory Nardiniové mi bylo líto, a přesto jsem si nepřál, aby se to nebylo přihodilo. Rovněž jsem stále víc poznával, že štěstí má jen málo co společného s naplněním vnějších přání a že veškerá strádání zamilovaných mladíků, byť jsou sebetrýznivější, postrádají všechnu tragičnost. Že nemohu mít Elisabeth, sice bolelo. Ale můj život, má svoboda, práce a myšlení zůstávaly neztenčené, a zpovzdálí ji přece mohu milovat stále, jak jen budu chtít. Tyto myšlenkové pochody a ještě víc prostá radostnost mé existence v oněch měsících v Umbrii byly pro mne nadmíru hojivé. Odedávna jsem měl zrak pro všechno

směšné a šprýmovné a sám jsem si potěchu z toho kazil ironií. A teď se mi ponenáhlu otevíral pohled na humor života a připadalo mi stále možnější a snazší, abych se se svými hvězdami smířil a z prostřeného stolu života si tu či onde dopřál ještě nějakého pěkného sousta.

Když se člověk vrací domů z Itálie, je tomu tak ovšem vždycky. Člověk kašle na zásady a předsudky, shovívavě se usmívá, ruce má v kapsách a připadá si jako protřelý umělec života. Chvilku člověk proplouval blaženě vřelým životem lidí na jihu a myslí si teď, tak že to dál musí jít i doma. I se mnou to tak bylo při každém návratu z Itálie a při tomto nejvíce. Když jsem dojel do Basileje a zjistil, že tamní starý a strojený život se nezměnil a nebylo ho, zaražený a rozmrzelý jsem z výšin své radostnosti sestupoval schůdek po schůdku. Avšak cosi z toho, co jsem si vydobyl, přece jen klíčilo dále a od té doby už nikdy má loďka neplula po jasných či kalných vodách, aniž se na ní troufale a s důvěrou netřepotala alespoň drobná pestrá vlaječka.

I jinak se mé náhledy pozvolna změnily. Bez velké lítosti jsem cítil, že jsem odrostl létům mládí a zrají vstříc dobám, kdy se člověk učí hledět na vlastní život jako na krátký úsek cesty a na sebe sama jako na poutníka, jehož putování a závěrečné zmizení svět nijak nevzruší a nezaměštná. Podržujeme si před očima životní cíl, oblíbený sen, ale nikdy si už nepřipadáme nepostradatelní a na své cestě si stále častěji uděláme pokdy a bez výčitek svědomí nedodržíme denní porci a lehne si do trávy, zahvízdáme nějaký nápěv a bez postranních myšlenek se radujeme z milé přítomnosti. Aniž jsem se kdy byl pomodlil k Zarathustrovi, byl jsem dosud vlastně nadčlověk a nevyhnul se ani sebezbožňování, ani pohrdání menšími lidmi. Nyní jsem stále lépe viděl, že neexistují žádné pevné meze a že v okruhu malých, zkušných a chudých lidí je bytí nejenom stejně rozmanité, nýbrž ponejvíce i vřelejší, pravdivější a příkladnější než existence zvyhodněných a okázalých.

Ostatně jsem se do Basileje vrátil právě včas, abych se v domě mezitím provdané Elisabeth zúčastnil prvního večerního společenského setkání. Byl jsem v dobré náladě, po cestě ještě svěží a opálený a přivezl jsem si s sebou množství veselých, drobných vzpomínek. Krásné paní se zlíbilo vyznamenávat mě jemnou důvěrností a já jsem se po celý večer těšil ze svého štěstí, které mě svého času ušetřilo toho, abych se blamoval opožděným vyznáním. Neboť vzdor své

zkušenosti z Itálie jsem k ženám stále ještě měl drobnou nedůvěru, jako by nutně měly krutou radost z beznadějných muk mužů, kteří jsou do nich zamilováni. K nejživějšímu znázornění takového zneu-ct'ujícího a trýznivého stavu mi posloužil drobný příběh ze školky, slyšel jsem ho jednou z úst pětiletého chlapce. Ve školce, kam docházel, měli podivný a symbolický zvyk: Provinil-li se nějaký chlapec přílišnou nezpůsobností a měly se mu stáhnout kalhotky k potrestání, bylo přivoláno šest děvčátek a ta musela vzpírajícího se provinilce v té nezbytné trapné poloze na trestní lavici přidržovat. Smět provinilého držet bylo považováno za výsostný požitek a velikou čest, a proto tu krutou slast mohlo prožívat vždy jen šest nejzpůsobilějších děvčátek, momentálních výkvětů ctnosti. O tomto žertovném dětském příběhu jsem se hodně napřemýšlel a dokonce se mi několikrát vloudil i do snů, a tak alespoň ze snové zkušenosti vím, jak je v takové situaci člověku bídno u srdce.

7

Před svým spisovatelstvím jsem sám stále nijaký respekt neměl. Mohl jsem ze své práce žít, ukládat drobné úspory a příležitostně poslat trochu peněz i otcí. Ty on radostně nosil do hospody, pěl tam na mě chvalozpěvy ve všech tóninách a dokonce myslel i na to, že mi bude poskytovat protislužbu. Kdysi jsem mu totiž řekl, že si na svůj chleba vydělávám většinou psaním článků do novin. Považoval mě za redaktora či zpravodaje, jaké mívají okresní noviny na venkově, a tak dal třikrát nadiktovat otcovské dopisy, kde mi sděloval události, jež se mu jevily jako důležité a o nichž se domníval, že mi poskytnou látku a vynesou peníze. Jednou to byl požár stodoly a pak pád dvou turistů v horách a do třetice výsledek rychtářských voleb. Sdělení sama už měla podobu groteskně znějícího novinového stylu a působila mi opravdovou radost, vždyť byla znamením milého spojení mezi ním a mnou a za celá dlouhá

léta to byly první dopisy, které jsem z domova dostal. Osvěžily mě i jako nechtěný výsměch mému spisování; měsíc co měsíc jsem totiž referoval o leckteré knize, jejíž vydání co do významu a důsledků stálo daleko za oněmi událostmi na venkově.

Tenkrát právě vyšly dvě knihy od autorů, které jsem svého času v Curychu znal jako extravagantní lyrické mladíky. Jeden žil nyní v Berlíně a dovedl si pěkně posloužit špínou z kaváren a bordelů velkoměsta. Druhý si poblíž Mnichova vybudoval luxusní poustevnu a s pohrdáním se beznadějně motal sem a tam mezi neurastenickým sebezpytováním a podněty ze spiritismu. Musel jsem knihy recenzovat a ovšemže jsem si oba vzal pěkně na mušku. Od neurastenika přišel pouze dopis plný opovržení ve vskutku knížečím stylu. Berlínčan však v jednom časopise ztropil skandál, cítil se ve svých vážných záměrech zneuznán, hájil se Zolou a z mé kritiky postrádající jakékoli pochopení stvořil výtku ne pouze mně, nýbrž vůbec celému namyšlenému a prozaickému duchu Švýcarů. Tenkrát v Curychu to pro tohoto člověka byla možná jediná jakžtakž důstojná doba jeho literátství.

Nikdy jsem nebyl žádný zvláštní patriot, ale tohle už na mě byla trochu moc silná berlínština, a tak jsem nespokojenci odpověděl dlouhou epištolou, kde jsem se zrovna moc neskrýval s tím, jak nevalně si cením nabubřelé velkoměstské moderny.

Ty hádanice mi dělaly dobře a nutily mě, abych se zas jednou zamyslel nad svým pojetím moderního kulturního života. Práce to byla namáhavá a vynesla na světlo ne zrovna útěšné výsledky. Mé knížce nijak neublíží, když o tom pomlčím.

Zároveň mě však ty úvahy přinutily, abych se pronikavěji zhloubal sám nad sebou i nad svým dlouho plánovaným životním dílem.

Jak známo, měl jsem přání přiblížit dnešním lidem větší básnickou skladbou velkolepý, němý život přírody, aby si ho zamilovali. Chtěl jsem je naučit, aby naslouchali tlukotu srdce Země, podíleli se na životě celostním a v chvatu svých drobných osudů aby nezapomínali, že nejsme bohové a že jsme se nestvořili sami, nýbrž že jsme děti a části Země a vesmírného celku. Chtěl jsem jim připomenout, že stejně jako písně básníků a jako sny našich nocí jsou i řeky, moře, táhnoucí mraky a vichry symboly a nositeli touhy, která rozpíná svá křídla mezi nebem a zemí a jejímž cílem je nepochybná jistota o občanských právech a nesmrtnosti všeho živého. Každé bytí si je v nejvnitřnější podstatě jisto těmito právy, je dítětem Božím a beze strachu spočívá v klíně věčnosti. Vše zlé, choré, zkažené, co v sobě nosíme, se však se tomu staví na odpor a věří ve smrt.

Chtěl jsem lidi ale naučit i tomu, aby v bratrské lásce k přírodě nacházeli zdroje radosti a proudění života; chtěl jsem kázat o umění, jak se dívat, putovat, mít radost, jak se těšit z přítomnosti. Horám, mořím a zeleným ostrovům jsem k vám chtěl dát promlouvat vábivě mocným jazykem a chtěl jsem vás nutit, abyste se dívali, jak nezměrně rozmanitý, pučící život dennodenně rozkvétá a překypuje mimo vaše domy a města. Chtěl jsem dosáhnout toho, abyste se styděli, že o válkách v cizině, o módě, žvástech ze společnosti, literatuře a umění víte víc než o jaru, které před vašimi městy rozpoutává svůj nezkrotný rej, či než o řece tekoucí pod mosty vašeho města a o lesích a nádherných loukách, kudy uhání vaše železnice. Chtěl jsem vám vyprávět, jaký zlatý řetěz nezapomenutelných potěšení jsem ve světě našel já osamělec a životní nešika, a přál jsem si, abyste vy, kdo jste nejspíš šťastnější a veselejší než já, objevovali tento svět s ještě většími radostmi. A především jsem chtěl do vašich srdcí vložit krásné tajemství lásky. Doufal jsem, že vás naučím, jak být pravými bratry všemu živému a vzbuzovat v sobě tolik lásky, že ani vy byste se už nebáli utrpení a smrti, nýbrž je bratrsky a sestersky s vážností přijali jako své sourozence, kdyby za vámi přišly.

To vše jsem hodlal vyličit nikoli v hymnech a vznešených písních, nýbrž prostě, pravdivě a objektivně, s vážností i žertovně, jako když navrátilš se cestovatel vypráví kamarádům, jaké to bylo tam venku. Chtěl jsem - přál jsem si - hodlal jsem, to teď ovšem zní pěkně divně. Na den, kdy toto mnohostranné chtění dostane systém a obrys, jsem stále ještě čekal. Ale alespoň jsem toho hodně nashromáždil. Nejen v hlavě, ale i ve spoustě tenkých knížeček, které jsem na cestách i pěších pochodech nosil po kapsách a z nichž vždy za pár měsíců se jedna docela zaplnila. Stručně a krátce jsem si do nich zapisoval poznámky o všem, co se ve světě dá vidět, bez úvah a bez návazností. Byly to skicáře, jako má kreslíř, a stručnými

slovy zachycovaly samé reálné věci: obrazy z ulic a venkovských silnic, siluety pohoří a měst, odposlouchané hovory sedláků a řemeslnických tovaryšů a trhovkyň, dále vývoj počasí, poznámky o proměnách osvětlení, větrech, deštích, kamenech, rostlinách, zvířatech, letu ptáků, tvorbě vln, hře barev moří a tvarech mraků. Příležitostně jsem z toho zpracoval krátké příběhy a uveřejnil je, jako studie o přírodě a putování, avšak vše bez vztahu k lidem. Pro mě byl příběh nějakého stromu, život zvířete či putování oblaku sdostatek zajímavý i bez lidské štafáže.

Že větší dílo, v němž se nevyskytují vůbec žádné lidské postavy, je absurdnost, to mi proběhlo hlavou už častěji, přesto jsem na tom ideálu lpěl celá léta a choval nejasnou naději, že možná jednou nějaká velická inspirace tu nemožnost překoná. Nyní jsem definitivně seznal, že ty své krásné krajiny musím zalidnit a že se lidé nedají vůbec vyličit sdostatek přirozeně a věrně. Nakonec tu bylo třeba mnoho co dohánět a doháním to dodnes. Až do té doby pro mě lidé vesměs byli jakýmsi celkem a v podstatě cizí sférou. A tak jsem se nově učil, jak se vyplatí místo abstraktního lidstva poznávat a studovat jednotlivce, a můj zápisník i má paměť se plnily zcela novými obrazy.

Počátek těchto studií byl docela utěšený. Opustil jsem svou naivní lhostejnost a můj zájem si získali rozmanití lidé. Viděl jsem, kolik samozřejmostí mi zůstalo cizích, avšak zároveň jsem zjistil, jak mi to moje časté putování a dívání otevřelo a zbystřilo zrak. A protože mě náklonnost odedávna přitahovala k dětem, stýkal jsem se obzvláště rád a často s nimi.

Pozorovat oblaka a vlny bylo však přece jen utěšenější než studovat lidi. S úžasem jsem si uvědomoval, že se člověk od ostatní přírody liší především kluzkou, rosolovitou lží, ta že ho obklopuje a chrání. Zakrátko jsem na všech svých známých vypožadoval tentýž jev -výsledek okolnosti, že každý se nutí, aby představoval určitou osobu, jasně vykreslenou postavu, zatímco přece nikdo svou nejvlastnější podstatu nezná. S prazvláštními pocity jsem totéž zjistil i na sobě a vzdal se tedy úmyslu pronikat u osob až k jejich jádru. U většiny byl ten rosol mnohem důležitější. Všude jsem na něj narážel, už i u dětí, které neustále, vědomě či nevědomky, raději hrají nějakou roli, než aby se projevíly zcela nezakrytě a instinktivně.

Po nějaké době mi připadalo, že už nedělám pokroky a utápím se v hravých drobnostech. Zprvu jsem hledal chybu u sebe, avšak záhy jsem si už sám nemohl zatajovat, že jsem zklamaný a mé okolí že mi neskýtá lidi, po kterých jsem pátral. Nepotřeboval jsem zajímavůst-ky, ale typy. Ty mi neposkytoval ani nárudek akademicky vzdělaných lidí, ani okruh lidí ze společnosti. Toužebně jsem vzpomínal na Itálii a s touhou též na jediné přátele a průvodce mnoha svých pěších poutí, na řemeslnické tovaryše. S těmi jsem se něco naputoval a narazil mezi nimi na mnoho skvělých chlapíků.

Zajít do nocležny Naše vlast či do některých divočejších útulků nebylo k ničemu. Množství nestálých, jen přechodných vandrovníků mi nijak neposloužilo. A tak jsem byl nějaký čas opět bezradný, držel se dětí a přitom podnikal hojné studie v krčmách, odkud se přirozeně také nedalo nic odnést. Nadešlo pár smutných týdnů, kdy jsem si nedůvěřoval, své naděje a přání pokládal za směšně přehnané, hodně se potuloval venku a znovu noci z poloviny promaňoval při víně.

Doma se mi na stolech tehdy zas nashromáždilo pár stohů knih, které bych si byl rád ponechal, místo abych je odnesl k antikváři; jenže ve skříních už nebylo ani místočka. Abych tomu konečně od-pomohl, zašel jsem do jednoho malého truhlářství a požádal mistra, ať přijde za mnou do bytu a vyměří mi polici na knihy.

Přišel, drobný, pomalý muž s rozváznými způsoby, měřil místnost, klekal na podlahu, vysouval metr až ke stropu, trochu zaváněl kličem a do zápisníku si palcovými ciframi opatrně poznamenával jedno číslo za druhým. Náhodou při tom rozpráhování zavadil o křeslo plné knih. Spadlo několik svazků a on se sehnul, aby je zvedl.

Mezi knihami byl i malý příruční slovník tovaryšského jazyka. Ten kartonovaný svazček se vyskytuje skoro ve všech německých noc-ležnách pro tovaryše na cestách, knížka je to dobře udělaná a zábavná. Když truhlář uviděl ten dobře mu známý svazček, pohlédl na mě zvědavě, napůl pobaveně, napůl s nedůvěrou.

"Copak je?" zeptal jsem se.

"S dovolením, vidím tady knížku, kterou taky znám. Opravdu jste ji proštudoval?"

"Studoval jsem tenhle jazyk na silnicích," odvětil jsem, "ale člověk si občas rád nějaký ten výraz nalistuje."

"No ne!" zvolal. "To jste snad někdy sám byl na vandru?"

"Ne docela tak, jak si myslíte. Ale nachodil jsem se ažaž a přenocoval v kdejaké boudě."

On mezitím už knihy opět srovnal a měl se k odchodu.

"Kdepak jste se ve své době toulal?" zeptal jsem se ho.

"Odtud až do Koblence a potom ještě dolů na Ženevu. Nebyly to zrovna moje nejhorší časy"

"Taky jste někdy seděl v base?"

"Jenom jednou, v Durlachu."

"To mi musíte ještě vypovědět, jestli budete chtít. Nesejdeme se někdy na skleničku?"

"To ani ne, pane. Ale jestli někdy po práci ke mně zajdete a poptáte se, jak se vede, jak to chodí, proti tomu nic nemám. Jen když nemáte za lubem nějaký podraz."

Za několik dní, u Elisabeth bylo právě večerní setkání, jsem se na ulici zastavila zvažoval, nemám-li raději zajít za svým truhlářem. Otočil jsem se, nechal redingot doma a šel navštívit truhláře. Dílna byla už zavřená a temná, proklopýtal jsem tmavým průjezdem a úzkým dvorem, v zadním traktu pobíhal po schodech nahoru a dolů, až jsem konečně na jedné dveřích našel psaný štítek s mistrovým jménem. Vstoupil jsem a hned jsem se octl přímo ve velice malé kuchyňce, kde hubená žena chystala večeři a zároveň musela hlídat tři děti, které tu uzounkou místnost vyplňovaly životem a značným ráumem. Celá zaražená mě žena odvedla do další místnosti, kde truhlář seděl v tom soumraku s novinami u okna. Nevklidně zavrčel, protože mě ve tmě považoval za dotěrného zákazníka, pak mě poznal a podal mi ruku.

Protože byl překvapený a na rozpacích, obrátil jsem se na děti; utekly přede mnou do kuchyně a já šel za nimi. Když jsem viděl, že hospodyně chystá nějaký pokrm z rýže, probudily se ve mně vzpomínky na mou umbrijskou madonu a připojil jsem se k vaření. U nás se ta skvělá rýže většinou rozvaří na něco jako mazadlo, co nemá žádnou chuť a odporně se při jídle lepí. I zde se už schylovalo k takovému neštěstí a já jsem taktak dokázal jídlo zachránit tím, že jsem se vrhl k hrnci a sběrače a honem jsem se sám ujal přípravy. Žena se podvolila a žasla, rýže se vcelku povedla, přinesli jsme ji na stůl, rozžali lampu a i já jsem dostal svůj talíř.

Truhlářova žena mě toho večera zapředla do tak podrobných hovorů o kuchyňských věcech, že se muž skoro nedostal ke slovu a vyprávění o jeho vandrovních dobrodružstvích jsme museli odložit na jindy. Ostatně ti lidé záhy vycítili, že já jsem pán jen zevnějškem, že jsem vlastně selský synek a dítě chudiny, a tak jsme se již toho prvního večera spřátelili a začali si důvěřovat. Jako oni ve mně poznali někoho rodem sobě rovného, tak i já jsem v té chudické domácnosti ucítil domácké ovzduší drobných lidí. Ti lidé neměli čas na nějaké jemnůstky, pózy, komedie, měli svůj trpký, chudý život rádi i bez pláštíku vzdělání a vyšších zájmů a byl pro ně dostatečně dobrý, než aby ho chtěli vyšňořovat krásnými řeči.

Chodíval jsem k nim stále častěji a zapomínal u truhláře nejen na celé to mizerné společenské pozlátko, nýbrž i na svůj smutek a svá trápení. Bylo mi, jako bych tu pro sebe našel kus uchovaného dětství a pokračoval v životě, který svého času páteři utřáli tím, že mě poslali do škol.

Sklonění nad odranou a zažloutlou pěkně starou mapou sledovali jsme s truhlářem jeho i moje pouti a jásal nad každou městskou branou a uličkou, kterou jsme oba znali, oprašovali jsme tovaryšské vtípy a jednou si dokonce zazpívali několik z těch věčně živých van-drovnických písní. Rozprávěli jsme o starostech řemesla, o domácnosti, o dětech, o městských záležitostech, a pomaloučku došlo k tomu, že jsme si s mistrem potichu vyměnili role a já byl tím vděčným a on dávajícím a poučujícím. S úlevou jsem cítil, že mě zde místo salonních tónů obklopuje samá realita.

Z dětí bylo svou zvláštní něžností nejnápadnější pětileté děvčátko. Jmenovala se Agnes, ale říkali jí Agi, byla plavá, bledoučká a vy-záblá, měla plaché, vykulené oči a v povaze mírnost a nesmělost.

Když jsem jednou v neděli chtěl rodinu vyvést na procházku, byla Agi nemocná. Matka zůstala s ní, my ostatní jsme pomalu putovali ven z města. Prošli jsme Sankt Margreten, pak jsme se posadili na lavičku, děti běhaly za kamením, květinami a brouky, a my mužští jsme se dívali na letní louky, na binningenský

hřbitov a krásný, namodralý hřeben Jury. Truhlář byl unavený, stísněný a tichý a zjevně v starostech. "Tak kdepak co schází, mistře?" zeptal jsem se, když byly děti od nás dostatečně daleko. Pohlédl mi nepřítomně a smutně do tváře.

"Copak to nevidíte?" začal. "Agi mi chce umřít. Víím to už dlouho a dívím se, že se vůbec dožila svého věku, vždycky měla v očích smrt. Ale teď už musím uvěřit, že to tak bude."

Začal jsem ho utěšovat, ale záhy jsem sám přestal.

"Podívejte," zasmál se smutně. "Vždyť ani vy nevěříte, že se to dítě z toho dostane. Já nejsem žádný pobožnůstkář, víte, a do kostela zajdu taky jen jednou za uherský rok, ale teď cítím, že si Pánbůh chce se mnou trochu promluvit. Je to jen dítě a zdravá nebyla nikdy, ale ví Bůh, měl jsem ji radši než ty ostatní dohromady "

Děti se s výskotem a tisíci drobnými otázkami úprkem vrátily, tiskly se ke mně, daly si ode mne říkat jména květin a travin a nakonec chtěly, abych jim povídal nějaké příběhy. A tak jsem vyprávěl o květinách, stromech a keřích, že zrovna jako děti všechny mají duši i svého anděla. I otec poslouchal, usmíval se a tu a tam tiše připojil nějaké svoje stvrzení. Dívali jsme se, jak hory pozvolna modrají, uslyšeli vyzvánět klekání a šli domů. Na lukách ležel načervenalý večerní opar, v dálce se maličké a tenounké tyčily do teplého vzduchu věže dómu, na nebi už letní modř přecházela v krásnou zelenavě zlatavou barvu, stromy měly dlouhé stíny. Děti byly unavené a ztichly. Myslely na anděly makových květů, hvozdíků a zvonků, kdežto my staří jsme mysleli na malou Agi, jejíž duše se už chystala přijmout křídla a náš malý, sklíčený houf opustit.

Dva následující týdny to bylo dobré. Dívka jako by se uzdravovala, na pár hodin mohla vstát z lůžka a v chladných polštářích vypadala ještě hezčí a spokojenější než kdy jindy. Pak přišlo několik horečnatých nocí a my, aniž jsme už o tom hovořili, jsme viděli, že dítě u nás bude hostem jenom týdny či dny. Otec se o tom zmínil jen jedinkrát. Bylo to v dílně. Všiml jsem si, jak se probírá v zásobě

prken, a hned jsem se sám dovtípl, že se chystá vyhledat vhodné kusy pro dětskou rakvičku.

"Už to musí nastat co nevidět," řekl, "a tak to radši takhle po práci udělám sám."

Seděl jsem na jedné hoblici a on pracoval na druhé. Když prkna čistě ohobloval, ukázal mi je s určitou hrdostí. Bylo to krásné, zdravě rostlé, bezvadné jedlové dřevo.

"Nechci do nich taky zarazit ani jeden hřebík, ale díly pěkně slí-covat, aby z toho byl dobrý kus a dlouho vydržel. Jenomže pro dnešek to stačilo, půjdem nahoru za ženou."

Dny plynuly, horké, nádherné dny vrcholného léta, a já jsem denně poseděl hodinku či dvě u malé Agi, vyprávěl jí o krásných lukách a lesích, držel její lehounkou, úzkou ručku v své široké dlani a celou duší jsem sál ten její milý, světlý půvab, který byl kolem ní až do posledního dne.

Posléze jsme s úzkostí a smutně stáli kolem a dívali se, jak to hubené tělíčko ještě jednou sbírá síly k boji se silnou smrtí, ale ta dívku přemohla rychle a snadno. Matka byla tichá a pevná; otec se nakláněl nad postýlkou a po tisíci se loučil, hladil plavé vlásy a laskal svého mrtvého miláčka.

Nadešla prostá, krátká pohřební slavnost a po ní sklíčené večery, kdy děti v postýlkách vedle sebe plakaly. Nadešly krásné procházky na hřbitov, kde jsme čerstvý hrob osázeli květinami a beze slova vysedávali vedle sebe na lavičce v té chladivé prostorné zahradě a mysleli na Agi a jinýma očima než jindy se dívali na zemi, v níž ležel náš miláček, a na trávník a stromy rostoucí nad ním a na ptáky, jejichž hra zněla tichým hřbitovem nerušeně a radostně.

Vedle toho šly svým tempem strohé všední dny, děti opět prozpěvovaly, kočkovaly se a smály a chtěly slyšet příběhy, a všichni jsme nepozorovaně přivykli tomu, že už Agi mezi sebou nevidíme a máme v nebi krásného andílka.

Společnosti u profesora jsem při tom všem už vůbec nenavštěvoval a Elisabethin dům jen málokdy, a to jsem pak v tom mdlém proudu hovorů cítil podivnou bezradnost a sklíčenost. Nyní jsem oba domy opět vyhledal a našel v nich dveře zamčené, všichni byli dávno na venkově. Až teď jsem s úžasem zjistil, že na dobu letních veder a na to, abych si udělal prázdniny, jsem při těch přátelských stycích s truhlářovou rodinou a kvůli nemoci dítěte dočista zapomněl.

Dříve by pro mě bývalo naprosto nemožné, že bych v červenci a srpnu zůstal ve městě.

Na kratší dobu jsem se rozloučil a podnikl pěší pout Schwarzwal-dem, po Bergstraße a Odenwaldu. Cestou jsem měl nezvyklé potěšení z toho, že jsem z pěkných míst posílal truhlářovým dětem do Basileje pohlednice a všude si představoval, jak jim a jejich otci budu později o té cestě vyprávět.

Ve Frankfurtu jsem se rozhodl, že si dopřeji ještě pár cestovních dní. V Aschaffenburgu, Norimberku, Mnichově a Ulmu jsem s radostí a nově vychutnával díla starého umění a nakonec jsem se docela jen tak zastavil ještě v Curychu. Tomu městu jsem se po celá léta vyhýbal jako čert kříži a teď jsem se loudal známými ulicemi, vyhledával znovu staré hospody a zahrady a na minulé krásná léta jsem dokázal vzpomínat bez bolesti. Malířka Agliettiová se provdala a dostal jsem její adresu. K večeru jsem tam zašel, na domovních dveřích jsem si přečetl jméno jejího muže, podíval se nahoru do oken a zaváhal, zda vstoupit. Opět ve mně začaly ožívat dávné doby, s tichou bolestí se ze spánku napůl probudila i má mladická láska. Otočil jsem se a krásný obraz té milované Italky jsem si nezkazil zbytečným shledáním. Doloudal jsem se k zahradě u jezera, kde tenkrát umělci konali svou letní noční slavnost, s pohledem vzhůru jsem postál u domku, v jehož mansardě jsem pobýval ty tři krátké, dobré roky, a nade všemi vzpomínkami mi bezděky na rtech ulpělo jméno Elisabeth. Nová láska byla přece jen silnější než její starší sestry. Byla též tišší, skromnější a vděčnější.

Abych neztratil dobrou náladu, vzal jsem si loďku a poklidně a zvolna odvesloval na teplé, světlé jezero. Schylovalo se k večeru a na nebi stál jediný krásný, sněhobílý oblak. Neustále jsem se na něj hleděl a pokyvoval mu a myslel přitom na svou lásku k oblakům v dětství a na Elisabeth a také na onen oblak na Segantiniho obraze, před nímž jsem kdysi viděl Elisabeth stát tak krásnou a v takovém pohroužení.

Lásku k ní, nezkalenou žádným slovem ani nečistou žádostí, jsem nikdy nepocítil tak blaživě a očistně jako v téhle chvíli, kdy jsem při pohledu na oblak s klidem a vděčností přehlížel všechno dobré v svém životě a místo někdejších zmatků a vášní v sobě cítil jen tu dávnou touhu z chlapecké doby - i ona uzrála a ztišila se.

Odedávna jsem byl zvyklý si ke klidnému taktu úderů vesel něco pobzukovat či prozpěvovat. I nyní jsem tiše jen tak pro sebe začal a

až při zpěvu si uvědomil, že to jsou verše. Zapamatoval jsem si je a doma jsem si je jako vzpomínku na ten krásný curyšský večer na jezeře zapsal.

Jak sněhobílý oblak, co vzhůru k nebi vzlét, tak bílá, krásná, daleká jsi ty, Elisabeth.

A oblak mizí, stěží už zrak ho zachytí, a přesto v temné noci se do snů vloudí ti.

Než zajde, stříbra zažhne oslnivý lesk, a tobě navždy zbude jen sladký po něm stesk.

V Basileji ležel doma pro mě dopis z Assisi. Byl od paní Annun-ziaty Nardiniové, plný potěšitelných zpráv. Přece jen našla druhého muže! Ostatně lépe bude, když ho sdělím v nezměněné podobě:

"Velevážený a milovaný pane Petře!

Dovolte své věrné přítelkyni, aby se odvážila Vám poslat psaní. Bohu se zlíbilo obdarovat mě velikým štěstím, a tak bych Vás ráda pozvala na dvanáctého října na svou svatbu. On se jmenuje Menotti a peněz má sice málo, ale velice mě má rád a už dřív obchodoval ovocem. Je hezký, ale ne tak vysoký a krásný jako Vy, pane Petře. Bude prodávat ovoce na náměstí, a já zůstanu v krámě. Také kráska Ma-rietta od sousedů se bude vdávat, jenomže jen za zedníka odněkud zdaleka.

Myslela jsem na Vás každý den a vyprávěla o Vás mnoha lidem. Mám Vás moc ráda a také našeho svěťce, kterému jsem na Vaši paměť obětovala čtyři svíce. Také Menotti bude mít velkou radost, když přijedete na svatbu. Kdyby se na Vás snad škaredil, tak mu to zakážu. Bohužel se ukázalo, jak jsem vždycky říkala, že ten kluk Matteo Spinelli je opravdový darebák. Kradl mi citrony. Ted' ho

odvedli, protože svému otci, pekaři, ukradl dvanáct lir a žebráku Giangiacomovi otrávil psa.

At' Vám Pán Bůh žehná a náš světec také. Velice po Vás toužím.

Vaše oddaná a věrná přítelkyně Annunziata Nardiniová.

Douška

Úrodu jsme měli jakžtakž. S hrozny to bylo bídné, hrušek bylo pomálu, zato citronů byl nadbytek, ale

zase jsme je museli prodávat moc lacino. Ve Spellu se stalo hrozné neštěstí. Jeden mladík ubil hráběmi svého bratra, neví se proč, určitě na něj ale žárlil, i když to byl vlastní bratr."

Lákavé pozvání jsem bohužel nemohl přijmout. Napsal jsem blahopřání a přislíbil návštěvu příští rok na jaře. Pak jsem s dopisem a dárkem z Norimberka pro děti šel k mistru truhláři.

Tam jsem narazil na nečekanou velkou změnu. Stranou od stolu, směrem k oknu, dřepěla nějaká groteskní, zkroucená lidská postava v křesle, které bylo ve výši prsou přepažené jako dětská židle. Byl to Boppi, bratr mistrové, ubohý, napůl chromý hrbáč, pro nějž se po nedávné smrti staré matky nikde nenašlo místo. Truhlář ho s nechutí prozatím vzal k sobě a neustálá přítomnost nemocného mrzáka se nad rozklíženou domácností vznášela jako nějaké hrozné dopuštění. Ještě si na něj nezvykli; dětem naháněl hrůzu, jejich matce ho bylo líto, ale byla zaražená a stísněná, otec zjevně rozladěný.

Boppimu na ošklivém dvojhrbu seděla bez krku velká hlava s ostrými rysy, širokým čelem, silným nosem a krásnými, bolestnými ústy, oči byly jasné, ale tiché a poněkud vystrašené, a podivuhodně malé, bílé a hezké ruce měl neustále klidně položené na té přepážce u prsou. I mne se dotklo a rozladilo mě, že tu je ten chudák vetřelec, a zároveň mi bylo trapné vyptat se truhláře na stručnou historii nemocného, když ten u toho sám seděl a hleděl si na ruce a nikdo se na něj ani slovem neobracel. Mrzákem byl od narození, přesto však vychodil obecnou školu a po léta se mohl trochu uplatňovat tím, že pletl ze slámy, dokud po opakovaných záchvatech dny částečně nezchroml. Léta už buď ležel v posteli anebo seděl v té své zvláštní židli podepřený a sevřený polštáři. Žena si pamatovala, že si dřív hodně a krásně prozpěvoval, ale léta že už ho zpívat neslyšela a ani tady v domě že ještě nezačal. A zatímco se to všechno vyprávělo a probíralo, on

jen seděl a díval se před sebe. Necítil jsem se přitom nijak dobře, záhy jsem odešel a příští dny jsem se v domě neukázal.

Po celý svůj život jsem byl silný a zdravý, nikdy jsem neměl vážnou nemoc a na trpící, obzvláště na mrzáky, jsem se díval se soucitem, ale i trochu pohrdavě; a teď se mi vůbec a naprosto nehodilo, že poklidnou radost mého života v té řemeslnické rodině má narušovat neutěšená přítomnost téhle ubohé existence. Svou další návštěvu jsem proto odsouval ze dne na den a marně přemítal, jak bychom se chromého Boppiho zbavili. Přece se musí najít nějaká možnost, aby se dal s malými výdaji umístit někde v nemocnici či v chudobinci. Několikrát jsem chtěl truhláře navštívit a poradit se s ním, co a jak, ale ostýchal jsem se netázán o tom začít a ze setkání s nemocným jsem měl dětinskou hrůzu. Bylo mi odporné, že ho budu stále vídat a muset mu podat ruku.

Tak jsem propásl jednu neděli. Další neděli jsem se už chystal vyrazit časně ráno vlakem do Jury, pak jsem se ale za svou zbabělost přece jen zastyděl, zůstal a po obědě zašel k truhláři.

S odporem jsem Boppimu podal ruku. Truhlář byl rozmrzelý a navrhl, abychom se šli projít; že toho věčného trápení má už po krk, jak řekl, a já jsem byl rád, že bude přístupný mým návrhům. Žena chtěla zůstat doma, ale mrzák ji prosil, ať jen jde s námi, vždyť on klidně může doma zůstat sám. Jen když bude mít po ruce knihu a sklenici vody, pak ho můžeme zamknout a bez starostí odejít.

A my, kteří jsme se všichni měli za docela slušné a dobrosrdečné lidi, jsme ho uzamkli a šli na procházku! A byli jsme spokojení, vesele se bavili s dětmi, radovali se z krásného, zlatého podzimního slunce a nikdo z nás se nezastyděl, nikomu se ani trochu nerozbušilo srdce, že jsme chromého nechali ležet doma samotného! Naopak jsme byli rádi, že jsme se ho na chvíli zbavili, s úlevou se nadechovali jasného, sluncem protepleného vzduchu a skýтали obraz vděčné a počestné rodiny, která si s rozumem a díkem užívá Boží neděle.

Až když jsme na Hórnli u Grenzachu zašli na sklenku vína a seděli v zahradním hostinci kolem stolu, začal otec o Boppim. Stěžoval si na obtížného hosta, vzdychal, jak je teď domácnost těsná a jak se prodražila, a nakonec se smíchem poznamenal: "No, tady venku člověk může aspoň na chvíli mít nějakou radost a nikdo mu nepřekáží!"

Při těch nerozvážných slovech jsem najednou před sebou uviděl toho chromého chudáka, jak žadoní a

trpí, jak ho my nemáme rádi a hodláme se ho zbavit a jak on, když jsme od něho odešli a zamkli ho, teď osamělý a smutný sedí v šeříci se jizbě. Napadlo mě, že se už brzy musí setmít a on že nebude schopen rozsvítit či přisunout se blíž k oknu. A tak bude muset odložit knihu a sedět sám v polotmě bez hovoru či nějaké činnosti, aby mu ubíhal čas, zatímco mytu pijeme víno, smějeme a bavíme se. A napadlo mě, jak jsem sousedům v Assisi vyprávěl o svatém Františkovi a chvástal se, že jsem se od něho naučil mít rád všechny lidi. Nač jsem studoval světcův život a naučil se nazpaměť jeho nádherný zpěv o lásce a na umbrijských pahorcích pátral po jeho stopách, když tu teď leží a musí trpět jeden ubožák bezmocný člověk a já o tom vím a mohl bych ho utěšit?

Ruka kohosi mocného a neviditelného se dotkla mého srdce a sevřela je a naplnila takovou hanbou a bolestí, až jsem se roztrásl a podlehl. Věděl jsem, že si teď se mnou chce promluvit Bůh.

"Ty básníku jeden!" řekl, "ty žáčku mého svatého Umbrije, ty proroku, co chce lidi naučit lásku a přinášet jim štěstí! Ty snílku, co by z větrů a vod rád uslyšel můj hlas!

Máš rád dům," řekl, "kde jsou k tobě laskaví, kde si užíváš příjemných chvil! A ve stejný den, kdy já ten dům pocítím tím, že do něj vstoupím, ty z něho utečeš a uvažuješ, jak mě vyhnat! Ty jsi mi pěkný svatý! A prorok! A básník!"

Bylo mi přesně tak, jako by mě postavili před čisté a neomylné zrcadlo a já se v něm viděl jako lhář, jako chvastoun, jako zbabělec a věrolomník. To bolí, to je trpké, trýznivé a strašné; co se v té chvíli ve mně lámalo a mučivě strádalo a pod tou ranou svíjelo, však za takové zlomení a ztroskotání stálo.

Násilně a v chvatu jsem se rozloučil, nechal víno stát ve sklenici a rozlomený chleba ležet na stole a vrátil se do města. V tom vzrušení mě trýznil nesnesitelný strach, že se mohlo stát neštěstí. Mohl vypuknout požár, bezmocný Boppi mohl vypadnout ze židle a v bolestech či mrtvý ležet na podlaze. Viděl jsem, jak tam leží, měl jsem dojem, že u něho stojím a jak z mrzákova pohledu musím přijímat výčitku.

Udýchaný jsem dorazil do města a k domu, vzal schody útokem, a až teď mě napadlo, že stojím před zamčenými dveřmi a nemám klíč. Ale můj strach se ihned utišil. Totiž ještě než jsem se octl u dveří do

kuchyně, zaslechl jsem zevnitř zpěv Byl to zvláštní okamžik. Se srdcem bušícím a dočista bez dechu jsem stál na temném schodišti, pozvolna se opět zklidňoval a naslouchal zpěvu zamčeného mrzáka. Zpíval tiše, měkce a trochu žalobně jednu národní milostnou píseň, "kvítka ty rudý a bílý". Věděl jsem, že už dlouho nezpíval, a dojívalo mě, že slyším, jak využívá tiché chvíle, aby se svým způsobem trochu rozveselil.

Prostě je tomu tak: život rád vedle vážných událostí a hlubokých hnutí myslí klade komické věci. A tak jsem ihned také vycítil, jak je má situace směšná a zahanbující. V tom mém náhlém strachu se sem hodinu ženu přes pole, abych nakonec zůstal bez klíče stát před kuchyňskými dveřmi. Buď musím zas odtáhnout, či na chromého zakřičet své dobré úmysly přes dvojce zamčené dveře. Na schodech jsem stál se záměrem, že chudáka utěším, ukážu mu svou účast a zkrátím mu dlouhou chvíli, a on nic netuše seděl uvnitř, zpíval si a bezpochyby by se jen vyděsil, kdybych já na sebe upozornil křikem či bušením.

Nezbylo mi než zas odejít. Loudal jsem se hodinku po nedělně živých uličkách, pak jsem zjistil, že se rodina vrátila. Tentokrát mě nestálo žádné přemáhání stisknout Boppimu ruku. Posadil jsem se k němu, navázal hovor a zeptal se, co četl. Bylo nasnadě, že mu nabídnu nějakou četbu, a on byl za to vděčný. Když jsem mu doporučil Jeremiase Gotthelfa, ukázalo se, že skoro všechno od něj zná. Ale Gottfried Keller byl pro něj ještě neznámý a slíbil jsem mu, že mu jeho knihy půjčím.

Nazítří, když jsem knihy donesl, se naskytla příležitost být s ním o samotě, protože žena právě byla na odchodu a muž dole v dílně. Vyznal jsem se mu, jak velice se hanbím, že jsem ho včera nechal samotného, a že bych byl rád, kdybych si u něho směl občas posedět a být jeho přítelem.

Mrzáček ke mně trochu pootočil svou velikou hlavu, podíval se na mě a řekl: "Děkuji pěkně." To bylo všechno. Ale otočit hlavou ho stálo námahu a mělo stejnou cenu jako deset objetí zdravého člověka a jeho pohled byl tak jasný a dětsky krásný, až se mi zahanbením vehnala krev do obličeje. Zbývala nyní věc obtížnější, promluvit s truhlářem. Připadalo mi nejlepší rovnou mu přiznat, jaký jsem měl včera strach a jak jsem se styděl. Želbohu mě nepochopil, ale dalo se s ním mluvit. Přistoupil na to, že si nemocného ponecháme on a já jako společného hosta a o drobné náklady na péči o něj se tedy bu-

deme dělit, a mně zůstalo dovolení, že si podle libosti za Boppim mohu zajít a považovat ho za něco jako

vlastního bratra.

Podzim zůstal nezvykle dlouho krásný a teplý. Proto jsem jako první věc pro Boppiho obstaral pojízdnou židli a denně jsem s ním většinou za doprovodu dětí vyjížděl ven.

8

Můj osud už byl takový, že jsem od života a od přátel vždy víc dostával, než jsem sám mohl dát. Bylo tomu tak s Richardem, s Eli-sabeth, s paní Nardiniovou i s truhlářem, a nyní jsem prožíval skutečnost, že se v zralém věku a s náležitým vědomím vlastní ceny mám stát užaslým a vděčným žákem jednoho ubohého mrzáka. Do-spěje-li to jednou opravdu až k tomu, že své dávno započaté dílo dokončím a odevzdám, bude v něm jen máloco dobrého, co jsem se nenaučil od Boppiho. Začala pro mě doba dobrá a radostná a celý život z ní budu moci těžit. Bylo mi dopřáno, abych jasně a do hloubi nahlížel do nádherné lidské duše, přes kterou se choroba, samota, chudoba a zlé nakládání přenesly jen jako lehké, letmé mráčky.

Všechny drobné neřesti, jimiž si kazíme a hatíme svůj krásný, krátký život - hněv, netrpělivost, nedůvěra, lež -, všechny tyhle odporné, špinavé vředy, které nás zohavují, spálilo v tom člověku dlouhé a důkladné utrpení provázené velikými bolestmi. Nebyl žádný mudrc ani anděl, ale byl to člověk plný pochopení a odevzdání, který se skrze velká a strašná trápení a strádání naučil cítit se prostě a beze studu slabým a odevzdávat se do Božích rukou.

Jednou jsem se ho zeptal, jak se dokáže neustále vyrovnávat se svým tělem, které ho tak bolí a nemá žádnou sílu.

"To je hrozně jednoduché," usmál se vlídně. "Je to prostě věčná válka mezi mnou a nemocí. Jednou nějakou bitvu vyhraju, jindy zase prohraju, a tak se spolu perem dál a občas se i oba držíme zticha, uzavřeme příměří, navzájem se snášíme a číháme na sebe, až si zas jeden troufne a válka vypukne nanovo." Až do té doby jsem si stále myslel, že mám neklamné oko a jsem dobrý pozorovatel. Ale i v tom se Boppi stal mým obdivovaným učitelem. Protože měl tak rád přírodu a obzvláště zvířata, vozil jsem ho často do zoologické zahrady. Tam jsme si úžasně užívali. Boppi zakrátko znal všechna jednotlivá zvířata, a protože jsme vždy s sebou brali chleba a cukr, znala mnohá zvířata i nás a uzavřeli jsme lecjaká přátelství. Zvláště jsme si zamilovali tapíra, jehož jedinou ctností je čistotnost, jinak jeho druhu nikterak vlastní. Zjistili jsme ostatně, že je namyšlený, málo inteligentní, nevlídný, nevděčný a k tomu náramný žravec. Jiná zvířata, zejména slon, jelení zvěř a kamzíci a dokonce i pitvorný bizon, projevovala za darovaný cukr vždy jakousi vděčností tím, že se na nás

buď důvěrně dívala anebo ráda strpěla moje hlazení. U tapíra ani stopa po něčem takovém. Jakmile jsme se objevili v jeho blízkosti, okamžitě se objevil u mříže, pomalu a důkladně žral, co od nás dostal, a když zjistil, že pro něj už nic nemáme, bez okolků se vytratil. Spatřovali jsme v tom znak hrdosti a charakteru, a protože si to, co jsme mu přidělovali, ani nevyžebraval, ani za to neděkoval, nýbrž to co nejblahosklonněji přijímal jako samozřejmou daň, říkali jsme mu berní výběřčí. Poněvadž Boppi většinou sám zvířata krmit nemohl, vznikl občas spor o tom, má-li tapír už konečně dost anebo zda se mu přidělí ještě kousek. Zvažovali jsme to s takovou věcností a důkladným zkoumáním, jako by šlo o nějakou státní záležitost. Jednou jsme už od tapíra poodjeli, když Boppi prohlásil, že jsme mu měli přece jen dát ještě kousek cukru navíc. A tak jsme se vrátili, jenže tapír už se zatím stáhl na svou slámu, nadutě po nás mžoural a k mříži nepřišel. "Promiňte co nejhlavněji, pane výběřčí," volal na něj Boppi, "ale mám za to, že jsme se o jeden cukr zmýlili." Další na řadě byl slon, ten už přešlapoval pln očekávání a natahoval k nám svůj teplý, pohyblivý chobot. Slona mohl Boppi krmit sám a s dětinskou radostí se díval, jak ten obr obloukem k němu nastrkuje ohebný chobot a bere mu chleba z dlaně a lišácky a spokojeně na nás pomžikává maličkýma, veselýma očima.

S jedním hlídačem jsem se dohodl, že Boppiho v pojízdné židli smím v zahradě ponechat, když nemám čas zůstat u něho, a tak on mohl v ty dny být na sluníčku a dívat se na zvířata. Potom mi vyprávěl o všem, co viděl. Obzvláště mu imponovalo, když spatřil, jak zdvořile se lev chová ke své choti. Jakmile si lehla k

odpočinku, zvolil si pro své ustavičné přecházení takový směr, že se jí ani nedotkl, ani ji nerušil, ani ji nepřekračoval. Největší zábavu prožíval Boppi s vydrou. Neúnavně pozoroval plavecké umění čilého zvířete i jeho akrobatické kousky a měl z toho nelíčenou radost, zatímco sám nehybně vězel ve své židli a na každý pohyb hlavy a paži musel vynaložit velkou námahu.

Byl zrovna jeden z nejkrásnějších dní toho podzimu, když jsem Boppimu vypověděl oba své milostné příběhy. Důvěra mezi námi byla už tak velká, že jsem před ním tyto nijak potěšitelné ani zvlášť slavné příběhy už nemohl zatajovat. Poslouchal přívětivě a vážně a nic neříkal. Později mi však přiznal, jak touží jednou vidět Elisabe-

th, bílý obláček, a prosil, ať na to určitě myslím, kdybychom ji náhodou někdy na ulici potkali. Protože se to stále nechtělo přihodit a dny už začínaly být chladné, zašel jsem za Elisabeth a poprosil ji, aby chudáku hrbáčkovi tu radost udělala. Byla laskavá a přání vyhověla a stanoveného dne jsem ji odvedl a doprovodil do zoologické zahrady, kde Boppi čekal ve své židli. Když ta krásná, elegantní a jemná dáma podávala mrzá-kovi ruku a trochu se nad něj naklonila a chudák Boppi z obličeje zářícího radostí vděčně a téměř něžně k ní zvedal své veliké a dobré oči, byl bych nedokázal rozhodnout, kdo z těch dvou v té chvíli je krásnější a mému srdci bližší. Dáma pronesla pár vlídných slov, mr-zák od ní neodvracel zářící pohled, já jsem stál vedle a žasl, že oba lidi, které jsem měl nejraději a které život od sebe odděloval širokou propastí, vidím na okamžik pospolu ruku v ruce. Boppi celé odpoledne nemluvil o ničem jiném než o Elisabeth, chválil, jak je krásná, vznešená, dobrá, jaké měla šaty a žluté rukavičky a zelené boty, jakou má chůzi a jak se dívá, jaký má hlas a krásný klobouk, a mně zatím připadalo bolestné a podivné, že jsem přihlížel tomu, jak milovaná žena mému nejmilejšímu příteli dává almužnu. Mezitím Boppi přečetl "Zeleného Jindřicha" i Seldwylské a ve světě těch knih tak zdomácněl, že jsme v durdivci Pankráčovi, Albertu Zwiehanovi a spravedlivých hřebenářích měli společné milé přátele. Chvíli jsem váhal, mám-li mu také dát něco od Conrada Ferdinanda Meyera, ale připadalo mi pravděpodobné, že by nedoceníl téměř latinskou pregnantnost jeho příliš hutného jazyka, a také jsem se obával otevřít před Boppiho radostným a tichým zrakem propast-nost dějin. Místo toho jsem mu vyprávěl o svatém Františkovi a dal mu číst Mörkovy povídky. Zvláštní pro mě bylo jeho přiznání, že by z velké části byl nemohl tolik vychutnat příběh o krásné Lau, kdyby byl tak často nesesedl u nádrže s vydrou a neoddával se přitom všelijakým pohádkovým vodním fantaziím.

Veselé bylo, jak jsme poněmáhle přešli k tykání. Nikdy jsem mu je nenabídl a on by to také nebyl přijal; a takhle to přišlo docela samo od sebe, že mezi námi stále častěji padlo slůvko ty, a když jsme si to jednoho dne uvědomili, museli jsme se smát a už jsme u toho zůstali napořád.

Když období před nástupem zimy znemožňovalo naše výpravy a já jsem zas po večerech vysedával v obývací světnici Boppiho švag-

ra, dodatečně jsem si uvědomil, že mé nové přátelství mi do klína nespadlo docela bez oběti. Truhlář byl totiž neustále nevrlý, nevlídný a skoupý na slovo. Trvale ho nerozlad'ovala jen obtížná přítomnost neužitečného spolustrávníka, ale stejně tak i můj vztah k Boppimu. Stávalo se, že jsem si celý večer s chromým v pohodě povídal, zatímco domácí pán seděl rozmrzelý vedle s novinami. Rozcházel se i se svou jinak neobyčejně trpělivou ženou, neboť ona pevně trvala na své vůli a nehodlala nikterak strpět, aby byl Boppi umístěn někam jinam. Vícekrát jsem se mistra pokoušel naladit smířlivěji či mu předložit nové návrhy, jenže nedalo se s ním nic počít. Začal dokonce být kousavý, posmívat se mému přátelství s mrzákem a jemu samému znepríjemňovat život. Přirozeně že pro tu beztak už těsnou domácnost jsme nemocný a s ním i já, který u něj vysedával den co den, byli obtížným břemenem, ale stále jsem ještě doufal, že se truhlář k nám přidá a nemocného si také oblíbí. Nakonec už pro mě nebylo možné něco udělat či neudělat, čím bych buď neurazil truhláře, anebo poškodil Boppiho. Protože nenávidím všechna rychlá a vynucená rozhodnutí - už v curyšských časech mě Richard pokřtil Petrus Cunctator -, celé týdny jsem vyčkával a neustále trpěl obavou, že jednoho nebo možná oba ztratím.

Rostoucí svízele těchto nejasných poměrů mě opět častěji zaháněly do hospod. Jednoho večera, poté co

mě ta protivná záležitost obzvlášť rozzlobila, zašel jsem do jednoho malého výčepu waad-tlandského a zaútočil jsem na tu mizernou věc několika litry. Poprvé po dvou letech jsem zase jednou měl co dělat, abych došel domů zpříma. Den nato jsem jako vždy po notné pitce měl příjemně chladnou hlavu, sebral odvalu a zašel za truhlářem, abych tu komedii konečně ukončil. Navrhl jsem mu, ať mi Boppiho zcela přenechá, a on neprojevili nijaký odpor a po několikadenní rozmyšlené skutečně souhlasil.

Záhy nato jsem se se svým chudákem hrbáčkem nastěhoval do nově najatého bytu. Připadalo mi, jako bych se byl oženil, vždyť jsem teď namísto navyklého staromládeneckého doupěte měl zahájit řádnou drobnou společnou domácnost ve dvou. A šlo to, i když jsem zpočátku v našem hospodaření podnikal lecjaké nešťastné experimenty. Na úklid a praní docházelo jedno děvče, jídlo jsme si dali do domu donášet a záhy nám oběma bylo v tom soužití docela teple útulno. Nezbytnost, že se napříště budu muset vzdát svých bezsta-

rovných malých i větších poutí, mě zatím neděsila. Při práci jsem tichou blízkost přítelovu pocíťoval dokonce jako uklidňující a podpůrnou. Drobné služby pro nemocného byly pro mě nové a na počátku mě nijak moc netěšily, zejména svlékání a oblékání; ale přítel byl tak trpělivý a vděčný, že jsem se zastydl a snažil se mu posloužit s největší péčí.

K profesorovi jsem už zavítal jen málokdy, zato častěji k Elisa-beth, do jejíhož domu mě vzdor všemu táhlo stálé kouzlo. Poseděl jsem tam, vypil čaj anebo sklenku vína, viděl hostitelku hrát a přitom občas prožíval sentimentální záchvaty, třebaže jsem případným wertherovským pocitům v sobě čelil trvalým posměchem. Změkčilý, mladistvý milostný egoismus mě ovšem již definitivně opustil. A tak byl tím správným vztahem mezi námi něžný, důvěrný válečný stav, a skutečně jsme se jen vzácně setkali, abychom se nejprátelštějším způsobem spolu nepřeli. Čilý, a jak to už u žen bývá, poněkud zhýčkaný rozum té chytré domácí paní se nijak špatně nehodil k mé neo-tesanosti a zároveň zamilovanosti, a protože jsme v podstatě měli k sobě navzájem velkou úctu, tím energičtěji jsme se dokázali do sebe pouštět pro sebemenší bezvýznamnost. Zejména bylo pro mě zvláštní a komické, když jsem před ní hájil staromládenectví - před ženou, kterou bych si byl před nedávnem k smrti rád vzal. Směl jsem ji dokonce škádlit i s jejím mužem, byl to dobrý chlapík a také na svou duchaplnou ženu hrdý.

Stará láska ve mně v tichosti planula dál, jenže to už nebyl někdejší náročný ohňostroj, nýbrž spolehlivý a trvalý žár, který udržuje srdce mladé a u něhož si beznadějný starý mládenec smí příležitostně za zimních večerů ohřát ruce. Od chvíle, co se mi stal blízkým Boppi a co mě obklopoval nádherným vědomím, že mě má někdo stále a poctivě rád, dokázal jsem svou lásku bez nebezpečí nechávat v sobě žít dál jako kus mládí a poezie.

Elisabeth mi ostatně tu a tam svými ryze ženskými škodolibostmi poskytovala příležitost, abych se zchladil a srdečně se radoval z toho, že jsem starý mládenec.

Co se mnou Boppi sdílel byt, stále víc jsem také Elisabethin dům zanedbával. S Boppim jsem četl knihy, prolistovával alba z cest a deníky, hrál domino; abychom se povyrazili, opatřili jsme si pudla, z oken pozorovali příchod zimy a denně vedli spoustu chytrých i hloupých rozhovorů. Nemocný získal rozvážný názor na svět, dobráckým

humorem proteplený věcný pohled na život, z něhož jsem se denně mohl přiučovat. Když začaly silné chumelenice a zima za okny kouzlila svou čistotnou krásu, stáhli jsme se s klukovskou rozkoší do útulné domácí idylly u kamen. Umění poznávat lidi, za nímž jsem se tak dlouho nadarmo všude možně pachtil, jsem se při této příležitosti učil jakoby mimochodem. Boppi totiž, jako tichý a bystrý pozorovatel, měl v sobě zásobu obrazů z prostředí, v nichž předtím žil, a dovedl, když jednou začal, obdivuhodně vyprávět. Mrzáček se v životě seznámil se sotva víc než třemi desítkami lidí a nikdy neplul ve velkém proudu, a přesto znal život mnohem lépe než já, neboť byl zvyklý vidět i ty nejmenší věci a v každém člověku nacházet zdroj zážitků, radost a poznání.

Naší nejmilejší zábavou stále bylo radovat se ze světa zvířat. O zvířatech v zoologické zahradě, za kterými jsme teď nemohli zajít, jsme si vymýšleli všemožné příběhy a bajky. Většinu z nich jsme si nevyprávěli, ale spatra je přednášeli jako dialogy. Například vyznání lásky mezi dvěma papoušky, rodinné roztržky u bizonů, večerní hovory divokých prasat.

"Jápak se vede, paní Kuno?"

"Děkuji zdvořile, pane Lišáku, jakžtakž. Vždyť víte, když mě chytili, ztratila jsem svého drahého manžela. Jmenoval se Pelíšek, jak jsem už měla čest vám povědět. Hotová perla, ujišťuji vás, hotová -"

"Ale prosím vás, dejte už pokoj s těmi starými historiemi, paní sousedko. Nemýlím-li se, tu s tou perlou jste mi vykládala už mockrát. Bože můj, člověk koneckonců miluje jen jednou a trochu té radosti, co nám zbývá, si nesmí kazit."

"No nevím, pane Lišáku, kdybyste mého chotě byl znal, měl byste pro mě větší pochopení."

"Ale jistě, jistěže. Tak on se tedy jmenoval Pelíšek, ano? Krásné jméno, přímo k pohlazení! Jenže co jsem to vlastně chtěl dozajista jste si všimla, jak se ta mizerná vrabčí cháska čím dál víc rozrůstá? Mám s tím určitý záměr."

"S vrabčáky?"

"S vrabčáky. Podívejte, vymyslel jsem si to takhle: dáme před mříž kousek chleba, lehne si k ní potichu a počkáme si na ty potvory. Čert by v tom musel být, kdybychom nějakého z těch darebáků nedokázali dopadnout. Co vy na to?"

"Znamenité, pane sousede."

"Buďte tedy tak laskavá a položte tam kousek chleba. - Ano, to je ono. Možná ho ale posuňte kousínek doprava sem ke mně, tak z toho budu něco mít oba dva. Já jsem totiž želbohu momentálně naprosto bez prostředků. Ano, tak je to dobře. A teď pozor! Lehnout, zavřít oči - pst, už sem jeden slétl!"

(Přestávka.)

"Tak co, pane Lišáku, ještě nic?"

"Jak jste netrpělivá! Jako byste byla na lovu poprvé! Lovec musí umět čekat, čekat a zase čekat. Tak znova!"

"Jenže, kam zmizel ten chleba?"

"Pardon?"

"Chleba už tu není."

"Není možná! Chleba? Skutečně - zmizel! Setsakra! To určitě zas ten zpropadený vítr."

"No, já si myslím, že to je jinak. Mně se předtím zdálo, jako bych vás slyšela něco kousat."

"Mě? Kousat? A co tak asi?"

"Nejspíš ten chleba."

"Jste ve svých dohadech urážlivě neomalená, paní Kuno. Člověk sice od sousedů musí sem tam nějaké slůvko snést, ale co je moc, to je moc. A tohle je teda moc, říkám vám. Ráčila jste rozumět? - Já a sníst ten chleba! Co si vůbec myslíte? Nejdřív si musím po tisíci vyposlechnout tu věčnou odrhovačku o vaší perle, pak mám dobrý nápad a vystrčíme ven kus chleba -"

"Já jsem ho vystrčila! Já jsem ten chleba obětovala."

"- vystrčíme ven kus chleba, já si lehnu a dávám pozor, jen aby všechno dobře dopadlo, jenže vtom vy akorát do toho s těmi svými plky - a vrabci samozřejmě frnk a pryč odtud, lov zbabraný, a navíc jsem ten chleba prý sežral já! No vy si pěkně počkáte, než si s vámi zas něco začnu!"

Odpoledne a večery snadno a rychle ubíhaly. Měl jsem výtečnou náladu, pracoval jsem s chutí a rychle a žasl, jaký jsem dřív býval líný a rozmrzelý a těžkopádný. Naše nejlepší časy s Richardem nebyly krásnější než tyhle tiché a veselé dny, kdy venku tančily vložky a my dva jsme si i s pudlem lebedili u kamen.

A do toho se musel můj rozmilý Boppi dopustit své první a poslední hlouposti! Já jsem v své spokojenosti byl ovšem slepý a neviděl, že trpí víc než jindy. Jenomže on, ze samé skromnosti a lásky,

předstíral, že je v náramné pohodě, nestěžoval si, ani mi nezakazoval kouření, a pak v noci ležel a strádal a kašlal a sténal. Čirou náhodou, když jsem jednou v pokoji vedle jeho jizby psal až do noci a on si myslel, že já už dávno ležím, jsem uslyšel, jak naříká. Ubožáka dočista ohromilo a vyděsilo, když jsem najednou s lampou vešel k němu do ložnice. Odložil jsem lampu, posadil se k němu na postel a začal výslech. Dlouho se pokoušel vykroutit se mi, pak to ale nakonec vyhrkl.

"Vždyť to není tak zlé," řekl plaše. "Jenom ta křeč u srdce při některých pohybech a někdy taky při

dýchání."

Přímo se omlouval, jako by ty rostoucí potíže byly zločin!

Ráno jsem zašel k lékaři. Byl krásný, mrazivě jasný den, tíseň a starost cestou polevovaly, dokonce jsem myslel na Vánoce a uvažoval, čím bych Boppimu mohl udělat radost. Lékař byl ještě doma a na mou naléhavou prosbu šel se mnou. Jeli jsme jeho pohodlným vozem, vystoupili po schodech, vešli do komůrky k Boppimu a nastalo ohmatávání a poklepávání a poslouchání, a zatímco lékař jen trochu zvažněl a jeho hlas o trochu zvládněl, ze mne se veškeré veselí vytratilo.

Dna, srdeční slabost, vážný případ - poslouchal jsem a všechno si zapisoval a sám sobě se divil, že jsem se vůbec nebránil, když lékař nařídil odvoz do nemocnice.

Sanitní vůz přijel odpoledne, a když jsem se z nemocnice vrátil domů, cítil jsem se v bytě strašně, pudl se ke mně tulil, velká židle chorého stála odsunutá stranou a jeho pokojík vedle prázdný.

Takové to je, když má člověk někoho rád. Přináší to bolesti a já jsem si jich v následující době užil až dost. Jenže na tom, trpí-li člověk nějakými bolestmi, anebo ne, záleží tak málo! Jen když tu je síla vzájemnosti života a jen cítí-li člověk to těsné, živoucí pouto, jímž jsme spojeni se vším živým, a jen když nevychladne láska! Všecky své nejradostnější dny, co jsem kdy prožil, všechna svoje zamilování včetně všech svých básnických záměrů bych byl dal za to, abych ještě jednou směl vhlédnout do toho, co je nejsvětější, jako tenkrát. Oči i srdce to trpce zabolí a také to hezky bodne do té naší krásné hrdosti a domýšlivosti, ale potom je člověk tak tichý, tak skromný, o tolik zralejší a v nehlubším nitru o tolik více živoucí!

Už s malou, plavou Agi tenkrát odumřela část mé staré bytosti. Nyní jsem se díval na hrbáčka, jemuž jsem věnoval veškerou svou

lásku a s nímž jsem sdílel celý svůj život, jak trpí a pomaloučku umírá, a já jsem každý den trpěl s ním a podílel se na vši té hrůze i po-svátnosti umírání. Pokud šlo o ars amandi, tam jsem byl ještě začátečník, ale pokud šlo o ars moriendi, tam jsem měl hned začít s vážnou kapitolou. O této době nepomlčím, jako jsem mlčel o Paříži. O téhle době budu hovořit nahlas jako žena o své svatbě a jako starý muž o svém chlapectví.

Viděl jsem umírat člověka, jehož život byl jen utrpení a láska. Slyšel jsem ho žertovat jako dítě, a on přitom cítil, jak v něm pracuje smrt. Viděl jsem, jak z těch těžkých bolestí jeho zrak hledá můj pohled, ne aby se u mne něčeho dožebraval, nýbrž aby mě vzpřímil a ukázal mi, že ty křeče a strádání v něm nenarušily to, co v něm je nejlepší. Pak se jeho oči rozšířily a vůbec nebylo vidět, jak mu obličej vadne, jen tu zář velikých očí.

"Co bys rád, Boppi?"

"Vyprávěj mi něco. Třebas o tapírovi."

Vyprávěl jsem o tapírovi. Boppi zavřel oči a já jsem jen stěží dokázal mluvit jako jindy, neboť jsem měl neustále slzy na krajíčku. A když jsem se domníval, že už mě neposlouchá nebo spí, ihned jsem se odmlčel. A on zas otevřel oči.

"- A potom?"

Vyprávěl jsem dál, o tapírovi, o pudlovi, o svém otci, o tom malém darebákovi Matteovi Spinellim, o Elisabeth.

"Ano, ano, vzala si toho nepravého. Tak to prostě chodí, Petře."

Často náhle začal hovořit o smrti.

"Žádná legrace to není, Petře. Ani ta nejhorší lopota není tak těžká jako umírání. Ale člověk to přece jen svede."

Nebo: "Až to souzení bude za mnou, to se budu moct smát. U mě se umřít vyplatí, zbavím se hrbu, krátké nohy a chromé kyčle. U tebe to bude jednou škoda, těch tvých širokých ramen a pěkných zdravých nohou."

A jednou, v posledních dnech, se probudil z krátké dřímoty a řekl docela nahlas:

"Žádné takové nebe není, o jakém mluví farář. Nebe je mnohem krásnější. Mnohem."

Často přicházela truhlářova žena a projevovala moudrou účast a pomáhala. K mé velké lítosti truhlář nepřišel nikdy.

"Co myslíš," zeptal jsem se Boppiho nazdařbůh, "bude v nebi taky tapír?"

"Ovšem," řekl a navíc přikývl. "Jsou tam všechny druhy zvířat, i kamzíci."

Nadešly Vánoce a u jeho postele jsme uspořádali malou oslavu. Nastaly silné mrazy, po nich zas obleva, na náledí napadl nový sníh, jenomže já jsem z toho nic nevnímá. Řekli mi, že Elisabeth porodila chlapce, ale zase jsem to zapomněl. Od paní Nardiniové přišel legrační dopis; zběžně jsem ho přečetl a odložil. Svou práci jsem vyřizoval kvapně a s vědomím, že tím sebe a nemocného okrádám o každou chvíli. Pak jsem netrpělivě jako štvanec utíkal do nemocnice a tam byl radostný klid, proseděl jsem celé půldny u Boppiho lůžka, obklopen neskutečně hlubokým mírem.

Krátce před skolem se mu ještě na pár dní ulevilo. Bylo to zvláštní, doba sotva uplynulá jako by v něm vyhasla, zato zcela žil v dřívějších časech. Celé dva dny nemluvil o ničem jiném než o matce. Dlouho sice mluvit nedokázal, ale i v přestávkách trvajících celé hodiny bylo znát, že na ni myslí.

"Moc málo jsem ti o ní vyprávěl," stěžoval si, "nesmíš zapomenout nic z toho, co o ní víš, jinak tu brzo nebude nikoho, kdo ji zná a je jí vděčný. Jak by bylo dobré, Petře, kdyby všichni lidé měli takovou matku. Neodklidila mě do chudobince, když už jsem nemohl pracovat."

Ležel a namáhavě oddychoval. Uplynula hodinka a on opět začal:

"Ze všech svých dětí mě měla nejradši a nechala si mě u sebe až do smrti. Bratři se odstěhovali, sestra si vzala truhláře, ale já ji zůstal doma na krku a přitom, jak byla chudá, nikdy mi to nedala pocítit. Nesmíš na maminku zapomenout, Petře. Byla maličká, menší možná než já. Když mi podala ruku, bylo to zrovna tak, jako by se mi na ruku posadil nějaký malinkatý ptáček. Té stačí dětská rakvička, řekl soused Rútímann, když umřela."

I pro něho samého by bezmála postačila. Ležel v čisté nemocniční posteli tak malý, až se v ní ztrácel, a jeho ruce vypadaly jako nemocné ruce nějaké ženy, dlouhé, úzké, bílé a trochu zkroucené. Když přestal snít o matce, přišel jsem na řadu já. Hovořil o mně, jako kdybych neseděl vedle.

"Je to smolař, to tedy ano, ale nijak mu to neublížilo. Moc brzo mu umřela matka."

"Poznáváš mě ještě, Boppi?" zeptal jsem se.

"K službám, pane Camenzinde," zažertoval a potichu se usmál.

"Kdybych si jen mohl zazpívat," prohlásil hned nato.

Poslední den se ještě zeptal: "Ty, nestojíš tu v nemocnici moc peněz? Mohlo by to přijít hezky draho."

Ale odpověď už neočekával. Do bílého obličejů mu vstoupil jemný ruměnec, zavřel oči a chvíli vypadal jako nadmíru šťastný člověk.

"Už to jde ke konci," řekla sestra.

Ale on znovu otevřel oči, šelmovsky se na mě podíval a pohnul obočím, jako by na mě chtěl kývnout. Vstal jsem, vsunul mu ruku pod levé rameno a jemně jsem ho trochu povytáhl, to mu vždycky udělalo dobře. Vleže na mé ruce ještě jednou bolestně stáhl rty, pak poněkud otočil hlavu a otrásl se, jako by ho náhle zamrazilo. A byl vykoupen.

"Tak co, Boppi?" zeptal jsem se ještě. On však už byl svého utrpení zbaven a chladl mi v rukou. Bylo sedmého ledna, hodinu po poledni. K večeru jsem všechno uchystali, drobné, hrbaté tělíčko tu leželo pokojné a čisté a jinak ničím znetvořené, dokud nenastal čas ho odvézt a pohřbít. Během těch dvou dní jsem neustále jen žasl, že nejsem ani obzvlášť smutný, ani bezradný, a že ani nemusím plakat. Prožil jsem si ten odchod a loučení již během nemoci tak důkladně, že už zbývalo jen málo a rozkymácená miska mé bolesti se pomalu a s úlevou opět zvedala.

Vzdor tomu se mi zdálo, že je na čase vytrátit se ve vší tichosti z města a někde si odpočinout, pokud možno na jihu, a jen zhruba nahozené předivo mého básnického díla jednou už vážně napnout na stav. Trochu peněz mi zbývalo, pověsil jsem tedy literární povinnosti na hřebík a chystal se, že jen co se objeví první příznaky jara, sbalím se a odcestuji. Nejprve do Assisi, kde mou návštěvu očekávala zeli-nářka, pak k pořádné práci do nějakého co nejkldnějšího hnízda v horách. Připadalo mi, že teď už jsem se nadíval na dostatečný kus života i smrti a smím si troufnout, aby i jiní lidé si tak trochu vypořádali, co si o tom myslím. V blaženém neklidu jsem čekal na březem a už předem jsem měl plné uši italských siláckostí a nos mi šimrala kořená vůně rizota, pomerančů a chiantského vína.

Plán to byl bezvadný, a čím déle jsem ho promýšlel, tím víc mě uspokojoval. Zatím jsem si předem dopřával potěšení z chiantského, jenže nakonec bylo všechno jinak.

V únoru mi dojemným dopisem psaným ve fantastickém slohu zvěstoval hostinský Nydegger, že leží spousta sněhu a ve vsi že to s dobyt看em i s lidmi není zrovna všechno v pořádku, zejména s mým otcem že je to na pováženou, a venkoncem že by bylo dobře, kdybych poslal peníze nebo sám přijel. Protože poslat peníze se mi nehodilo a o staříka jsem si dělal starosti, musel jsem se tedy vypravit. Dojel jsem v řádně nevlídném počasí, pro chumelenici a vítr nebylo ani hory, ani domy vůbec vidět, a hodilo se mi, že cestu znám i poslepu. Starý Camenzind oproti mému očekávání neležel v posteli, ale seděl ubohý a zaražený v koutě u kamen obléhán sousedkou, která mu přinesla mléko a právě mu kvůli jeho zlému chování důkladně a vytrvale četla levity, a ani můj příchod ji nevyrušil.

"Koukni, Petr je tady," řekl šedivý hříšník a mrkl na mě levým okem.

Jenže ona rázně pokračovala v kázání. Posadil jsem se na židli, čekal, až její láska k bližnímu vyschne, a shledal, že některé kapitoly její řeči by ani mně neškodily. Přitom jsem se díval, jak mi taje sníh na pláštích a vysokých botách a tvoří nejdřív vlhkou skvrnu a pak tichý rybníček. Až když žena dospěla ke konci, mohlo se konat oficiální shledání a ona se k němu docela vlídně připojila.

Otci velmi ubylo sil. Vzpomněl jsem si opět na svůj někdejší pokus starat se o něj. Odcestovat tedy nijak tenkrát nepomohlo a teď, kdy je péče ovšem nezbytnější, si to mohu odpýkat.

Koneckonců po starém, sukovitém sedlákovi, který ani ve svých lepších časech nebyl zrovna zrcadlem ctností, se nedá požadovat, aby se z nemocného starce proměnil v dobrotivého tatíčka a dojatě se účastnil divadélka o synovské lásce. To také otec ani v nejmenším neudělal, nýbrž čím byl nemocnější, tím byl také protivnější a všechno, čím jsem ho kdysi trápil já, mi splácel když ne s úroky, tak aspoň řádnou měrou a bez obalu. V řeči byl ovšem vůči mně obezřetný a držel se zpátky, měl ale zásobu drastických prostředků, jak být nespokojený, zatrpklý a hrubý beze slov. Občas jsem žasl, nebude-li i ze mne ve stáří takový mrzoutský a choulostivý podivín. S pitím byl pro něj už víceméně konec a sklenku dobrého vína z jihu, které jsem mu dvakrát denně naléval, vychutnával jen s kyselým výrazem, protože jsem láhev vždy ihned odnesl zpátky do prázdného sklepa a nikdy mu nenechal klíč.

Teprve koncem února nadešly jasné týdny, díky jimž je zima ve velehorách tak nádherná. Vysoké, zasněžené horské útesy se jasné tyčily proti chrpově modrému nebi a v průsvitném vzduchu vypadaly nesmírně blízké. Louky a svahy ležely přikryté sněhem sněhem horské zimy, takový sníh, tak bílý a tak křišťálový a tak trpce vonící, se v krajích dole nikdy nevyskytuje. Na drobných vypuklinách slaví v poledne sluneční světlo jiskřivé slavnosti, v proláklínách a na svazích leží syté modré stíny a vzduch je po týdny trvajícím sněžení pročištěný tak dokonale, že každé nadechnutí v tom slunci je požítkem. Na mimějších stráních holduje mládež sáňkování a hodinku po poledni je vidět na ulici postávat staré lidi, jak se ohřívají na sluníčku, zatímco v noci ve střešních krovkách mráz jen praští. Uprostřed bílých sněhových plání tiše a modře leží nikdy nezamrzající jezero, krásnější než kdykoli v létě. Každý den jsem před obědem vyvedl otce před dveře a díval se, jak natahuje hnědé, uzlovitě pokroucené prsty do krásného slunečního tepla. Po chvíli začal posléze kašlat a naříkat na chlad. Byl to jeden z jeho nevinných triků, aby ode mne dostal kořalku; ani kašel, ani chlad se totiž nedaly brát vážně. A tak dostal kalíšek enciánu nebo hlt absintu, v dokonale nacvičených odstínech ustával s kašlem a potají se radoval, jak mě obelstil. Po jídle jsem ho nechával samotného, ovázal jsem si kamaše a na pár hodin jsem vyrážel do hor, až kam to šlo, a cestu zpět jsem vsedě na pytlí, který jsem si vzal s sebou, zvládal jako sjezd po svažitých sněžných polích.

Když nadešel čas, kdy jsem přibližně hodlal odcestovat do Assisi, leželo ještě sněhu na metr vysoko. Až v dubnu se jaro pohnulo a naši vesnici zasáhlo nebezpečné, prudké tání jako už léta ne. Dnem i nocí bylo slyšet, jak vyje fén, pukají vzdálené laviny a zuřivě se řítí potoky, které na naše chudobné, úzké pozemky a louky s ovocnými stromy přivalovaly velikánské balvany a roztrštěné kmeny. Férová horečka mě zbavovala spánku, noc co noc jsem uchvácený i s úzkostí naslouchal, jak naříká vichřice, duní laviny a o

břehy jezera se tříští příboj. V té horečnaté době strašných jarních zápasů mě znovu přepadla překonaná nemoc z lásky tak prudce, že jsem v noci vstal, opřel se o veřeje a v hořké bolesti vykřikoval do tmy a do toho dunění slova lásky pro Elisabeth. Od oné vlhké noci v Curychu, kdy jsem se na kopci nad malířčiným domem samou láskou musel zastavit a vydýchnout, se mě vášně už nikdy nezmocnila tak hrozivě a neod-

bytně. Nezřídka jsem měl pocit, že ta krásná žena stojí docela blízko mě a usmívá se na mě a přesto při každém mém kroku blíž k ní ihned ustupuje. Mé myšlenky, ať už byly odkudkoli, se nezvratně vracely k tomuto obrazu, a já jsem nedokázal, abych jako nějaký raněný stále znovu tu svědivou jizvu nejitřil. Sám před sebou jsem se styděl, což bylo stejně tak trýznivé jako zbytečné, proklínal jsem fěň a vedle všech těch muk jsem potají měl i vřelý pocit slasti, docela jako v chlapeckých časech, kdy jsem myslel na hezkou Rézi a přitom mě zavalila ta vlhká, temná vlna.

Pochopil jsem, že na tuhle nemoc žádné koření neroste, a pokoušel se alespoň trochu pracovat. Začal jsem se pouštět do rozvrhu svého velkého díla, načrtl pár studií a záhy seznal, že teď na to není čas. Mezitím odevšad přicházely zlé zprávy o tom, co natopil fěň, a v samotné naší vesnici se rozmohla všelijaká nouze. Hráze na potoce byly napůl zničené, mnoho domů, stodol a chlévů utrpělo značné škody, z obce poblíž dorazilo několik lidí, co se octli bez přístřeší, všude jen nářek a bída a nikde peníze. V těch dnech si mě k mému štěstí zavolal do své místnůstky na radnici starosta a zeptal se, byl-li bych ochoten stát se členem výboru pro odpomoc všeobecné nouzi. Prý ode mne očekávají, že se za záležitosti obce dokážu vzít u kanto-nu a zejména že pomocí novin pohnu zemi k účasti a příspěví. Přišlo mi vhod, že právě teď díky vážnější a důstojnější věci budu moci zapomenout na své marné vlastní trampoty, a zoufale jsem se do toho pustil. Rozeslal jsem dopisy do Basileje a rychle tam sehnal několik lidí pro sbírky. Jak jsme věděli předem, kanton peníze neměl a byl schopen vyslat jen pár pomocníků. Obrátil jsem se tedy na noviny s výzvami a reportážemi; docházely dopisy, příspěvky a dotazy a já jsem ke všemu tomu psaní musel navíc ještě probojovávat na obecních radnicích spory s tvrdými selskými palicemi.

Těch několik týdnů strohé, nevyhnutelné práce mi dělalo dobře. Když se věci pozvolna začaly uspořádávat a já se už stával méně důležitým, kolem dokola se zelenaly louky a jezero v slunci poklidně modře zářilo až nahoru k stráním, odkud už sešel sníh. Otec se právě cítil obstojně a moje milostná strádání zmizela jako ty špinavé zbytky po lavínách a rozplynula se. V tom čase dříve otec natíral fermeží náš člun, matka přihlížela ze zahrádky a já jsem pozoroval staříkovy pohyby, obláčky z jeho dýmky a žluťásky. Teď už tu žádná loďka k natírání nebyla, matka dávno po smrti a otec rozmrzele vysedával v

zanedbaném domě. Staré časy mi připomínal i strýc Konrád. Nezřídka jsem ho vzal, aby to otec neviděl, s sebou na skleničku vína a poslouchal, jak vypráví a vzpomíná s dobromyslným smíchem, ale ne bez hrdosti, na tu spoustu svých projektů. Nové toho času nevymýšlel a také ho už stáří silně poznamenalo, přesto bylo v tom, jak se tvářil a smál, cosi chlapeckého či mladického a to mě bláznilo. Často byl pro mě útechou i náplní pro můj čas, když jsem to se starým už doma nevydržel. Když jsem ho vzal s sebou na víno, cupital chvatně vedle mne a úzkostlivě se snažil držet svýma křivýma, hubenýma nohama se mnou krok.

"Napravit plachty, strýčku Konráde," povzbuzoval jsem ho a při zmínce o plachtách jsme se pokaždé dostali k hovoru o našem starém člunu, co už tu nebyla který on oplakával jako nějakého drahého zesnulého. Protože i já jsem měl rád tu starou rachotinu, kterou jsme teď postrádali, vzpomínali jsme na ni oba i na všechny příběhy, co se s ní udály, až do nejmenších podrobností.

Jezero bylo tak modré jako tenkrát, ani slunce méně slavnostní a teplé, a já starý chlap jsem se často otáčel za žluťásky a měl pocit, jako by se od tehdejška jen máloco změnilo a já si zase stejně tak dokázal lehnout na louku a vymýšlet si klukovské sny. Že tomu tak není a že jsem hezký díl svých let už spotřeboval a nikdy se s nimi neshledám, jsem mohl denně vidět při mytí, kdy se na mě z rezavého plechového umyvadla zaleskla má hlava se silným nosem a nakyslými ústy. Ještě lépe se staral Camenzind senior, abych se z proměn času nepomátl, a když jsem se chtěl dokonale dostat do přítomnosti, stačilo jen otevřít těsnou stolní zásuvku v mé jizbě, kde leželo mé budoucí dílo sestávající z

balíku dlouholetých náčrtů a šesti či sedmi plánů na kvartových arších. Jenomže zásuvku otvírám jen zřídka.

Vedle péče o staříka mi dostatek práce skýtala údržba naší zpustlé usedlosti. V síních zely široké pukliny, pec a kamna měly spoustu závad a čadily a smrděly, dveře nešly zavřít a žebřík na půdu, bývalé jeviště otcovských výprasků, byl životu nebezpečný. Než se s tím dalo něco udělat, bylo potřebí nabrousit sekeru, spravit pilu, vypůjčit si kladivo a posbírat hřebíky a potom z trouchnivějícího zbytku někdejší zásoby dřeva vytáhnout upotřebitelné kusy. Při opravě nástrojů a starého brusu mi trochu pomáhal strýc Konrád, byl ale už příliš starý a ohnutý na to, aby mohl být nějak víc k užitku. A tak jsem si měkké spisovatelské ruce rozdíral o nepoddajné dřevo, šlapal

na kymácivý brus, pošplhával po střeše, všude možné proděravělé, zatloukal hřebíky, tepal, vsazoval šindele a vyřezával a přitom mé poněkud ztučnělé tělo prolévalo mnohou krupěj potu. Občas jsem se také, zejména při protivném vyspravování střechy, zarazil uprostřed rány kladivem, posadil se zpřímá, opět zatáhl z napůl vyhaslého doutníku, zahleděl se do hluboké nebeské modři a vychutnával svou lenost s radostným vědomím, že teď mě otec pohánět a kárat už nemůže. Když pak kolem procházel někdo ze sousedství, ženské, staří mužští a školáci, navazoval jsem, abych to své nicnedělání nějak přikrášlil, s nimi přátelské hovory a ponenáhlu si získával pověst člověka, s nímž se dá promluvit rozumné slovo. "Hezky horko dneska, co, Lisbeth?"

"A jak, Petře. Co to děláš?"

"To víš, střecha."

"To nemůže škodit, už to dávno potřebovala."

"Pravda, pravda."

"A co tvůj starý? Už mu taky jistě bude sedmdesát."

"Osmdesát, Lisbeth, osmdesát. Co až nám jednou bude tolik? To není zrovna k smíchu."

"To není, Petře. Ale já už jdu, muž se musí najíst. Tak zatím!"

"Sbohem, Lisbeth."

A zatímco ona s mísou v šátku běžela dál, vyfukoval jsem do vzduchu obláčky, díval se za ní a uvažoval, jak to, že všichni lidé se tak pilně činí a já tu už celé dva dny zatloukám jednu lať. Nakonec ale byla střecha spravená. Otec o to výjimečně projevil zájem, a protože jsem ho nemohl na střechu vytáhnout, musel jsem mu všechno podrobně popsat a složit účet z každé pultatě, přičemž jsem se neostýchal leccíms se pochlubit.

"Dobrá," připustil, "dobrá, ale nebyl bych věřil, že to ještě letos stihneš."

Když nyní pohlížím na své pouti a životní pokusy a promýšlím je, těší mě i zlobí, že jsem i na sobě prožil dávnou zkušenost, totiž že ryba patří do vody a sedlák na venkov a že z nimikonského Camen-zinda se vzdor veškerému umění nedá udělat městský člověk a svě-ták. Přivykám tomu, že to tak je v pořádku, a jsem rád, že má nejapná honba za štěstím světa mě nechtěně přivedla zpět do tohoto starého koutku mezi jezerem a horami, kam patřím a kde mé ctnosti i neřesti, zejména však neřesti, jsou ně= co všedního a obvyklého.

Tam venku jsem na domovinu zapomněl a málem jsem si sám připadal jako nějaká vzácná a podivuhodná rostlina; teď opět vidím, že to ve mně jen strašil duch Nimikonu a nedokázal se přizpůsobit obyčejům ostatního světa. Tady nikoho ani nenapadne, aby ve mně viděl podivína, a při pohledu na svého starého tátu či strýce Konráda si připadám jako docela vydařený syn a synovec. Mých pár klikatých letů po říši ducha a takzvaného vzdělání se dá příhodně přirovnat k proslulé strýcově plavbě, s tím jen, že mě co do peněz a námahy a krásných let přišly draho. Od té doby, co mně bratránek Kuoni při-střihuje vousy a já zas nosím kožené kalhoty a pobíhám s vykasany-mi rukávy, je ze mne i zevnějškem domorodec, a až jednou zešedi-vím a zestárnu, nepozorovaně převezmu otcovo místo i jeho drobnou úlohu v životě vesnice. Lidé pouze vědí, že jsem byl léta v cizině, a já se náramně chráním jim povědět, co jsem tam provozoval za bídne řemeslo a do jakých louží jsem se dostal; to bych záhy slízl pěkný posměch a přezdívkou. Kdykoli vykládám o Německu, Itálii či Paříži, trochu se nafukují a občas i u těch nejpocitivějších míst vyprávění upadám v pochybnost o své vlastní pravdivosti.

A co z tolika bloudění a spotřebovaných let vzešlo? Žena, kterou jsem miloval a stále ještě miluji, vychovává v Basileji své dvě hezoučké děti. Druhá, která měla ráda mě, se utěšila a dál obchoduje ovocem, zeleninou a semeny. Otec, kvůli kterému jsem se vrátil do domovského hnízda, ani neumřel, ani se neuzdravil, ale vysedává proti mně na své peciválské posteli, hledí na mě a závidí, že klíč od sklepa mám já.

To ale není všechno. Kromě matky a utonulého přítele z mládí mám jako své anděly v nebi plavovlásku Agi a svého mrzáčka Bop-piho. A dočkal jsem se, že ve vsi jsou domy zase vyspravené a už zas stojí obě kamenné hráze. Kdybych chtěl, seděl bych i v obecní radě. Jenže v ní už je Camenzindů ažaž. A nejnověji se otevřela jiná vyhlídka. S hostinským Nydeggerem, v jehož jizbě jsme otec i já vypili pěkných pár litrů veltlínského, walliského či waadtlandského, to začíná jít rychle z kopce a už ho práce nijak netěší. Docela nedávno si mi postěžoval. To nejhorší přitom je, že nenajde-li se žádný místní, koupí dům i s pozemkem nějaký pivovar zdaleka a pak je po všem a v Nimikonu bude po pohodě u hostinského stolu veta. Dosadí sem nějakého cizího nájemce, ten bude přirozeně raději čepovat pivo než víno a výtečný Nydegge-

rův sklep zkazí a otráví. Co tohle vím, nemám klidu; v Basileji mám v bance uložené ještě nějaké peníze a starý Nydegger by mě nepovažoval za nejhoršího nástupce. Háček tkví pouze v tom, že dokud žije otec, nechci se stát hostinským. Jednak bych totiž už staříkovi nedokázal zbraňovat v zunkání, a nadto by on ještě triumfoval, že jsem to s tou svou latinou a študováním dotáhl na nimikonského hostinského a na nic víc. To se nehodí, a tak pomalu začínám čekat, až mi stařík zhasne, ne s netrpělivostí, ale jen kvůli dobré věci.

Strýc Konrád odnedávna opět upadl do vzrušené činorodosti, po dlouhých, v klidu proklímaných letech, a to se mi nelíbí. Ustavičně má ukazovák v puse a svaštěné čelo, kvapně přechází po světnici a při jasném počasí vyhlíží hodně za vodu. "Tak se mi zdá, že zas chce stavět lodičku," řekla jeho stará Cenzina, a on opravdu vypadá tak živě a odvázně jako už léta ne a v obličeji má takovou bystrost a převahu, jako by tentokrát věděl úplně přesně, jak na to. Jenže já si myslím, že z toho nic nebude, to jen jeho unavená duše touží po křídlech, aby se pak už brzo vrátila domů. Napnout plachty, starý strýčku! Ale až to s ním bude tak daleko, pak páni z Nimikonu zažijí něco neslýchaného. Rozhodl jsem se totiž, že u jeho hrobu pronesu po páterovi pár slov, což se tady ještě nikdy nestalo. Zmíním se o strýci jako o člověku blahoslaveném a miláčku Božím a po těch povznášejících slovech přijde druhá část a drahým pozůstalým to tak náramně osolím, že mi to hned tak nezapomenou a neodpustí. Snad se toho ještě dožije i otec.

A v zásuvce se povalují náběhy k mému veledílu. "Mému životnímu dílu", mohl bych říci. To ale zní moc pateticky a tak to raději neřeknu, neboť musím přiznat, že pokrok a dokončení díla stojí na slabounkých nožkách. Možná někdy nadejde čas, kdy s ním opravdu nanovo začnu, budu pokračovat a dokončím je; pak má mladistvá touha bude mít pravdu a já přece jen budu básník.

Vyšlo by to nastejno anebo by mi stálo i za víc než obecní rada a kamenné hráze. Co v mém životě už minulo a přece se neztratilo, počítaje v to všechny ty milé postavy, od Rézi Girtannerové po chudáka Boppiho, by mi to ale nevynahradilo.